पुतलीबजार नगरपालिका

राजस्व सुधार कार्ययोजना

Revenue Improvement Action-Plan (RIAP)

२०७९/८० - २०८१/८२

नगरकार्यपालिकाको कार्यालय
स्याङ्जा
गण्डकी प्रदेश नेपाल

दस्तावेज/प्रतिवेदन	**राजस्व सुधार कार्ययोजना**
प्रकाशक	पुतलीबजार नगरपालिका नगर कार्यपालिकाको कार्यालय सम्पर्क नम्वर: ०६३-४२००८०, ०६३-४२०४०९ इमेल : ito.putalibazarmun@gmail.com
सहयोगी संस्था	गण्डकी प्रदेश प्रशिक्षण प्रतिष्ठान, पोखरा
मिति	जेष्ठ, २०७९

विषय सूची

क. सं.	**शिर्षक**	**पेज नम्वर**
1	**परिच्छेद - एक : परिचय**	**6**
1.1.	पृष्ठभूमि	6
1.2.	राजस्व सुधार कार्ययोजनाको औचित्य तथा आवश्यकता	6
1.3.	उद्देश्य	7
1.4.	योजना तर्जूमा वधि तथा प्रक्रिया	8
1.4.1	पहिलो चरण: राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा गर्ने सम्वन्धी निर्णय र पूर्वतयारी:	8
1.4.2	दोश्रो चरण : प्रश्नावली तथा फारम विकास	8
1.4.3	तेश्रो चरण : कार्ययोजना अभिमुखीकरण कार्यशालागोष्ठी:	8
1.4.4	चौथो चरण : सूचना संकलन तथा विश्लेषण	9
1.4.5	पाँचौ चरण : राजस्व सुधार कार्ययोजना तयारी तथा राजस्व प्रक्षेपण	9
1.4.6	छैठौ चरण : मस्यौदा प्रतिवेदन तयारी	10
1.4.7	सातौ चरण : अन्तिम प्रतिवेदन स्वीकृती र प्रकाशन	10
1.5.	सीमाहरू	10
2.	**परिच्छेद - दुई : नगरपालिकाको संक्षिप्त परिचय**	**12**
2.1.	भौगोलिक अवस्थिति	12
2.2.	राजनीतिक र प्रशासनिक विभाजन	12
2.3.	जनसांख्यिक विवरण	12
2.4.	आर्थिक तथा सामाजिक अवस्था	13
2.5.	भौतिक पुर्वाधारमा पहुँच	14
2.6.	वातावरण तथा सरसफाइ	15
2.7.	संगठनात्मक संरचना र जनशक्ति व्यवस्था	15
2.7.1	संगठन तालिका तथा कर्मचारी विवरण	15
2.8	नगरपालिकाको भौतिक सम्पतिको विवरण	28
3.	**परिच्छेद - तीन : राजस्व अधिकार तथा आय सम्भाव्यता**	**31**
3.1	राजस्व अधिकार सम्बन्धी संवैधानीक तथा कानुनी व्यवस्था	31
3.2	आन्तरिक आय परिचालनको वर्तमान अवस्था	34
3.2.1	सम्भावना तथा चुनौतीहरू	35
3.3	राजस्व संकलनको प्रमुख क्षेत्र र सम्भावना विश्लेषण	36

3.3.1	कर राजस्व	36
3.3.2	गैरकर राजस्व	41
4.	**परिच्छेद - चार : आय संकलनको संस्थागत क्षमता तथा संकलन अवस्था**	**44**
4.1.	राजस्व परिचालन सम्बन्धी नीति	44
4.2.	आय संकलनको संस्थागत क्षमता	45
4.3.	आन्तरिक आय परिचालन तथा संकलन	45
4.4.	राजस्व परिचालनमा रहेका सवाल	46
5.	**परिच्छेद - पाँच : राजस्व सुधार कार्ययोजना**	**47**
5.1.	कर राजस्व सुधार योजना तर्जुमा	47
5.2.	गैरकर राजस्व सुधार योजना तर्जुमा	51
5.3.	राजस्व प्रशासन सुधार योजना तर्जुमा	54
6.	**परिच्छेद - छ : आगामी तीन वर्षको आय प्रक्षेपण**	**56**
6.1.	राजस्व प्रक्षेपण	56
6.2.	तीन वर्षको राजस्व प्रक्षेपण	57
7.	**परिच्छेद - सात : अपेक्षित नतिजा**	**59**
8	**परिच्छेद - आठ : अनुगमन तथा मूल्यांकन**	60
8.1	कार्ययोजनाको अनुगमन तथा मूल्यांकन	60
	अनुसूचीहरु	62

तालिका

सि.नं.	शिर्षक	पेज नम्वर
1	नगरपालिकाको जनसाख्यिक विवरण	12
2	संगठन तालिका तथा कर्मचारी विवरण	18
3	कर्मचारी विवरण	28
4	स्थानीय तहको संवैधानिक अधिकार क्षेत्र	31
5	वितीय अधिकार क्षेत्र : कर तथा गैरकर सम्वन्धी	32
6	कर राजस्व परिचालनको अवस्था	34
7	गैरकर राजस्व परिचालनको अवस्था	34
8	नगरपालिकाको वस्तुस्थिति विश्लेषण	36
9	सम्पतिकर दर	37
10	सम्पति कर : प्राप्त हुन सक्ने अनुमान	38
11	घरवहाल कर	39
12	व्यवसाय करको दररेट	40
13	आन्तरिक आय विवरण	45
14	कर राजस्व सुधार कार्ययोजना	49
15	गैरकर राजस्व सुधार कार्ययोजना	52
16	राजस्व प्रशासन सुधार कार्ययोजना	55
17	राजस्व प्रक्षेपणका आधारहरु	56
18	त्रिवर्षीय राजस्व प्रक्षेपण : आन्तरिक आय	57
19	त्रिवर्षीय राजस्व प्रक्षेपण : वाह्य श्रोत	58
20	त्रिवर्षीय राजस्व प्रक्षेपण : आन्तरिक र वाह्य श्रोत	58

परिच्छेद - एकः परिचय

१.१ पृष्ठभूमि

पुतलीबजार नगरपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजना आगामी आर्थिक वर्ष २०७९/८० देखि २०८१/८२ का लागि तर्जुमा भएको छ । आन्तरिक राजस्व अभिवृद्धिका लागि तयार पारिएको यो कार्ययोजना राजस्व सुधार कार्ययोजना दिग्दर्शन २०७६ ले निर्धारण गरेको ढाँचा, विधि, प्रक्रियालाई पालना गारिएको छ । मुलत नेपाल संविधान २०७२, स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ र अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन २०७४ ले स्थानीय तहका लागि व्यवस्था गरे वित्तीय अधिकार क्षेत्रका आधारमा त्रिवर्षीय कार्ययोजना तयार पारिएको छ । कार्ययोजना तर्जुमा गर्दा नेपाल सरकार र प्रदेश सरकारको वित्तीय नीति कार्यक्रम, लक्ष्य एवं उद्देश्यलाई मनन गारिएको छ र नगरपालिकाको आफ्नै आर्थिक ऐन र वित्तीय नीति कार्यक्रमलाई आधार मानिएको छ । राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा गर्दा संघीय अवधारणा, वित्तीय विकेन्द्रीकरण, वित्तीय सुशासन, प्रगतिशील कर प्रणाली जस्ता पक्षहरूलाई आत्मसाथ गरिएको छ र राजस्वका क्षेत्र तथा दायराहरूलाई फराकिलो पार्दै न्यून कर दररेटमा जोड दिइएको छ । राजस्व प्रशासनलाई प्रभावकारी पार्दै छिटो प्रतिफल अर्थात पूँजी अभिवृद्धि हुने क्षेत्रहरूमा राजस्व परिचालन गर्ने नीति समेत पालिकाले अङ्गिकार गरेको छ ।

यसै तथ्यलाई मध्यनजर गरी पुतलीवजार नगरपालिकाको पहलमा प्रदेश सुशासन केन्द्र, गण्डकी प्रदेशसंगको सहकार्यमा यो **राजस्व सुधार कार्ययोजना (Revenue Improvement Action Plan- RIAP)** तर्जुमा गरिएको छ । आगामी ३ वर्षका लागि तर्जुमा गरिएको यो कार्ययोजना तर्जुमाको क्रममा सन्दर्भ सामाग्रीहरूको बिस्तृत अध्ययन, नगरपालिका पदाधिकारी तथा सम्वन्धित सरोकार पक्षहरूसंग व्यापक छलफल, अन्तरक्रिया र अन्तरक्रिया गरिएको छ । उपरोक्त पद्धति अनुसार गरिएको छलफल, कार्यशाला गोष्ठी, अन्तरक्रियाको क्रममा प्राप्त सुझाव तथा प्रतिक्रिया समेतलाई आधार बनाई यो प्रतिवेदन तयार गरिएको छ । कार्ययोजना तर्जुमा गर्दानेपाल सरकार र प्रदेश सरकारको वित्तीय नीति कार्यक्रम, लक्ष्य, उद्देश्यलाई समेत सन्दर्भ सामाग्रीको रूपमा उपयोग गरिएको छ ।

१.२ राजस्व सुधार कार्ययोजनाको औचित्य तथा आवश्यकता

क) वढ्दो जनआकांक्षालाई सम्वोधन र परिपूर्ति गर्ने :

स्थानीय तहका सरकार तथा जनप्रतिनिधिहरूलाई एकातिर चुनावमा गरिएका प्रतिवद्धताहरु पूरा गर्नुपर्ने छ भने अर्कोतर्फ नागरिकमा वढ्दो आवश्यकता, इच्छा र आकांक्षाहरूलाई सम्वोधन गर्नुपर्ने वाध्यता छ । न्यूनतम भौतिक एवं सामाजिक पूर्वाधारहरुको उपलव्धताका कारण जनजीवन असहज एवं कष्टपूर्ण रहेको सन्दर्भमा जनचाहना अभिवृद्धि हुनु स्वभाविकै मान्न पनि सकिन्छ । साथै आर्थिक सामाजिक समृद्धि, गरिवी न्यूनीकरण, पछ्यौटेपन एवं स्थानीय साधन श्रोतहरुको व्यवसायीकरणका लागि पनि जनप्रतिनिधिहरुमा ठूलो दवाव सिर्जना भएको छ । जनताको सवैभन्दा नजिकको सरकार स्थानीय तह भएकाले पनि जनताको विश्वास, भरोसा यसप्रति अधिक छ । तापनि विद्यमान अवस्थामा सीमित श्रोत साधनवाट उपरोक्त जनचाहनाहरु सहजै पूरा गर्न सक्ने सामर्थता स्थानीय तहसंग सीमित छ र जनताका अधिक अपेक्षाहरु पूरा गर्न दिगो र भरपर्दो राजस्व श्रोतको अपरिहार्य छ ।

ख) संवैधानिक एवं कानूनी अधिकारको उपयोग गर्ने :

नेपालको राज्य संरचना मुलत तीन तहको हुने व्यवस्था गरिएको छ र सोही अनुसार राज्यशक्तिको पनि बाँडफाँड गरिएको छ । राज्यशक्ति उपयोगका लागि तीनै तहका सरकारहरु आफैमा आर्थिक प्राविधिक सवै पक्षहरूमा मजवुत, सक्षम र सवल हुनुपर्ने व्यवस्था नेपालको संविधान २०७२ ले गरेको छ । परम्परागत ढंगवाट परिचालित हुँदै आएका स्थानीय तहमा व्यापक परिवर्तनको खाँचो छ र क्रमिक रूपमा चुस्त प्रभावकारी र सवल स्थानीय सरकारको रूपमा विकास हुनुपर्ने भएको छ । संघ र प्रदेशवाट निकासा हुने अनुदानको आधारमा वार्षिक वजेट तर्जुमा र नीति कार्यक्रम सञ्चालन हुँदै आएका स्थानीय तहहरूले अवउप्रान्त सोको विपरित खर्चमा आधारित वजेट, श्रोतहरूको पहिचान र परिचालन गर्नुपर्ने भएको छ । यसै सिलसिलामा नेपालको संविधान २०७२, अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन २०७४, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४, राष्ट्रिय प्राकृतिक श्रोत वित्त आयोग ऐन २०७४ वाट स्थानीय तहको वित्तीय अधिकार क्षेत्रहरू निर्धारण र त्यसको उपयोगको व्यवस्था गरिएको छ । सोहीमा आधारित भई स्थानीय तहले राजस्व परिचालन गर्नुपर्ने हुन्छ ।

ग) **स्थानीय साधन श्रोतवाट राजस्व अभिवृद्धि गर्ने** :

विकास निर्माणमा तिव्रता र स्थानीय सरकारको प्रभावकारीताका लागि राजस्व अभिवृद्धि गर्नुपर्ने अपरिहार्य छ । यससंग जनआकांक्षा र विकास निर्माण समेत जोडिएकोले राजस्व अभिवृद्धि एक अनिवार्य शर्त जस्तै छ । स्थानीय तह आफै सरकार भएकाले सरकार परिचालनका लागि पनि राजस्व अभिवृद्धि गर्नुपर्ने आवश्यकता अरु जरूरी छ । नेपालको संविधान र कानूनहरुले स्थानीय तहको वित्तीय अधिकार क्षेत्र निर्दिष्ट गरिदिएकाले सोही परिधिभित्र रही दिगो रूपमा राजस्व संकलन र परिचालनका क्षेत्रहरू पहिचान गर्नुपर्ने अभिभारा पनि स्थानीय तहकै छ । यस सन्दर्भमा राजस्व संकलनका लागि व्यवसाय कर, सेवा शुल्क, पर्यटन शुल्क, दण्ड जरिवना आदिको व्यवस्था कानूनमा छ । यसका अलवा राजस्व अभिवृद्धि तथा पूँजी निर्माण हुन सक्ने क्षेत्रहरू पहिचान गर्दै लगानी गरी श्रोतहरूको सदुपयोग गरी राजस्व अभिवृद्धि गर्नुपर्ने हुन्छ ।

घ) **राजस्व अभिवृद्धिका रणनीतिक कार्यक्रम तर्जुमा तथा आय प्रक्षेपण हुने** :

स्थानीय तहको राजस्व संकलन, प्रशासनिक संयन्त्र, राजस्वका श्रोतहरुको विद्यमान अवस्था विश्लेषण गरी राजस्व अभिवृद्धिका लागि मध्यकालीन रणनीति, वार्षिक कार्यक्रम एवं सोका आधारमा आगामी वर्षहरूमा हुने आयको प्रक्षेपण समेत गरिने भएकाले एक निश्चित अवधि भित्र आर्जन हुन सक्ने राजस्वको विस्तृत खाका तयार हुनेछ । यसका लागि स्थानीय तहका जनप्रतिनिधिहरू, राजनीतिक दलका प्रतिनिधि, पालिकाका पदाधिकारीहरु एवं सरोकारवालाहरुको प्रत्यक्ष र सक्रिय सहभागितामा तयार हुने भएकोले स्थानीयहरूकै आफ्नै अपनत्व सिर्जना गरी र कार्यपालिकाको नेतृत्वमा तयारी कार्ययोजनालाई कार्यान्वयन ल्याउनेछ ।

१.३ उद्देश्य

पुतलीबजार नगरपालिकाको विद्यमान आन्तरिक आयको समीक्षा गर्दै राजस्व अभिवृद्धिका लागि दिगो र भरपर्दो स्रोतहरू पहिचान, विश्लेषण र राजस्व प्रशासनलाई प्रभावकारी वनाउन वित्तीय नीति तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्नु यस कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्य रहेको छ । यसका साथै राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमाका अन्य सहायक उद्देश्यहरू निम्न अनुसार छ ।

क) राजस्व सुधारका सम्वन्धमा नेपाल संविधान एवं विभिन्न ऐन, नियमहरूमा व्यवस्था गरिएका वित्तीय अधिकार, कार्यक्षेत्र एवं राजस्व सुधारको आवश्यकता र महत्वका वारेमा पालिकाका पदाधिकारी, कर्मचारी, राजनीतिक दलका प्रतिनिधि, सरोकारवालाहरूलाई अभिमुखीकरण गर्ने ।

ख) नगरपालिकाको विद्यमान राजस्व नीति, कार्यक्रम, आर्थिक ऐन, करको दररेट, राजस्व सङ्कलन, संगठनात्मक संरचना, आय श्रोतहरूको सम्भावना र यथार्थ सङ्कलनको फरक पहिचान, समीक्षा, विश्लेषण गर्ने ।

ग) आन्तरिक श्रोतहरूको अवस्था विश्लेषण गरी राजस्व सुधार कार्ययोजना सहित आगामी तीन वर्षका लागि आय प्रक्षेपण गर्ने ।

घ) आन्तरिक श्रोत अभिवृद्धिका लागि नगरपालिकाको वित्तीय रणनीति एवं कार्यक्रमहरू तर्जुमा गर्ने ।

१.४ योजना तर्जुमा विधि र प्रक्रिया

राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमाका लागि निम्नानुसारका विधि र प्रक्रियाहरू अवलम्वन गरिएको थियो ।

1.4.1 पहिलो चरण : सन्दर्भ सामग्रीहरूको अध्ययन

अध्ययन कार्यको पहिलो चरणमा स्थानीय तहको वित्तीय क्षेत्रसंग सम्वन्धित सन्दर्भ सामाग्रीहरूको संकलन तथा पुनरावलोकन गरिएको थियो । यस क्रममा संकलित एवं अध्ययन तथा पुनरावलोकन गरिएका मुख्य सामग्रीहरूमा नेपालको संविधान २०७२, स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४, अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन २०७४, राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग ऐन २०७४, एकीकृत आर्थिक संकेत तथा वर्गीकरण र व्याख्या २०७४, पालिकाको वस्तुगत विवरण (पार्श्वचित्र), पालिकाको नीति कार्यक्रम तथा बजेट, पालिकाको आर्थिक ऐन, परिवर्तित संरचना अनुसार विभिन्न मन्त्रालयहरूले निष्कासन गरेको कार्यविधि, दिग्दर्शन, एवं नमूना ऐन कानुनहरू, प्रदेश वित्त व्यवस्थापन ऐन २०७४, प्रदेशको कर तथा गैरकर राजश्व सम्बन्धी ऐन २०७४, प्रदेशको ढुङ्गा गि ी बालुवा जस्ता नदीजन्य पदार्थ सङ्कलन उत्खनन कार्यविधि २०७५ रहेका थिए ।

1.4.2 दोश्रो चरण : प्रश्नावली तथा फारम विकास

राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमाका लागि प्रारम्भिक एवं दोश्रो तहवाट सूचना तथा तथ्याङ्क संकलनका लागि फारम तथा प्रश्नावलीहरू विकास गरिएको थियो । फारममा करदाता, सरोकारवाला एवं पालिकाको राजस्वसंग सम्वन्धित विविध पक्षहरू समेटिएको छ । यसरी तयार पारिएको फारमको नमूना यसै प्रतिवेदनको अनुसूचीमा उल्लेख गरिएको छ ।

1.4.3 तेश्रो चरण : अभिमुखीकरण तथा राजस्व सुधार योजना तर्जुमा कार्यशाला

राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमाको सिलसिलामा नगरपालिकामा एक दिने अभिमुखीकरण तथा कार्यशाला कार्यक्रम आयोजना गरिएको थियो । कार्यक्रममा नगरपालिकाका नगरप्रमुख, उपप्रमुख, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, वडा अध्यक्षहरू, पालिकाका पदाधिकारी एवं सदस्यहरू, राजस्व परामर्श समितिका सदस्य लगायत शाखा प्रमुखहरू एवं अन्य कर्मचारीहरूको सहभागितामा रहेको थियो । कार्यक्रममा राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा सम्वन्धी विधि, प्रक्रिया, नगरपालिकाको राजस्वको दररेट, शुल्क, दस्तुरका वारेमा प्रस्तुति भएको थियो भने स्थानीय तहको वित्तीय अधिकार क्षेत्रहरू, पालिकाले अभ्यासमा ल्याएका राजस्वहरू एवं राजस्व प्रशासन सम्वन्धी विषयमा पनि प्रस्तुतीकरण

भई व्यापक छलफल भएको थियो । यसरी आयेजित कार्यशाल गोष्ठी विशेष गरी निम्न चार क्षेत्रमा केन्द्रीत रहेको थियो ।

- शिर्षकगत राजस्वका दररेट, दायर तथा प्रक्षेपण
- कर राजस्व सुधार योजना
- गैरकर राजस्व सुधार योजना
- राजस्व प्रशासन विशेषगरी अभिलेखीकरण, संकलन, संगठनात्मक संरचना र समन्वय

1.4.4 चौथो चरण : सूचना संकलन तथा विश्लेषण

अध्ययनका लागि नगरपालिकाका शाखाहरु, सरोकारवाला पक्षहरुसँग समन्वय गरी राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमाका लागि आवश्यक सूचनाहरु संकलन गरिएको थियो । यसका साथसाथै नगरपालिकाका प्रकाशनहरु वार्षिक वजेट तथा कार्यक्रम पुस्तिका, आर्थिक ऐन, राजस्व सम्वन्धी कानूनहरु, प्रगति विवरण लगायतका अध्ययन प्रतिवेदनहरुवाट तथ्यांक संकलन भएको थियो । तथ्यांकहरु मूलत निम्न क्षेत्रमा केन्द्रीत भई संकलन भएको थियो ।

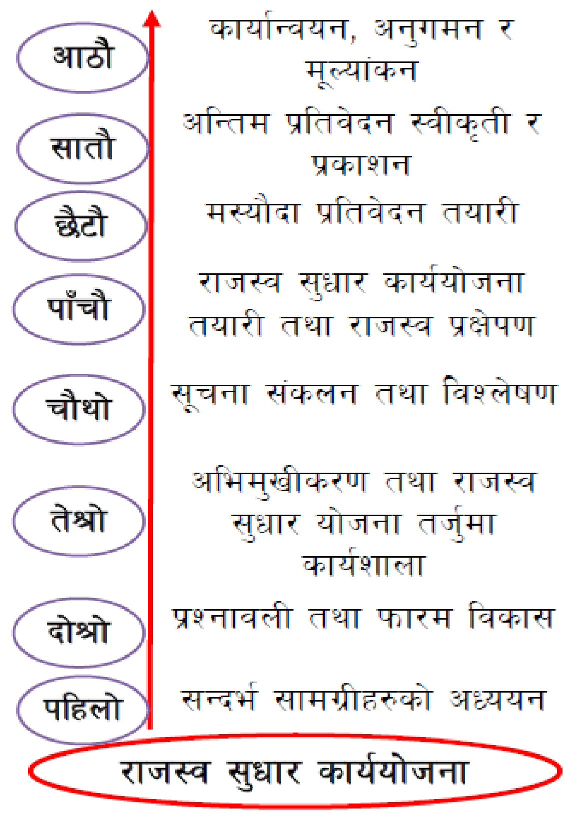

- राजस्व प्रशासनको वर्तमान अवस्था
- राजस्व परिचालनका लागि अवलम्वन गरिएका नीतिगत व्यवस्थाहरु
- विगत वर्षहरुमा संकलन भएको राजस्व सम्वन्धी यथार्थ विवरणहरु
- राजस्व संकलन हुनसक्ने सम्भावित नयाँ क्षेत्रहरु

1.4.5 पाँचौ चरण : राजस्व सुधार कार्ययोजना तयारी तथा राजस्व प्रक्षेपण

कार्ययोजना तर्जुमा कार्यशालावाट प्राप्त मस्यौदालाई थप छलफल, सुझावका आधारमा परिष्कृत गर्दै आवश्यक परिमार्जन गरिएको थियो । त्यसैगरी विगत वर्षहरुको यथार्थ आय विवरणका आधारमा आगामी ३ वर्षका लागि वजेट प्रक्षेपण गरिएको थियो । प्रक्षेपणको क्रममा राजस्व सम्भाव्यताका आधारमा नयाँ क्षेत्रहरुको समेत राजस्व प्रक्षेपण भएको थियो । प्रक्षेपण गर्दा मुलत विधमान अवस्थामा प्राप्त भएको राजस्व, दायरा विस्तारको अवस्था, विगतको भएको राजस्व वृद्दिदर, अनुमान एवं विभिन्न पक्षहरुसंग भएको संझौतालाई आधार मानिएको थियो ।

1.4.6 छैठौ चरण : मस्यौदा प्रतिवेदन तयारी

राजस्वको विद्यमान अवस्था, सम्भावनाहरुको विश्लेषण, राजस्व सुधारका क्षेत्रहरुको पहिचान गर्दै राजस्व अभिवृद्धिका क्रियाकलापहरु सहित कार्यान्वयनका लागि कार्ययोजना सहितको मस्यौदा प्रतिवेदन लेखन कार्य भएको थियो । मस्यौदा प्रतिवेदनमा प्राप्त तथ्याङ्क तथा सूचनाहरुलाई तथ्याङ्कीय औजारहरु तथा विधि तथा सूत्रहरुको प्रयोग गरी विश्लेषण गरी तयार पारिएको थियो । विशलेषण भएका तथ्यहरुलाई तालिका, ग्राफचित्र जस्ता विधिहरुबाट प्रस्तुत गर्दै राजस्व सुधार कार्ययोजनाको मस्यौदा प्रतिवेदन तयार पार्दै नगरपालिका समक्ष पेश गरिएको थियो ।

1.4.7 अन्तिम प्रतिवेदन स्वीकृती र प्रकाशन

मस्यौदा प्रतिवेदन वारे नगरपालिका एव सरोकारवाला सम्वन्धित सवै पक्षहरुको सुझावहरु संकलन, मस्यौदा प्रतिवेदनमा छुटेका पक्षहरु थप्दै, तथ्यांकीय कमि कमजोरीहरु सच्याउदै प्रतिवेदनलाई आवश्यक परिमार्जन गरी राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमाको अन्तिम प्रतिवेदन तयार परिएको थियो ।

राजस्व सुधार कार्ययोजनाको अन्तिम प्रतिवेदन विभिन्न ८ परिच्छेदमा विभाजन गरिएको छ । पहिलो परिच्छेदमा परिचय रहेको छ । यसमा राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा गर्ने क्रममा अवलम्वन गरिएका विधि, प्रक्रिया, उद्देश्य एवं राजस्व सुधार कार्ययोजनाको औचित्य वारे उल्लेख गरिएको छ भने परिच्छेद २ मा पालिकाको वस्तुस्थिति संक्षिप्त रुपमा खासगरी पालिकाको भौगोलिक अवस्थिति, सामाजिक आर्थिक अवस्था, संगठनात्मक संरचना, जनशक्तिको व्यवस्थाका वारेमा उल्लेख भएको छ । त्यसैगरी परिच्छेद ३ मा स्थानीय तहको राजस्व अधिकार र आय सम्भाव्यताको वारेमा उल्लेख गरिएको छ भने परिच्छेद ४ मा आय संकलनको संस्थागत क्षमता तथा संकलनको अवस्थालाई विश्लेषण गरिएको छ । त्यसैगरि परिच्छेद ५ मा राजस्व सुधार योजना तर्जुमा उल्लेख भएको छ । परिच्छेद ६ मा आगामी ३ वर्षका लागि राजस्व प्रक्षेपण गरिएको छ भने परिच्छेद ७ मा अपेक्षित नतिजाको वारेमा उललेख गरिएको छ । परिच्छेद ८ मा राजस्व सुधार कार्ययोजनाको कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्यांकन गर्नुपर्ने पक्षहरु उल्लेख गरिएको छ । उपरोक्त पक्षहरुका साथसाथै अनुसूचीहरुमा खासगरी सूचना संकलन गर्दाका खाकाहरु उल्लेख गरिएको छ ।

१.५ सीमा

राजस्व सुधार कार्ययोजनाको क्षेत्र व्यापक भएता पनि सीमित श्रोत साधन, विगतका वर्षहरुका सूचनाहरुको अभाव, सीमित समयका कारण यस अध्ययनका सीमाहरु देहाय अनुसारका छन् :

क) प्रतिवेदन मूलत कार्यालयको अभिलेख, दस्तावेज प्रतिवेदन तथा द्वितीय श्रोतहरुबाट प्राप्त तथ्यांक तथा सूचनाहरुको आधारमा तयार पारिएको छ ।

ख) पालिकाको आन्तरिक आय तथा श्रोतको पहिचान गर्ने उद्देश्यका लागि तयार पारिएको तथ्यांक संकलन फारम अनुसार प्राप्त तथ्यांकहरु विभिन्न कार्यालयहरुको अभिलेख तथा स्थलगत अध्ययनबाट संकलन गरिएको छ ।

ग) पालिकामा भएको अभिलेख एवं छलफलबाट प्राप्त सूचनाको आधारमा आय श्रोतहरुको पहिचान तथा सम्भाव्यता अध्ययन भएको छ । पालिकाको विगतका आर्थिक वर्षहरुमा भएको यथार्थ आय विवरण, आय वृद्धि, कर तथा गैरकर राजस्व वृद्धिदर, अनुमानका आधारमा राजस्व प्रक्षेपण गरिएको छ ।

घ) पालिकाको जनसंख्या तथा आर्थिक गतिविधिमा हुने वृद्धि, सेवामा हुने वृद्धि र नागरीक सन्तुष्टिमा हुने वृद्धि आदि पक्षहरुले भविष्यको राजस्व संकलनमा असर गर्ने भएता पनि त्यस्ता पक्षहरूसंग सम्वन्ध राख्नेहरूको तथ्यांकहरु उपलब्ध नभएकोले आय प्रक्षेपणमा समावेश गर्न सकिएको छैन ।

ङ) स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ र अन्तर सरकारी वित्त ब्यवस्थापन ऐन २०७४ ले दिएको राजस्व अधिकारको आधारमा राजस्व सम्बन्धी अध्ययन तथा विश्लेषण गरिएको छ ।

परिच्छेद - दुई : नगरपालिकाको संक्षिप्त परिचय

२.१ भौगोलिक अवस्थिति

समुन्द्र सतह देखि करिब ७४९ देखि १९३१ मिटरसम्मको उचाइमा फैलिएको पुतलीवजार नगरपालिका ८३°४७'३०" देखि ८३°५४'३४'' पूर्वी देशान्तर र २८°०३'१८" देखि २८° ०८'४४" उत्तरी अक्षांशमा अवस्थित छ । करीव १३९८५.६८ हेक्टर भूमिमा फैलिएको यस नगरपालिकामा कृषि भूमि ९२९९.५० हेक्टर अर्थात कूल भूमिको ६६.४९ प्रतिशत रहेको छ । त्यसैगरी वनले ढाकेको क्षेत्र करीव २३.७५ प्रतिशत अर्थात ३३२१.२१ हेक्टर पाइन्छ । खोला वगरले करीव ११९१.४४ अर्थात ८.५२ प्रतिशतले भूमि ओगटेको छ भने वुट्यान तथा घाँसे मैदान करीव १.२४ प्रतिशत अर्थात १७३.५२ हेक्टर भूमिमा फैलिएको छ

२.२ राजनीतिक र प्रशासनिक विभाजन

विसं. २०५३ सालमा साविकका स्याङ्जा पुतलीबजार, करेन्डाँडा, सतुपसल, गणेशपुर र चण्डीकालिका गरि पाँचवटा गाउँ विकास समितिहरू मिलेर वनेको यस नगरपालिकालाई संघीय संरचनाको क्रममा पुनः साविकका टक्सार गाविस, पौवैगौडे गाविस, ठुलाठिही गाविस, वहाकोट गाविस, कोल्मा गाविस, वराहचौर गाविस, राङभाङ गाविसको वडा नम्वर १ देखि ३, ९ र पेल्काचौरको वडा नम्वर १,२, ४ देखि ८ सम्मका वडाहरुलाई समेटी पुतलीवजार नगरपालिकाको रुपमा स्थापना भएको छ । प्रशासनिक विभाजन अनुसार यस नगरपालिकाको पूर्वमा पोखरा महानगरपालिका, शुल्कगण्डकी नगरपालिका पर्दछ भने परिचममा आँधीखोला, अर्जुनचौपारी गाउँपालिका र भिरकोट नगरपालिका पर्दछ । त्यसैगरी उत्तरतर्फ फेदीखोला गाउँपालिका र पोखरा महानगरपालिका अवस्थित छ भने दक्षिण तर्फ भिरकोट नगरपालिका र विरूवा गाउँपालिका पर्दछ । पुतलीवजार नगरपालिकामा १४ वटा वडाहरु छन् ।

२.३ जनसांख्यिक विवरण

वि.सं. २०७५ मा गरिएको घरधुरी सर्वेक्षण अनुसार पुतलीबजार नगरपालिकाको कूल जनसंख्या ५६२६२ रहेको छ । जसमा महिलाको संख्या २७३७४ र पुरुषको २८८८८ जनसंख्या रहेको देखिन्छ । नगरपालिका क्षेत्रभित्र कूल ९९५५ घरधुरी रहेको छ ।

तालिका नम्वर १
नगरपालिकाको जनसांख्यिक विवरण

वडा नं.	जम्मा क्षेत्रफल	घरपरिवारसंख्या	महिला जनसंख्या	पुरुष जनसंख्या	जम्मा जनसंख्या
1	5.24	806	2051	2160	4211
2	8.15	477	1477	1538	3015

तालिका नम्वर १ नगरपालिकाको जनसांख्यिक विवरण					
वडा नं.	जम्मा क्षेत्रफल	घरपरिवारसंख्या	महिला जनसंख्या	पुरुष जनसंख्या	जम्मा जनसंख्या
3	11.8	1093	2826	2958	5784
4	14.08	669	1849	1917	3766
5	14.59	868	2218	2391	4609
6	20.14	501	1639	1720	3359
7	19	820	2211	2345	4556
8	5.6	410	1293	1331	2624
9	6.9	453	1394	1439	2833
10	5.71	603	1579	1687	3266
11	6.21	590	1550	1595	3145
12	6.5	411	1278	1291	2569
13	13.93	1303	3450	3751	7201
14	9.34	951	2559	2765	5324
hDdf	**147.19**	**9955**	**27374**	**28888**	**56262**
श्रोत : पुतलीबजार नगरपालिकाको वस्तुस्थिति विवरण					

२.४ आर्थिक तथा सामाजिक अवस्था

क) आर्थिक अवस्था :

- कृषि, व्यापार व्यवसाय, वैदेशिक रोजगारी यस क्षेत्रमा वसोवास गर्नेहरूको मुख्य पेशा हो । घरधुरी सर्वेक्षण २०७५ अनुसार यस पुतलीबजार नगरपालिकामा आर्थिक रूपले सक्रिय जनसंख्या १७०६७ रहेको छ ।
- **पर्यटकीय क्षेत्र :** नगरपालिका क्षेत्रभित्र पर्यटकीय स्थलहरू प्रशस्त रहेका छन । त्यस्ता पर्यटकीय स्थलहरू खासगरी धार्मिक महत्व र प्राकृतिक दृश्यावलोकनसंग सम्वन्धित छन भने सांस्कृतिक पर्यटनको सम्भावना पनि यस क्षेत्रमा प्रवल छ । यस नगरपालिकामा प्रसि¢ चण्डीथान मन्दिर, गुडीखोला मन्दिर, कैलाश गुफा, हुनीकोट गुफा, खर्सुलेक, नुवाकोट, भालुपहाड जस्ता धार्मिक तथा पर्यटकिय स्थलहरू रहेका छन् ।
- **उद्योग व्यापार :** घरधुरी सर्वेक्षण २०७५ अनुसार नगरपालिका क्षेत्रभित्र चिया, खाजा, होटल, रेष्टुरेण्ट २२७ वटा र गेष्ट हाउस होटलहरू १३ वटा रहेका छन् ।
- **वित्तीय संस्था :** नेपाल वैंक लिमिटेड, राष्ट्रिय वाणिज्य वैंक, कृषि विकास वैंक, एभरेष्ट वैंक, माछापुच्छ्रे वैंक, मुक्तिनाथ विकास वैंक, गरिमा विकास वैंक, कैलास विकास वैंक, गण्डकी विकास वैंक र लुम्बिनी

विकास वैंक आदि वैंकहरू यस पुतलीबजार नगरपालिकामा रहेका छन्, र विभिन्न सहकारी संस्थाहरू पनि संचालनमा रहेका छन ।

ख) सामाजिक अवस्था :

- **शिक्षा :** नगरपालिका क्षेत्रभित्र ५३ वटा सामुदायिक विद्यालयहरू र १५ वटा निजी विद्यालयहरू संचालनमा रहेका छन, त्यसैगरि क्याम्पस २ वटा, गुरूकुल वेद विद्याश्रम १, बाल विकास केन्द्र ८, मदरसा ५ सामुदायिक सिकाई केन्द्र ६ वटा रहेका छन् । यस पुतलीबजार नगरपालिकको कुल साक्षरता ९६.४ प्रतिशत रहेको छ भने, पुरूष साक्षरता ९६.७५ प्रतिशत र महिला साक्षरता ९१.१२ प्रतिशत रहेको छ ।
- **स्वास्थ्य सेवा :** नगरपालिका क्षेत्रभित्र १ वटा सरकारी अस्पताल, १० वटा स्वास्थ्य चौकी, ४ वटा वर्थिङ सेन्टर, १ वटा आयुर्वेद अस्पताल, ३५ वटा खोप क्लिनिक, २७ वटा गाउँघर क्लिनिक, ३ वटा सहरी स्वास्थ्य केन्द्र, टि.बी. उपचार केन्द्र ६ वटा र भिसिटि केन्द्र १ वटा रहेका छन् । यस नगरपालिकामा १०१ जना स्वयम सेविका, ७२ जना स्वास्थ्यकर्मीहरू रहेका छन्

- **खानेपानी सेवा :** घरधुरी सर्वेक्षण २०७५ अनुसार यस पुतलीबजार नगरपालिकामा पाइप धारा जडान गर्ने परिवार संख्या ९५.५० प्रतिशत रहेका छन् भने मुलको पानी खाने परिवार ३.८४ प्रतिशत रहेका छन् । ०.५१ प्रतिशतले भने ढाकिएको कुवा इनारको पानी खाने देखिन्छ, त्यसैगरि ०.१३ प्रतिशत परिवारले नढाकिएको कुवा इनारको पानी खाने गरेको पनि सर्वेक्षणमा देखिएको छ ।

- **खाना पकाउने इन्धन** : यस पुतलीबजार नगरपालिकामा रहेका परिवारहरू मध्ये ६४.५० प्रतिशत परिवारले दाना पकाउन एल.पी.ग्यास प्रयोग गरेको घरधुरी सर्वेक्षण २०७५ मा देखिएको छ, भने दाउरा प्रयोग गर्ने परिवार ३५.५० प्रतिशत रहेका छन् । बाँकी घरधुरीहरू भने क्रमशः दाउरा र एल.पी.ग्यास, दाउरा र गोबर ग्यास र दाउरा र बिजुली प्रयोग गर्ने देखिएको छ ।

- **शौचालय :** करीव ९६.८७ प्रतिशत घरधुरीमा शौचालयहरू छन । जसमध्ये सेफ्टिटेंकी जडित शौचालय घरधुरी करीव ७३.५९ प्रतिशत र १४.८८ प्रतिशत घरमा साधारण शौचालय रहेको विवरण घरधुरी सर्वेक्षण २०७५ मा उल्लेख भएको छ । साथै ३.१३ प्रतिशत घरहरूमा भने शौचालय नै नभएको पनि सर्वेक्षणमा देखिएको छ । यस नगरपालिकामा विभिन्न स्थानहरूमा गरेर ४५ वटा सार्वजनिक शौचालयहरू रहेका छन् ।

- **वसाइ सराइ :** घरधुरी सर्वेक्षण २०७५ अनुसार यस नगरपालिकामा बसाईंसराइँ गरेर जानेको संख्या ३२५ रहेको छ ।

२.५ भौतिक पूर्वाधारमा पहुँच

- **सडक यातायात :** घरधुरी सर्वेक्षण २०७५ अनुसार पुतलीबजार नगरपालिका भित्र २६ कि.मी. सडक सिद्धार्थ राजमार्ग रहेको छ । यस नगरपालिका भित्र ३४.५ कि.मी. सडक कालोपत्रे रहेको छ भने १८ कि.मी. सडक ग्राभेल गरिएको छ, भने करिब ३०० कि.मी. भन्दा बढि सडक कच्ची तथा बमौसमी सडक रहेको छ ।

- **वसपार्क तथा वस स्टेशन :** पुतलीबजार नगरपालिकामा वडा नम्वर १ मा स्याङ्जा बजार गण्डकी बसपार्क संचालनमा रहेको छ भने अरू १३ वटा वडामा स्टेशनहरू भएको घरधुरी सर्वेक्षण २०७५ ले देखाएको छ ।

निजी घर तथा भवन : घरधुरी सर्वेक्षण २०७५ अनुसार पालिका क्षेत्रभित्रे निजी घरमा बसोवास गर्ने ९८ प्रतिशत छन भने भाडामा बस्ने १.४ प्रतिशत रहेका छन् । यस नगरपालिकामा जस्ताको छाना भएको घरधुरी ७१ प्रतिशत, ढलान घर २३.९ प्रतिशत, ढुंगाको छानो भएको ३.२ प्रतिशत र खरले छाएको घरधुरी २.२६ प्रतिशत रहेको छ ।

२.६ वातावरण तथा सरसफाइ पुतलीबजार नगरपालिकामा १९.६३ प्रतिशत घरपरिवारले खाडलमा फोहोर फाल्ने गरेको घरधुरी सर्वेक्षण २०७५ मा देखिएको छ, त्यसैगरि १३.७६ प्रतिशतले आफनो घरबाट निस्कने फोहोर घरमानै कम्पोष्ट मल बनाउने गरेको देखियो भने १२.७८ प्रतिशतले आफनै कम्पाउण्डमा, १२.७९ प्रतिशतले नदि वा खोलामा, १३.०३ प्रतिशतले निश्चित ठाउँमा र १३.७५ प्रतिशत घरहरूको फोहोरहरू नगरपालिकाले घरमानै लिन आउने देखिएको छ ।

२.७ संगठनात्मक संरचना र जनशक्ति व्यवस्था

संगठनात्मक संरचना अनुसार नगरपालिकामा राजस्व प्रशासन संचालनका लागि राजस्व उपशाखाको व्यवस्था गरिएको छ । यस उपशाखालाई आर्थिक प्रशासन शाखा अन्तर्गत राखिएको छ । उपशाखाका लागि ३ जनाको दरवन्दि भएपनि पदपूर्ति २ जनाको मात्रै भएको छ । नगरपालिकाको राजस्व संकलन वडा कार्यालयहरूवाट हुँदै आएको छ । यसवाट वडा सचिवहरूको जिम्मेवारी अरू वढेको पाइन्छ ।

पुतलीवजार नगरपालिकाको संगठनात्मक संरचना निम्नानुसार रहेको छ ।

प्लेट -१, पुतलीबजार नगरपालिका, सङ्गठन संरचना

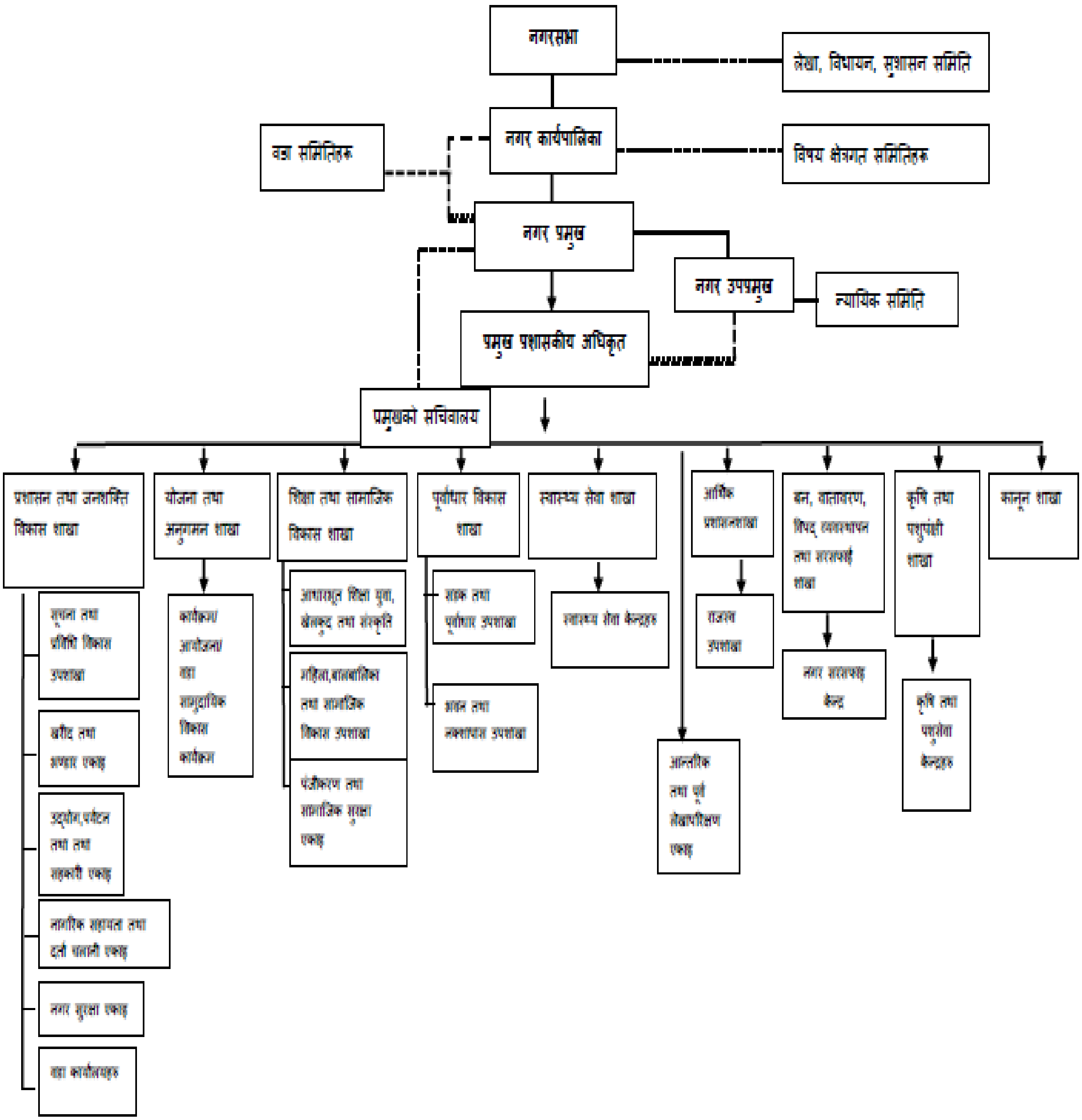

प्लेट -२, पुतलीबजार नगरपालिका

शाखागत सङ्गठन संरचना (पाना १)

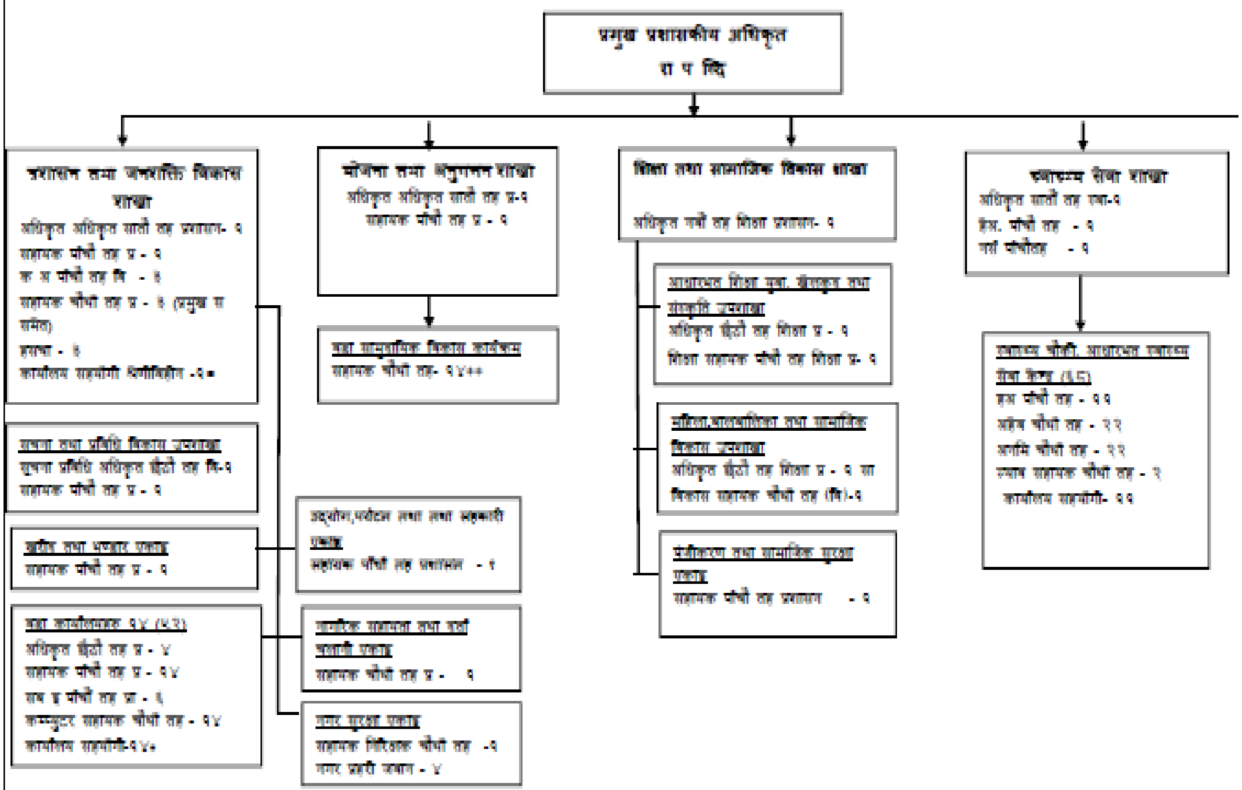

प्लेट -२, पुतलीबजार नगरपालिका

शाखागत सङ्गठन संरचना (पाना २)

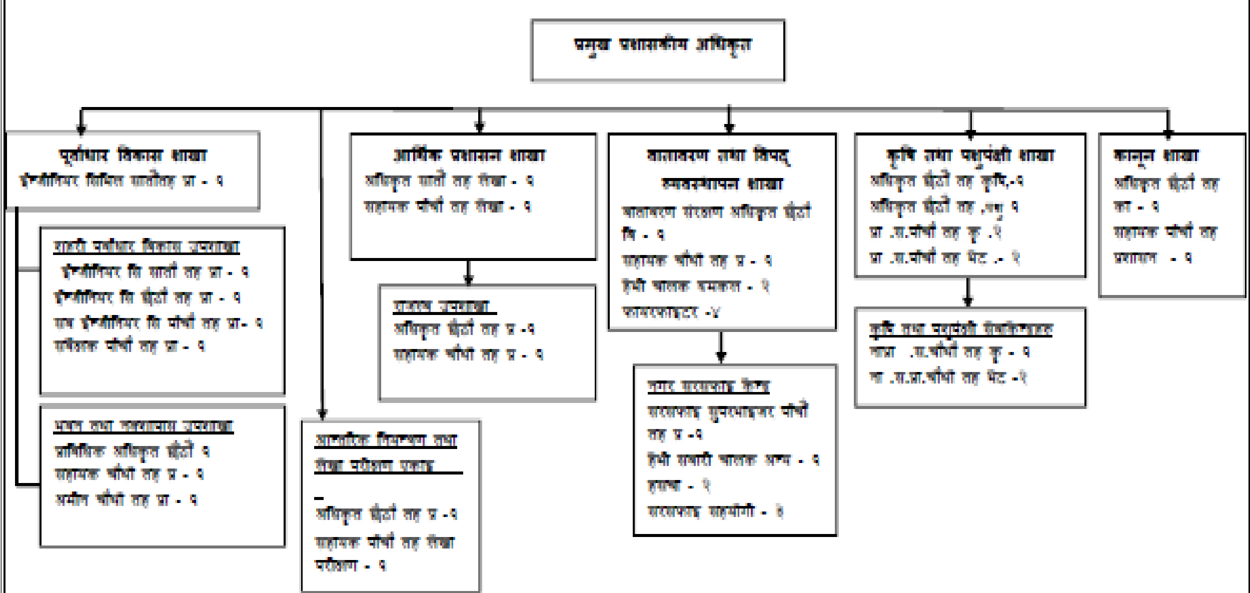

तालिका नम्बर २: संगठन तालिका तथा कर्मचारी विवरण

सि.नं	शाखा	पद नाम	श्रेणी तह	कार्यरत	कैफियत
१		प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत	राजपत्राकिंत द्वितीय	श्री रमेश घर्ति	स्थायी नेपाल सरकार
२		प्रशासन योजना तथा अनुगमन अधिकृत	अधिकृत आठौ	श्री तारा चन्द्र ढकाल	स्थायी
३		नायवसुव्वा	अधिकृत छैटौ	श्री पम नारायण पराजुली	स्थायी
४		खरिदार	सहायक चौथो	श्री निर कुमारी कुँवर	दर्ता चलानी
५		स्वकीय सचिव (प्रमुख)	सहायक चौथो	श्री गौतम गिर्री	करार
६		कम्प्यूटर सहायक. (प्रमुख)	सहायक चौथो	श्री नर्वदा के.सी.	करार
७		सहयोगी प्रमुख	श्रेणी विहिन	श्री शोभा आले	करार
८		कार्यालय सहयोगी	श्रेणीविहिन	श्री हरिकला दोरंगा	स्थायी
९		कार्यालय सहयोगी	श्रेणीविहिन	श्री दिर्घ नारायण अधिकारी	स्थायी
१०		कार्यालय सहयोगी	श्रेणीविहिन	श्री सुजन रानाभाट	स्थायी
११		कार्यालय सहयोगी	श्रेणीविहिन	श्री गौ बहादुर अधिकारी	स्थायी
१२		कार्यालय सहयोगी	श्रेणीविहिन	श्री जानुका रेग्मी	स्थायी
१३		कार्यालय सहयोगी	श्रेणीविहिन	श्री हरिकेदार श्रेष्ठ	स्थायी
१४		कार्यालय सहयोगी	श्रेणीविहिन	श्री लालु माया अधिकारी	करार
१५		कार्यालय सहयोगी	श्रेणीविहिन	श्री केशर बहादुर अधिकारी	करार
१६		कार्यालय सहयोगी	श्रेणीविहिन	श्री रबिलाल शर्मा	स्थायी
१७		सवारी चालक प्रमुख		श्री मनोज कुमार थापा	करार
१ नं वडा कार्यालय					
सि.नं	**शाखा**	**पद नाम**	**श्रेणी तह**	**कार्यरत**	**कैफियत**
१	वडा कार्यालय	वडा सचिव	राज अन.प्रथम	श्री विष्णु कुमारी शर्मा	स्थायी
२	वडा कार्यालय	कार्यालय सहायक	सहायक चौथो	श्री राम शर्मा पोखरेल	स्थायी
३		कार्यालय सहयोगी		मन्जु गुरुङ ढकाल	करार
४		सामाजिक परिचालक		श्री रुपा वराल पौडेल	करार
२ नं वडा कार्यालय					
सि.नं	**शाखा**	**पद नाम**	**श्रेणी तह**	**कार्यरत**	**कैफियत**
१	वडाकार्यालय	वडा सचिब	सहायक चौथो	श्री नारायण शर्मा	स्थायी
२		कार्यालय सहयोगी		श्री कल्पना शर्मा पोखरेल	करार
३		सामाजिक परिचालक		सुनिता मरासिनी थापा	करार
३ नं वडा कार्यालय					
सि.नं	**शाखा**	**पद नाम**	**श्रेणी तह**	**कार्यरत**	**कैफियत**
१	वडा कार्यालय	वडा सचिव	सहायक पौचौ	श्री लिलाम्बर ढुंगाना	स्थायी

सि.नं	शाखा	पद नाम	श्रेणी तह	कार्यरत	कैफियत
२		कार्यालय सहायक	सहायक चौथो	श्री गंगा श्रेष्ठ	स्थायी
३		कार्यालय सहयोगी		श्री करिष्मा वाग्ले	स्थायी
४		सामाजिक परिचालक		श्री कमला रोका गोदार	करार
४ नं वडा कार्यालय					
सि.नं	**शाखा**	**पद नाम**	**श्रेणी तह**	**कार्यरत**	**कैफियत**
१		वडा सचिव	सहायक पाँचौ	श्री अनिश ढकाल	
२	वडा कार्यालय	कार्यालय सहायक	सहायक चौथो	नारायण बहादुर थापा	स्थायी
३		अ.सव इन्जिनियर	सहायक चौथो	इच्छु खाँण	करार
४		कार्यालय सहयोगी		श्री लक्ष्मी थापा राना	करार
५		सामाजिक परिचालक		श्री सुदोता गौतम	करार
५ नं वडा कार्यालय					
सि.नं	**शाखा**	**पद नाम**	**श्रेणी तह**	**कार्यरत**	**योग्यता**
१	वडा कार्यालय	वडा सचिव	सहायक पाँचौ	श्री सन्तोष राना	स्थायी
२		कार्यालय सहायक	सहायक चौथो	श्री दुर्गा बहादुर वि.क.	करार
३		कार्यालय सहयोगी		श्री भरत सिं भुजेल	स्थायी भेटनरी
४		कार्यालय सहयोगी		श्री खिम प्रसाद रेग्मी	करार
५		सामाजिक परिचालक		श्री रिता कार्की	करार
६ नं वडा कार्यालय					
सि.नं	**शाखा**	**पद नाम**	**श्रेणी तह**	**कार्यरत**	**कैफियत**
१	वडा कार्यालय	वडा सचिव	सहायक चौथो	श्री राजेन्द्र अर्याल	स्थायी
२		प्राविधिक सहायक (पशु)	सहायक चौथो	श्री विशाल भुजेल	करार
३		कार्यालय सहयोगी		श्री अजय बहादुर शाही	स्थायी
४		सामाजिक परिचालक		श्री जमुना परियार	करार
७ नं वडा कार्यालय					
सि.नं	**शाखा**	**पद नाम**	**श्रेणी तह**	**कार्यरत**	**कैफियत**
१	वडा कार्यालय	वडा सचिव	सहायक पाँचौ	श्री डाल बहादुर कुँबर	स्थायी
२		सहायक	सहायक पाँचौ	श्री हिमकान्त सुवेदी	स्थायी
३		अ.सव इन्जिनियर	सहायक चौथो	श्री प्रकाश पोख्रेल	करार
४		कार्यालय सहयोगी		श्री बेलु गुरुङ	करार
५		सामाजिक परिचालक		श्री सिता कुमारी रेग्मी	करार
८ नं वडा कार्यालय					
सि.नं	**शाखा**	**पद नाम**	**श्रेणी तह**	**कार्यरत**	**कैफियत**
१	वडा कार्यालय	वडा सचिव	सहायक चौथो	श्री कुल प्रसाद मरासिनी	स्थायी
२	वडा कार्यालय	अ.सव ईन्जिनियर	सहायक चौथो	श्री युवराज पोख्रेल	करार

सि.नं	शाखा	पद नाम	श्रेणी तह	कार्यरत	कैफियत
३		कार्यालय सहयोगी		श्री अरिना थापा	करार
४		सामाजिक परिचालक		श्री सिर्जना पौडेल	करार
			९ नं वडा कार्यालय		
सि.नं	**शाखा**	**पद नाम**	**श्रेणी तह**	**कार्यरत**	**कैफियत**
१	वडा कार्यालय	वडा सचिव	सहायक पाँचौ	श्री राजु प्रसाद रेग्मी.	स्थायी
२		कार्यालय सहयोगी		श्री बिवेक गुरुङ	ज्यालादारी/करार
३		सामाजिक परिचालक		श्री सपना थापा	करार
			१० नं वडा कार्यालय		
सि.नं	**शाखा**	**पद नाम**	**श्रेणी तह**	**कार्यरत**	**कैफियत**
१	वडा कार्यालय	वडा सचिव	सहायक चौथो	श्री बल बहादुर थापा	स्थायी
२		कार्यालय सहयोगी		श्री सिता कुमारी पोख्रेल सापकोटा	करार
३		सामाजिक परिचालक		श्री सुमित्रा गौतम तिमिल्सीना	करार
			११ नं वडा कार्यालय		
सि.नं	**शाखा**	**पद नाम**	**श्रेणी तह**	**कार्यरत**	**कैफियत**
१	वडा कार्यालय	वडा सचिव	सहायक चौथो	श्री दिपक जंग के.सी	स्थायी
२		अ.सव इन्जिनियर	सहायक चौथो	श्री महेश अर्याल	करार
३		कार्यालय सहयोगी		श्री बसुन्धरा पोख्रेल अर्याल	करार
४		सामाजिक परिचालक		श्री सरिता अर्याल	करार
			१२ नं वडा कार्यालय		
सि.नं	**शाखा**	**पद नाम**	**श्रेणी तह**	**कार्यरत**	**कैफियत**
१	वडा कार्यालय	वडा सचिव	सहायक पाचौ	श्री नेत्र नारायण अधिकारी	स्थायी
२	वडा कार्यालय	कार्यालय सहायक	सहायक चौथो	श्री चिरन्जस्वी अर्याल	करार
३		ना.प्रा.स.पशु		श्री ठाकुर प्रसाद गुरुङ्	करार
४		कार्यालय सहयोगी		नयाँ नियुक्ति हुँदै	करार
५		सामाजिक परिचालक		श्री सुनमाया गुरुङ	करार
			१३ नं वडा कार्यालय		
सि.नं	**शाखा**	**पद नाम**	**श्रेणी तह**	**कार्यरत**	**कैफियत**
१	वडा कार्यालय	वडा सचिव	सहायक चौथो	श्री चन्द्र बहादुर काकी	स्थायी
२		कार्यालय सहयोगी		श्री याम कुमारी क्षेत्री	करार
३		सामाजिक परिचालक		श्री अप्सरा कार्की	करार
			१४ नं.वडा कार्यालय		
सि.नं	**शाखा**	**पद नाम**	**श्रेणी तह**	**कार्यरत**	**कैफियत**

सि.नं	शाखा	पद नाम	श्रेणी तह	कार्यरत	कैफियत
१	वडा कार्यालय	वडा सचिव	सहायक पाँचौ	श्री हरी लाल ढकाल	स्थायी
२		कार्यालय सहयोगी		श्री धुरव ढकाल	करार
३		सामाजिक परिचालक		श्री सीता पौडेल रेग्मी	करार
सुचना प्रविधी कक्ष					
सि.नं	**शाखा**	**पद नाम**	**श्रेणी तह**	**कार्यरत**	**कैफियत**
१		सुचना प्रविधी अधिकृत		मुक्त बहादुर गुरुङ	करार
राजस्व उपशाखा					
सि.नं	**शाखा**	**पद नाम**	**श्रेणी तह**	**कार्यरत**	**कैफियत**
१	राजस्व उपशाखा	नायवसुव्वा	सहायक पाँचौ	श्री ढाकाराम मरासिनी	स्थायी
२		खरिदार	सहायक पाँचौ	श्री नर बहादुर पराजुली	स्थायी(
योजना उपशाखा					
सि.नं	**शाखा**	**पद नाम**	**श्रेणी तह**	**कार्यरत**	**कैफियत**
१		प्रशासन	सहायक पाचौ	श्री ढाकाराम मरासिनी	स्थायी
२		सव इन्जिनियर	सहायक पाँचौ	श्री सन्तोष पौडेल	
पूर्वाधार विकास तथा वातावरण शाखा					
सि.नं	**शाखा**	**पद नाम**	**श्रेणी तह**	**कार्यरत**	**कैफियत**
१		ईन्जिनियर	अधिकृत छैटौ	श्री आशिष पोख्रेल	स्थायी
सडक तथा अन्य पूर्वाधार विकास उप शाखा					
सि.नं	**शाखा**	**पद नाम**	**श्रेणी तह**	**कार्यरत**	**कैफियत**
१	सडक तथा अन्य पूर्वाधार विकास उप शाखा	ईन्जिनियर	अधिकृत छैटौ	श्री गोविन्द दोरंगा	स्थायी
२		ईन्जिनियर	अधिकृत छैटौ	श्री सविन श्रेष्ठ	करार
३		सव.इन्जिनियर	पाँचौ	श्री सुशिल पौडेल	करार
४		सव.इन्जिनियर	पाँचौ	श्री रोशन श्रेष्ठ	करार
राष्ट्रिय पुर्ननिर्माण प्राधिकरणवाट खटिएका प्राविधिक					
सि.नं	**शाखा**	**पद नाम**	**श्रेणी तह**	**कार्यरत**	**कैफियत**
१		अ.सव ईन्जिनियर		श्री टिकाराम ठगुल्ला	परियोजना
भवन तथा बस्ती विकास उपशाखा					
सि.नं	**शाखा**	**पद नाम**	**श्रेणी तह**	**कार्यरत**	**कैफियत**
१		सव ईन्जिनियर	सहायक पाचौ	श्री अरुण पौडेल	स्थायी
२		अमिन	सहायक चौथो	श्री अविनास अर्याल	करार
		सहायक	सहायक चौथो	श्री इश्वरी प्रसाद गौतम	स्थायी
बातावरण सरसफाई तथा विपद् व्यवस्थापन उपशाखा					

सि.नं	शाखा	पद नाम	श्रेणी तह	कार्यरत	कैफियत
सि.नं	शाखा	पद नाम	श्रेणी तह	कार्यरत	कैफियत
१		अधिकृत	अधिकृत सातौ	श्री धन प्रसाद कोईराला	करार
२		जे.सि.वि अपरेटर		श्री टिकाराम बराल	करार
३		सवारी चालक		श्री धन बहादुर थापा	दमकल
४		सवारीचालक		श्री हुमनाथ अधिकारी	स्थायी
५		सवारी चालक		श्री तुल बहादुर थापा	करार
६		सवारी चालक (		श्री हर्क बहादुर थापा	करार
७		फायरमेन		श्री ज्ञान बन्धु भण्डारी	ज्यालादारी÷करार
सरसफाइ केन्द्र					
सि.नं	शाखा	पद नाम	श्रेणी तह	कार्यरत	कैफियत
१		सुपरभाइजर		श्री मित्रबन्धु भण्डारी	करार
२		सवारी चालक		श्री सुरेन्द्र गायक	करार
३		सवारी चालक		श्री सुदिप गायक	करार
४		कुचीकार		श्री मनु जलारी	स्थायी
५		कुचीकार		श्री हरी बहादुर नाम्जाली	स्थायी
६		कुचीकार		श्री मिर बहादुर कसाई	स्थायी
७		कुचीकार		श्री रुक बहादुर गुरुङ्	करार
८		कुचीकार		श्री धन माया गायक	करार
९		कुचीकार		श्री ईन्द्र कुमारी गायक	करार
१०		कुचीकार		श्री स्नेहा नेपाली	करार
११		मेसिन अपरेटर		विकास थापा	करार
१२		फिल्ड सहायक		मन्दिरा अधिकारी	करार
१३		बगैचे		मित्रबन्धु सापकोटा	करार
१४		चौकिदार		गिता शिवा	करार
१५		चौकिदार		मेख बहादुर थापा	करार
१६		वर्गिकरणकर्ता		मंगली नेपाली	करार
१७		वर्गिकरणकर्ता		इन्द्र कुमारी दर्जी	करार
१८		वर्गिकरणकर्ता		रमेश खड्का	करार
१९		सरसफाईकर्मि		टस कुमारी सार्की	करार
२०		सरसफाईकर्मि		सन्तोष वाग्ले	करार
स्वास्थ्य तथा सामाजिक विकास शाखा					
सि.नं	शाखा	पद नाम	श्रेणी तह	कार्यरत	कैफियत
१	स्वास्थ्य शाखा	सि.अ.हे.व	अधिकृत छैटौं	श्री बिष्णु प्रसाद काफ्ले	स्थायी
२		अ.न..मी	सहायक चौथो	श्री निर्मला भुजेल	स्थायी

सि.नं	शाखा	पद नाम	श्रेणी तह	कार्यरत	कैफियत
कोल्मा स्वास्थ्य चौकी (५ दरवन्दी (					
सि.नं	**शाखा**	**पद नाम**	**श्रेणी तह**	**कार्यरत**	**कैफियत**
१		हेल्थ असिष्टेन्ट	पाचौ	श्री सन्तोषी रेग्मी पौडेल	स्थायी
२		अ.न.मी	पाचौ	श्री ज्योती गुरुङ्	स्थायी
३		अ.हे.व	चौथो	श्री नन्दलाल ढकाल	स्थायी हाल अध्ययन विदा
४		अ.न.मी.	चौथो	यानमाया गुरुङ	करार
५		अ.न.मी.	चौथो	श्री रजनी गुरुङ	प्रसुती करार
६		अ.हे.व.	चौथो	श्री सपना खत्री क्षेत्री	करार
७		का.अ.		श्री तिल कुमारी गुरुङ	करार
पेल्काचौर स्वास्थ्य चौकी(५ दरवन्दी (					
सि.नं	**शाखा**	**पद नाम**	**श्रेणी तह**	**कार्यरत**	**कैफियत**
१		सि.अ.हे.व.अधिकृत	अधिकृत छैटौ	श्री तिर्थराज अर्याल	स्थायी
२		अ.न.मी	चौथो	श्री दुर्गा कुमारी जोशी	स्थायी
३		अ.न.मी	चौथो	श्री गिता खड्का	स्थायी
४		अ.न.मी	चौथो	श्री एकमती गुरुङ	करार
५		अ.हे.व.	चौथो	श्री अनिल गुरुङ	करार
६		अ.न.मी	चौथो	श्री बसन्ती काफ्ले तिवारी	करार
७		कार्यालय सहयोगी		श्री डोल कुमारी मल्ल	करार
ठुलाडिही स्वास्थ्य चौकी (५ दरवन्दी (					
सि.नं	**शाखा**	**पद नाम**	**श्रेणी तह**	**कार्यरत**	**कैफियत**
१	विमा वोर्डमा	सि अ.ह.ेव.	छैटो	श्री ईश्वर बहादुर थापा	स्थार्यी हाल काजमा
२		हे.अ.	पाचौ	श्री मिलन पोख्रेल	करार
३		अ.न.मी.	पाचौं	श्री सिता देवी शर्मा	स्थायी
४		अ.न.मी.	चौथो	श्री आयुष्मा पराजुली	स्थायी
५		अ.हे.व.	चौथो	श्री सरोज कुमार भट्ट	स्थायी
६		कार्यालय सहयोगी		श्री बिशाल सिवाकोटी	करार
वहाकोट स्वास्थ्य चौकी (५ दरवन्दी (					
सि.नं	**शाखा**	**पद नाम**	**श्रेणी तह**	**कार्यरत**	**कैफियत**
१		हे.अ..	पाचौ	श्री सुवोध पौडेल	करार
२		अ.न.मी	पाचौं	श्री दिपा माया गुरुङ्	स्थायी
३		अ.हे.व.	चौथो	श्री उमाकान्त रेग्मी	स्थायी
४		सि.अ.हे.व.	पाँचौ	श्री दिपक सापकोटा	स्थायी हाल काज नागडाडा

सि.नं	शाखा	पद नाम	श्रेणी तह	कार्यरत	कैफियत
५		अ.न.मी	चौथो	श्री रिंकल गुरुङ	करार
६		कार्यालय सहयोगी		श्री धन कुमारी क्षेत्री	करार
टक्सार स्वास्थ्य चौकी (५ दरवन्दी (					
सि.नं	**शाखा**	**पद नाम**	**श्रेणी तह**	**कार्यरत**	**कैफियत**
१		सि.अ.हेव.	छैटौ	श्री कृष्ण प्रसाद च्वाई	स्थायी
२		अ.न.मी.	पाचौं	श्री सुमित्रा चापागाई	स्थायी
३		अ.हे.व	चौथो	श्री मनोज सिंह धामी	स्थायी
४		हे.अ.	पाँचौ	श्री भुवन भण्डारी	करार
५		कार्यालय सहयोगी		श्री दिनेश पौडेल	करार
पौवैगौडे स्वास्थ्य चौकी (५ दरवन्दी (					
सि.नं	**शाखा**	**पद नाम**	**श्रेणी तह**	**कार्यरत**	**कैफियत**
१		सि.अ.हे.व.	पाँचौ	श्री शोभाकान्त पौडेल	स्थायी
२		अ.न.मी	चौथो	श्री शान्ती रेग्मी खनाल	स्थायी
३					
४		अ.न.मी	चौथो	श्री आरती देवी वि.क	स्थायी
६		अ.न.मी	चौथो	श्री सरस्वती पाण्डे ढकाल	करार
७		कार्यालय सहयोगी		श्री जमुना मरासिनी	करार
गणेशपुर स्वास्थ्य चौकी (५ दरवन्दी (					
सि.नं	**शाखा**	**पद नाम**	**श्रेणी तह**	**कार्यरत**	**कैफियत**
१		सि.अ.हे.व.	पाँचौ	श्री रमाकान्त सुवेदी	स्थायी
२		सि.अ.न..मी अधिकृत	अधिकृत छैटौं	श्री कल्पना पौडेल	स्थायी
३		सि.अ.हे.व.	पाँचौ	अन्जिता न्यौपाने	स्थायी
४		अ.न.मी	पाचौं	श्री लक्ष्मी पोख्रेल	स्थायी
५		अ.न.मी		श्री निर्मला भुजेल	स्थायी
६		कार्यालय सहयोगी		श्री पुनम अर्याल भुजेल	करार
चण्डीकालिका स्वास्थ्य चौकी (५ दरवन्दी (					
सि.नं	**शाखा**	**पद नाम**	**श्रेणी तह**	**कार्यरत**	**कैफियत**
१		सि.अ.हे.ब.	पाचौ	श्री राजेश कुँबर	स्थायी
२		अ.न.मी	चौथो	श्री अर्चना शर्मा	स्थायी
३		अ.न.मी.	पाचौं	श्री मथुरा देवी भारती	स्थायी
४		कार्यालय सहयोगी		श्री किसन क्षेत्री	करार
सातुपसल स्वास्थ्य चौकी (५ दरवन्दी (					
सि.नं	**शाखा**	**पद नाम**	**श्रेणी तह**	**कार्यरत**	**कैफियत**
१		हे.अ.	पाचौ	दिपेन्द्र रेग्मी	करार

सि.नं	शाखा	पद नाम	श्रेणी तह	कार्यरत	कैफियत
२		अ.हे.व.	चौथो	अनिता कोइराला	स्थायी
३		अ.हे.व.	चौथो	श्री विन्दु जि.टी	स्थायी
४		अ.न.मी.	पाचौ	श्री लक्ष्मी श्रेष्ठ	स्थायी
५		ल्याब सहायक	चौथो	श्री साजन सापकोटा	
६		अ.न.मी	चौथो	श्री ममता श्रेष्ठ	स्थायी
७		कार्यालय सहयोगी		श्री सुनिल थापा	करार
८		भोलिन्टीयर अ.हे.व		श्री तुलसी गैह्रे	प्रदेश सरकार
करेन्डाडा स्वास्थ्य चौकी (५ दरवन्दी (					
सि.नं	**शाखा**	**पद नाम**	**श्रेणी तह**	**कार्यरत**	**कैफियत**
१		हे.अ.	पाचौ	सरोज शर्मा सापकोटा	करार
२		सि.अ.हे.व.	छैटौ	भवानी शंकर पोख्रेल	स्थायी
३		अ.हे.व.	चौथो	सर्मिला कुवर गोदार	स्थायी
४		कार्यालय सहयोगी		राज कुमार लामिछाने	करार
शहरी स्वास्थ्य केन्द्र वडा नं १३ (२ दरवन्दी)					
सि.नं	**शाखा**	**पद नाम**	**श्रेणी तह**	**कार्यरत**	**कैफियत**
१		अ.हे.व.	सहायक चौथो	श्री मित्रलाल अर्याल	करार हाल कार्यालय
२		अ.हे.व.	सहायक चौथो	श्री जरिना शेष	करार
३		का.स.		श्री े इन्दु शर्मा गौतम	करार
शहरी स्वास्थ्य केन्द्र वडा नं आमडाडा (२ दरवन्दी)					
सि.नं	**शाखा**	**पद नाम**	**श्रेणी तह**	**कार्यरत**	**कैफियत**
१		अ.हे.व.	सहायक चौथो	श्री दुर्गा अर्याल	करार
२		का.स.		श्री पवन क्ष्ेात्री	करार
शहरी स्वास्थ्य केन्द्र वडा नं स्याङजावजार (२ दरवन्दी)					
सि.नं	**शाखा**	**पद नाम**	**श्रेणी तह**	**कार्यरत**	**कैफियत**
१		अ.हे.व.	सहायक चौथो	श्री सुस्मिता गुरुङ	करार
२		कार्यालय सहयोगी		श्री तारा क्षेत्री कार्की	करार
आधारभुत स्वास्थ्य सेवा केन्द्र, पुतलीवजार २ हुनिकोट					
सि.नं	**शाखा**	**पद नाम**	**श्रेणी तह**	**कार्यरत**	**कैफियत**
१		अ.हे.व.	सहायक चौथो	श्री सिर्जना थापा	करार
२		अ.न.मी	सहायक चौथो	श्री लक्ष्मी कुमारी राना	स्थायी
३		अ.न.मी	सहायक चौथो	श्री यु कला खड्का	स्थायी
४		का.स.		श्री गोबिन्द बहादुर पौडेल	करार
आधारभुत स्वास्थ्य सेवा केन्द्र, पुतलीवजार ३					
सि.नं	**शाखा**	**पद नाम**	**श्रेणी तह**	**कार्यरत**	**कैफियत**

सि.नं	शाखा	पद नाम	श्रेणी तह	कार्यरत	कैफियत
१		अ.न.मी	सहायक चौथो	श्री सदिक्षा गौतम	स्थायी
२		अ.हे.व	सहायक चौथो	श्री भगबती आचार्य पौडेल	करार
३		का.स.		श्री टिका देबी भाट	करार
आधारभुत स्वास्थ्य सेवा केन्द्र, पुतलीवजार ४ नागडाडा					
सि.नं	**शाखा**	**पद नाम**	**श्रेणी तह**	**कार्यरत**	**कैफियत**
१		अ.हे.व.	सहायक चौथो	श्री बिद्या पराजुली खड्का	स्थायी
२		का.स.		श्री सोविता पोखे्रल	करार
आधारभुत स्वास्थ्य सेवा केन्द्र, पुतलीवजार १० राङखोला					
सि.नं	**शाखा**	**पद नाम**	**श्रेणी तह**	**कार्यरत**	**कैफियत**
१		अ.हे.व.	सहायक चौथो	श्री सोनिका श्रेष्ठ	स्थायी
२		का.स.		श्री पुजा थापा मगर	करार
आधारभुत स्वास्थ्य सेवा केन्द्र, पुतलीवजार ०७ ठुलाडिही					
सि.नं	**शाखा**	**पद नाम**	**श्रेणी तह**	**कार्यरत**	**कैफियत**
१		अ.हे.व.	सहायक चौथो	श्री रशिदा निशा	करार
२		का.स.		श्री	करार
सामाजिक सुरक्षा तथा पंजिकरण उपशाखा					
सि.नं	**शाखा**	**पद नाम**	**श्रेणी तह**	**कार्यरत**	**कैफियत**
१		नायव सुव्वा (कम्प्यूटर अपरेटर)	सहायक पाचौ	श्री परशुराम अधिकारी	स्थायी
सामाजिक सुरक्षा तथा व्यक्तिगत घटना सुदिढीकरण परियोजना					
सि.नं	**शाखा**	**पद नाम**	**श्रेणी तह**	**कार्यरत**	**कैफियत**
१		अपरेटर		श्री अनन्त रेग्मी	परियोजना
२		अपरेटर		श्री आयुष गुरुङ	परियोजना
३		फिल्ड सहायक		श्री रन्जु हमाल	परियोजना
सामाजिक विकास शाखा / कानून शाखा (न्यायिक समिति सचिवालय)					
सि.नं	**शाखा**	**पद नाम**	**श्रेणी तह**	**कार्यरत**	**कैफियत**
१		कानून अधिकृत	अधिकृत सातौ .	श्री कपिल गिरी	
शिक्षा युवा तथा खेलकुद शाखा					
सि.नं	**शाखा**	**पद नाम**	**श्रेणी तह**	**कार्यरत**	**कैफियत**
१		उप सचिब (शिक्षा)	अधिकृत नवौ	श्री बाबुराम बराल	
२		शाखा अधिकृत (शिक्षा)	अधिकृत छैटौ	श्री गोविन्दराज सुबेदी	
३		प्रविधिक सहायक	सहायक पाँचौ	श्री शोभा बस्याल	
महिला वालवालिका तथा समाज कल्याण					

सि.नं	शाखा	पद नाम	श्रेणी तह	कार्यरत	कैफियत
सि.नं	शाखा	पद नाम	श्रेणी तह	कार्यरत	योग्यता
१		अधिकृत	अधिकृत छैटौ	श्री ठगी कुमारी खनाल	
आर्थिक विकास शाखा					
सि.नं	शाखा	पद नाम	श्रेणी तह	कार्यरत	कैफियत
१	आर्थिक विकास शाखा	अधिकृत	अधिकृत छैटौ	श्री विष्णु प्रसाद ढकाल	सहकारी
२			सहायक पाँचौ	श्री पदम बहादुर भुजेल	सहकारी
३		कृषि विकास अधिकृत	छैटौ	श्री मनिषा लामिछाने	करार
४		ना.प्रा.स	चौथो	श्री कमला जैसी	करार
५		ना.प्रा.स	चौथो	श्री भुपेन्द्र वली	स्थायी
खरीद तथा सम्पत्ति व्यवस्थापन ÷वडा विकास कार्यक्रम					
सि.नं	शाखा	पद नाम	श्रेणी तह	कार्यरत	कैफियत
१	वडा विकास कार्यक्रम	जिन्सी प्रमुख / वरिष्ट सामाजिक परिचालक	सहायक पाँचौ	श्री डोलराज ढकाल	
२		सहायक वडा विकास	सहायक पाँचौ	श्री राजेश पुरी	
३		जिन्सी सहायक	सहायक पाँचौ	याम बहादुर मल्ल	स्थायी
भु सेवा केन्द्र					
सि.नं	शाखा	पद नाम	श्रेणी तह	कार्यरत	कैफियत
१		टा.ना.सु	सहायक पाँचौ	श्री पार्वती कुमारी वराल पराजुली	स्थायी हाल न.पा
प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रम					
सि.नं	शाखा	पद नाम	श्रेणी तह	कार्यरत	कैफियत
१		रोजगार संयोजक	अधिकृत छैटौ	श्री लक्ष्मी शर्मा	परियोजना
२		प्राविधिक सहायक	सहायक पाँचौ	श्री आनन्द प्रसाद मरासिनी	परियोजना
पशु सेवा शाखा					
सि.नं	शाखा	पद नाम	श्रेणी तह	कार्यरत	कैफियत
१		ना.प्रा.स.	सहायक चौथो	श्री टिकाराम मरासिनी	करार
२		ना.प्रा.स.	सहायक चौथो	श्री मनोज पौडेल	करार
३		ना.प्रा.स.	सहायक चौथो	श्री विशाल भुजेल	करार
४		ना.प्रा.स.	सहायक चौथो	श्री ठाकुर प्रसाद गुरुङ	करार
५		ना.प्रा.स.	सहायक चौथो	श्री रघुनाथ दाहाल	स्थायी
६		का.स		श्री अण प्रसाद पौडेल	स्थायी
उद्यम विकास कार्यक्रम					
सि.नं	शाखा	पद नाम	श्रेणी तह	कार्यरत	कैफियत

सि.नं	शाखा	पद नाम	श्रेणी तह	कार्यरत	कैफियत
१		उद्यम विकास सहजकर्ता		पुजा राना	परियोजना
२		उद्यम विकास सहजकर्ता		योमाया राना मगर	
आर्थिक प्रशासन शाखा					
सि.नं	**शाखा**	**पद नाम**	**श्रेणी तह**	**कार्यरत**	**कैफियत**
१	आ. प. शाखा	लेखा अधिकृत	रा.प.तृतीय	श्री भोजराज ढकाल	स्थायी
२		लेखापाल	सहायक पाचौ	श्री मनि रानामगर	स्थायी
३			सहायक चौथो	मोनिका गुरुङ	स्थायी
आन्तरिक लेखा परिक्षण शाखा					
सि.नं	**शाखा**	**पद नाम**	**श्रेणी तह**	**कार्यरत**	**कैफियत**
१	आ.ले.प.शाखा	लेखापाल	सहायक पाचौ	श्रृजना रेग्मी लामिछाने	स्थायी

२.८ नगरपालिकाको भौतिक सम्पत्तिको विवरण

तालिका नम्बर ३: कर्मचारी विवरण

क्र.स.		जग्गाको विवरण				जग्गा धनीको विवरण	कैफियत
	बडा नं	नक्सा सिट नं	कित्ता नं	क्षेत्रफल	किसिम	नाम	
१	१०	५६	२०१८	रोपनी	खेति योग्य	पुतलीबजार नपा	
२	१२	००	५८९	१०१३.४६वर्ग मीटर	अन्य	पुतलीबजार नगरपालिका	पेल्काचौर स्वास्थ्य चौकी
३	४	००	१०१०	२९८.०४वर्ग मीटर	अन्य	४ नं. वडा कार्युयालय पुतलीबजार नगरपालिका	४ नं. वडा कार्युयालय पुतलीबजार नगरपालिका
४	७	००	५७८	१४८०.४५वर्ग मीटर	अन्य	पुतलीबजार नगरपालिका स्वास्थ्य चौकी ७	पुतलीबजार नगरपालिका स्वास्थ्य चौकी ७
५	७	००	१३८८	१३१.१५वर्ग मीटर	अन्य	पुतलीबजार नगरपालिका स्वास्थ्य चौकी ७	पुतलीबजार नगरपालिका स्वास्थ्य चौकी ७
६	७	००	२५२०	४९.६७वर्ग मीटर	अन्य	७ नं. वडा कार्युयालय तलीबजार नगरपालिका ७	७ नं. वडा कार्युयालय तलीबजार नगरपालिका ७
७	५	००	४८४	२४७६.१३वर्ग मीटर	अन्य	पुतलीबजार नगरपालिका	अदातको निर्णय बमोजि लिलाम सकार
८	१३	००	१८५८	१०१७.४८वर्ग मीटर	अन्य	पुतलीबजार नगरपालिका	सातुपसल स्वास्थ्य चौकी
९	७	००	७३२	७५९.१वर्ग मीटर	अन्य	पुतलीबजार नगरपालिका स्वास्थ्य चौकी ७	स्वास्थ्य चौकी पुतलीबजार नगरपालिका ७

१०	१२	००	२५१	११७०.४५वर्ग मीटर	अन्य	पुतलीबजार नगरपालिका	पेल्काचौर स्वास्थ्य चौकी
११	१४	००	९७४	७५७.११वर्ग मीटर	अन्य	पुतलीबजार नगरपालिका	आँमडाडा
१२	१	००	१७९१	१८२०वर्ग मीटर	अन्य	पुतलीबजार नगरपालिका	नारायण स्थान
१३	११	००	६५९	३१००वर्ग मीटर	अन्य	पुतलीबजार नगरपालिका	करेण्डाडा पुतलीबजार नगरपालिका
१४	१३	००	१३३	३५९.६८वर्ग मीटर	अन्य	पुतलीबजार नगरपालिका	हिरापाटा शहरी स्वास्थ्य केन्द्र
१५	१	००	१७७२	५३४.५५वर्ग मीटर	अन्य	पुतलीबजार नगरपालिका	सपिङ्ग कम्पेक्स भएको ठाउ
१६	१४	००	९७४	७५७११वर्ग मीटर	अन्य	पुतलीबजार नगरपालिका	चण्डीकालिका स्वास्थ्य चौकी सतौं
१७	६	००	७३६	३१७.९५वर्ग मीटर	अन्य	टक्पुसार स्तवास्लीथ्बय चौकी जार नगरपालिका ६	टक्सार स्वास्थ्य चौकी पुतलीबजार नगरपालिका ६
१८	७	००	४८६	१०५.३२वर्ग मीटर	अन्य	पुतलीबजार नगरपालिका स्वास्थ्य चौकी ७	पुतलीबजार नगरपालिका स्वास्थ्य चौकी ७
१९	७	००	२७१२	२९८.०७वर्ग मीटर	अन्य	७ नं. वडा कार्पुयालय तलीबजार नगरपालिका ७	७ नं. वडा कार्पुयालय तलीबजार नगरपालिका ७
२०	१३	००	८१८	१०२१.४१वर्ग मीटर	अन्य	पुतलीबजार नगरपालिका	हिरापाता शहरी स्वास्थ्य केन्देर
२१	१३	००	१३२	५५२.४४वर्ग मीटर	अन्य	पुतलीबजार नगरपालिका	हिरापाटा शहरी स्वास्थ्य केन्द्र
२२	७	००	४८५	१११४.८१वर्ग मीटर	अन्य	पुतलीबजार नगरपालिका स्वास्थ्य चौकी ७	पुतलीबजार नगरपालिका स्वास्थ्य चौकी ७
२३	७	००	२५१८	४९.६७वर्ग मीटर	अन्य	७ नं. वडा कार्पुयालय तलीबजार नगरपालिका ७	७ नं. वडा कार्पुयालय तलीबजार नगरपालिका ७
२४	१४	००	२२८१	५०८.७५वर्ग मीटर	अन्य	पुतलीबजार नगरपालिका	आँमडाडा
२५	५	००	९२३	२५४.३६वर्ग मीटर	अन्य	पुतलीबजार नगरपालिका	पौवौगौडे स्वास्थ्य चौकी पुतलीबजार नगरपालिका ५
२६	२	००	१२६९	१२७.१६वर्ग मीटर	अन्य	हुनिकोट आ. शहरी स्वा. केन्द्र पुतलीबजार नगरपालिका	
२७	१	००	९१९	२२६५.४६वर्ग मीटर	अन्य	पुतलीबजार नगरपालिका	कार्यालय भवन
२८	४	००	९३६	८७.४३वर्ग मीटर	अन्य	पुतलीबजार नगरपालिका आधारभुत स्वास्थय केन्द्र नागडाडा	निशुल्आक प्धाराप्रत भुत स्वास्थय केन्द्र नागडाडा

२९	८	००	८६०	१५३.०४वर्ग मीटर	अन्य	८ नं. वडा कार्पुयालय तलीबजार नगरपालिका	८ नं. वडा कार्पुयालय तलीबजार नगरपालिका
३०	७	००	१३८३	६३.५९वर्ग मीटर	अन्य	पुतलीबजार नगरपालिका स्वास्थ्य चौकी ७	पुतलीबजार नगरपालिका स्वास्थ्य चौकी ७
३१	७	००	१३८५	११२८.७२वर्ग मीटर	अन्य	पुतलीबजार नगरपालिका स्वास्थ्य चौकी ७	पुतलीबजार नगरपालिका स्वास्थ्य चौकी ७
३२	१	००	१७७०	११७६.४१वर्ग मीटर	ब्यवसायिक	पुतलीबजार नगरपालिका	सपिङ्ग कम्प्लेक्स भएको ठाउ
३३	१	००	१६३०	२००.७वर्ग मीटर	अन्य	पुतलीबजार नगरपालिका	त्रिया मा वि भित्र परेको
३४	४	००	९३४	३४१.८वर्ग मीटर	अन्य	पुतलीबजार नगरपालिका आधारभुत स्वास्थय केन्द्र नागडाडा	निशुल्क प्राप्त आधारभुत स्वास्थय केन्द्र नागडाडा
३५	८	००	८५८	२७०.२५वर्ग मीटर	अन्य	८ नं. वडा कार्पुयालय पुतलीबजार नगरपालिका	८ नं. वडा कार्पुयालय पुतलीबजार नगरपालिका
३६	१०	००	१३११	७८०.९६वर्ग मीटर	अन्य	पुतलीबजार नगरपालिका	फोहोर व्वस्थापनका लागि खरिद गरिएको
३७	१२	००	२५२	५६४.३६वर्ग मीटर	अन्य	पुतलीबजार नगरपालिका	पेल्काचौर स्वास्थ्य चौकी
३८	१४	००	८९३	७९.४८वर्ग मीटर	अन्य	पुतलीबजार नगरपालिका	आँमडाडा
३९	१४	००	८९५	१८०.८३वर्ग मीटर	अन्य	पुतलीबजार नगरपालिका	आँमडाडा
४०	१०	००	१५९५	४०५.३८वर्ग मीटर	अन्य	पुतलीबजार नगरपालिका वडा नं. १०	फोहोर व्यवस्थापनका लागि खरिद गरिएको
४१	१०	००	१५९९	४०५.३८वर्ग मीटर	अन्य	पुतलीबजार नगरपालिका	फोहोर व्यवस्थापनका लागि खरिद गरिएको

परिच्छेद - तीन :राजस्व अधिकार तथा आय सम्भाव्यता

३.१ राजस्व अधिकार सम्बन्धी संवैधानीक तथा कानुनी व्यवस्था

क) संवैधानिक अधिकार

नेपालको संविधान २०७२ को धारा ५७ मा राज्यशक्तिको बाँडफाँड सम्बन्धी व्यवस्था गरेको छ । राज्य शक्ति वाँडफाँड संविधानको अनुसूची ५ वमोजिम संघलाई, अनुसूची ६ वमोजिम प्रदेशलाई र अनुसूची ८ वमोजिम स्थानीय तहलाई हुने व्यवस्था भएको छ । त्यसैगरी अनुसूची ७ मा संघ र प्रदेशको साझा अधिकारका र अनुसूची ९ मा संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको साझा अधिकार सम्वन्धी व्यवस्था गरिएको छ । यसरी व्यवस्था गरिएका अधिकारहरु प्रयोगका लागि सम्वन्धित सरकारहरुले आ-आफ्नो कानूनहरु वनाउनु पर्ने हुन्छ । नेपालको संविधान २०७२ को धारा ६० मा राजस्व स्रोतको वाँडफाँडको व्यवस्था गरिएको छ । यसअनुसार तीनै तहका सरकारले आफ्नो आर्थिक अधिकार क्षेत्र भित्रको विषयमा कर लगाउन र राजस्व संकलन गर्न सक्ने व्यवस्था भएको छ । मुलत तीनैतहका सरकारललाई एकल अधिकार र साझा अधिकार गरी दुई प्रकारका अधिकार निर्धारण गरिएको छ । कर लगाउने तथा राजस्व संकलन गर्ने सन्दर्भमा स्थानीय तहका लागि नेपालको संविधान अनुसूची ८ को अनुक्रम ४ मा उल्लेख गरिएको छ । यस सम्वन्धी विस्तृत विवरण यसैसाथ तालिकामा उल्लेख गरिएको छ । सो अनुसार स्थानीय तहले सम्पति कर, घरवहाल कर, घरजग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क, सवारी साधन कर, सेवा शुल्क दस्तुर, पर्यटन शुल्क, विज्ञापन कर, व्यवसाय कर, भूमिकर तथा मालपोत, दण्ड जरिवाना, मनोरञ्जन कर र मालपोत संकलन गर्न सक्ने छ भने प्राकृतिक स्रोतवाट प्राप्त रोयल्टी र पर्यटन शुल्कलाई साझा अधिकार क्षेत्रभित्र राखिएको छ ।

तालिका नम्वर ४
स्थानीय तहको संवैधानिक अधिकार क्षेत्र

स्थानीय तहको अधिकार क्षेत्र अनुसूची ८ को अनुक्रम ४ वमोजिम	संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको साझा अधिकार अनुसूची ९ को अनुक्रम ६ वमोजिम
➧ सम्पति कर	➧ सेवा शुल्क
➧ घर वहाल कर	➧ दस्तुर
➧ घरजग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क	➧ दण्ड जरिवाना
➧ सवारी साधन कर	➧ प्राकृतिक स्रोतवाट प्राप्त रोयल्टी
➧ सेवा शुल्क दस्तुर	➧ पर्यटन शुल्क
➧ पर्यटन शुल्क	
➧ विज्ञापन कर	
➧ व्यवसाय कर	
➧ भूमिकर (मालपोत)	
➧ दण्ड जरिवाना,	
➧ मनोरञ्जन कर	
➧ मालपोत संकलन	

श्रोत : नेपालको संविधान २०७२

ख) स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४

स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ को परिच्छेद ९ मा गाउँपालिका तथा नगरपारिकाको वित्तीय अधिकार क्षेत्र उल्लेख भएको छ । सो परिच्छेदको दफा ५४ देखि ६४ सम्म वित्तीय अधिकार सम्वन्धी विविध पक्षहरु व्यवस्था गरिएको छ । यस अनुसार दफा ५४ मा कानून नवाइ कर लगाउन, उठाउन र ऋण लिन नपाइने व्यवस्था भएको छ भने दफा ५५ मा एकीकृत सम्पति कर र घरजग्गा करको व्यवस्था गरिएको छ । यसैगरी दफा ५६ मा भूमिकर तथा मालपोत, दफा ५७ मा घरजग्गा वहाल कर, दफा ५८ मा व्यवसाय कर, दफा ५९ मा वहाल विटौरी शुल्क, दफा ६० मा पार्किङ शुल्क, दफा ६१ मा जटीवुटी, कवाडी र जीवजन्तु कर, दफा ६२ मा सेवा शुल्कको व्यवस्था गरिएको छ भने दफा ६३ मा कर, शुल्क वा दस्तुर कुटनीतिक नियोग एवं

कुटनीतिज्ञ र वैदेशिक ऋण एवं सहायतावाट संचालित परियोजनाका पैठारी भएका मालसामानमा लगाउन नपाउने व्यवस्था छ । दफा ६४ मा प्रदेश र गाउँपालिका वा नगरपालिकाको दोहोरो अधिकार क्षेत्रभित्र कर निर्धारण, संकलन र वाँडफाँडको व्यवस्था गरिएको छ । यस अनुसार स्थानीय तहले टाँगा, रिक्सा, अटोरिक्सा र इरिक्सा जस्ता सवारी करको दर निर्धारण संकलन गर्ने अधिकार स्थानीय तहमा राखिएको छ भने यि वाहेकका सवारी साधनमा करदर निर्धारण र संकलन गर्ने अधिकार प्रदेश सरकारलाई दिइएको छ । यसैगरी घरजग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क र मनोरन्जन करको दर निर्धारण प्रदेश सरकारवाट र संकलन गर्ने जिम्मेवारी स्थानीय तहलाई दिइएको छ भने विज्ञापन कर दर निर्धारण र संकलन गर्ने अधिकार स्थानीय तहलाई दिइएको छ । प्राकृतिक श्रोत कर खासगरी ढुङ्गा, गि ी, वालुवा, चुनढुङ्गा, खरीढुङ्गा, अभ्रख र दहत्तर वहत्तरको करदर निर्धारण प्रदेश सरकार र संकलन गर्ने जिम्मेवारी स्थानीय तहलाई दिइएको छ । पर्यटन शुल्क पर्वतारोहरण, राष्ट्रिय निकुञ्ज, वन्यजन्तु आरक्षण तथा संरक्षण क्षेत्रको प्रवेश शुल्क नेपाल सरकारलाई, स्थानीय उद्यान, पार्क, चिडियाखाना, ऐतिहासिक तथा पुरातात्विक सम्पदा तथा संग्राहलयको प्रवेश शुल्क स्थानीय सरकारलाई र पर्यटन शुल्क निर्धारण र संकलन गर्ने अधिकार प्रदेश सरकारलाई दिइएको छ ।

ग) अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४

ऐनको दफा ३ मा कर, गैरकर तथा रोयल्टी लगाउन सक्ने व्यवस्था भएको छ । यस अनुसार स्थानीय तहको अधिकार क्षेत्र यसै ऐनको दफा ३ को उपदफा ३ तथा अनुसूची ३ मा उल्लेख गरिएको छ । स्थानीय तहको यस ऐन अनुसार देहाय वमोजिमका क्षेत्रहरूमा कर तथा गैरकर राजस्व संकलन गर्न सक्ने व्यवस्था भएको छ ।

तालिका नम्वर ५
वित्तीय अधिकार क्षेत्र : कर तथा गैरकर सम्वन्धी

करका क्षेत्रहरू	**गैरकरका क्षेत्रहरू**
१) सम्पति कर २) घर वहाल कर ३) घर जग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क ४) सवारी साधन कर	१) सेवा शुल्क दस्तुर २) पर्यटन शुल्क ३) दण्ड जरिवाना
५) भूमिकर (मालपोत) ६) मनोरञ्जन कर ७) विज्ञापन कर ८) व्यवसाय कर	स्थानीयतहको अधिकार क्षेत्रको विषयमा स्थानीय कानून र अन्य प्रचलित कानून अनुसार लगाइने अन्य कर तथा गैकर करहरू

श्रोत : अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४

अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन २०७४ अनुसार स्थानीय तहले कर राजस्व अन्तर्गत सम्पत्तिकर, घरवहाल कर, घरजग्गा राजिष्ट्रेशन शुल्क, सवारी साधन कर, भूमिकर तथा मालपोत, मनोरन्जन कर, विज्ञापन कर, व्यवसाय कर लगाउन र संकलन गर्ने सक्ने व्यवस्था गरिएको छ भने गैरकर राजस्व अन्तर्गत सेवा शुल्क दस्तुर, पर्यटन शुल्क र दण्ड जरिवानावाट ।

त्यसैगरी दफा ४ मा गैरकरको दर निर्धारणका आधारहरु तोएिको छ । सवै तहका सरकारहरुले वस्तु वा सेवाको लागत, संचालन र सम्भार खर्चलाई आधार मानी गैरकरका दरहरु निर्धारण गर्नुपर्ने व्यवस्था छ भने दफा ५ मा एकल कर प्रशासन सम्वन्धी व्यवस्था गरिएको छ । यस अनुसार सवारी साधन कर, घरजग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क, विज्ञापन कर, मनोरञ्जन कर उठाउदा प्रदेश र स्थानीय सरकारले एक अर्काको कर समेत उठाउने व्यवस्था गरिएको छ । कर संकलन गर्दाको सम्वन्धित तहले प्रशासनिक खर्च २ प्रतिशत राखी वाँकी रकम सम्वन्धित तहको संचित कोषमा जम्मा गर्नुपर्ने हुन्छ ।

अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ को परिच्छेद ३ को दफा ६ मा मूल्य अभिवृद्दिकर तथा अन्त:शुल्क वाँडफाँड, दफा ७ मा प्राकृतिक स्रोतवाट प्राप्त हुने रोयल्टी वाँडफाँडको व्यवस्था गरेको छ । यस अनुसार मूल्य अभिवृद्दि कर तथा अन्त:शुल्कवाट १५ प्रतिशत र प्राकृतिक स्रोतको रोयल्टी (पर्वतारोहण, विद्युत, वन, खानी तथा खनिज र पानी तथा अन्य प्राकृतिक स्रोत) वाट २५ प्रतिशत राजस्वको व्यवस्था गरिएको छ । यसैगरी परिच्छेद ४ को दफा ८ मा वित्तीय समानीकरण अनुदान, दफा ९ मा सशर्त अनुदान, दफा १० मा समपूरक अनुदान र दफा ११ मा विशेष अनुदानको व्यवस्था गरिएको छ भने दफा १४ मा आन्तरिक ऋण लिन सक्ने व्यवस्था गरिएको छ ।

घ) राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग ऐन, २०७४

प्राकृतिक स्रोतको परिचालन, राजस्व वाँडफाँड तथा अनुदान सम्वन्धी व्यवस्था यस ऐनको परिच्छेद ४ मा गरिएको छ । यसै ऐनको दफा १४ मा प्राकृतिक स्रोतको परिचालन गर्दा लिइने आधार, दफा १५ मा राजस्व वाँडफाँड गर्दा लिइने आधार, दफा १६ मा अनुदान सिफारिस गर्दा लिइने आधारको व्यवस्था गरिएको छ । राजस्व वाँडफाँड गर्दा विशेष गरी जनसंख्या, भौगोलिक क्षेत्रफल, मानव विकास सूचकाङ्क, खर्चको आवश्यकता, राजस्व संकलनमा गरेका प्रयास, पूर्वाधार विकास जस्ता पक्षहरुलाई आधार मानिने व्यवस्था गरिएको छ ।

ङ) नगरपालिकाको आर्थिक ऐन, २०७५

नगरपालिकाको आर्थिक ऐन, २०७५ अनुसार निम्न राजस्वका श्रोतहरुवाट राजस्व संकलन गर्न सक्ने व्यवस्था गरिएको छ ।

क) कर राजस्व तर्फ :

१. सम्पत्ति कर
२) भूमिकर (मालपोत)
३) वहाल कर
४) व्यवसाय कर
५) जडीवुटी, कवाडी र जीवजन्तु कर
६) विज्ञापन शुल्क
७) मनोरञ्जन कर
८) सवारी साधन कर

ख) गैरकर राजस्व

९) सडक उपयोग शुल्क
१०) वहाल विटौरी शुल्क

११) पार्किङ शुल्क
१२) ट्रेकिङ, कोयोकिङ, क्यानोइङ, वञ्जी जम्पिङ, जिप षलायर र न्याषिटङ शुल्क
१३) ढुङ्गा, गि ी, वालुवा, रोडा र ग्राभेल विक्री शुल्क
१४) सेवा शुल्क, दस्तुर
१५) सरसफाइ शुल्क
१६) पर्यटन शुल्क
१७) प्राकृतिक श्रोत साधन विक्री शुल्क

३.२ आन्तरिक आय परिचालनको वर्तमान अवस्था

नगरपालिकाको आन्तरिक आय अन्तर्गत कर तथा गैरकर राजस्वका प्रमुख श्रोतहरु सम्पतिकर, घरवहाल कर, व्यवसाय कर, नक्सापास, एवं प्राकृतिक श्रोत साधन (ढुङ्गा गि ी वालुवा) आदिको विद्यमान अवस्था र राजस्व सम्भावनाहरु यसप्रकार रहेको छ ।

तालिका नम्वर ६
कर राजस्व परिचालनको अवस्था

सि. नं.	आय शीर्षकहरु	भएको/नभएको		
		सम्भावना	दर निर्धारण	राजस्व संकलन
१.	सम्पतिमा आधारित कर मालपोत/भूमिकर	भएको	भएको	भएको
२.	सम्पतिमा आधारित कर सम्पतिकर	भएको	भएको	भएको
३.	व्यवसाय कर	भएको	भएको	भएको
४.	सवारी कर	भएको	भएको	भएको
५.	घरजग्गा बहाल कर	भएको	भएको	भएको
६.	विज्ञापन कर	भएको	भएको	भएको
७.	मनोरञ्जन कर	नभएको	नभएको	नभएको

श्रोत : पुतलीबजार नगरपालिकाको अभिलेख, २०७८

तालिका नम्वर ७
गैरकर राजस्व परिचालनको अवस्था

सि.नं.	आय शीर्षकहरु	भएको/नभएको		
		सम्भावना	दर निर्धारण	राजस्व संकलन
ञ।	सवारी पार्किङ्ग शुल्क	भएको	भएको	भएको
द।	खानेपानी महशुल	नभएको	नभएको	नभएको
घ।	विद्युत महसुल	नभएको	नभएको	नभएको
द्ध।	वहाल विटौरी शुल्क	भएको	भएको	भएको
छ।	पर्यटन सेवा शुल्क	भएको	भएको	भएको
ट।	फोहोरमैला व्यवस्थापन शुल्क	भएको	भएको	भएको

तालिका नम्वर ७ गैरकर राजस्व परिचालनको अवस्था				
सि.नं.	आय शीर्षकहरु	भएको/नभएको		
		सम्भावना	दर निर्धारण	राजस्व संकलन
ठ।	प्राकृतिक स्रोत: ढुङ्गा, गिा, बालुवा, माटो, दहत्तर बहत्तर बिक्री	भएको	भएको	भएको
ड।	ढल निकास सेवा शुल्क	नभएको	नभएको	नभएको
ढ।	सार्वजनिक शौचालय सेवा शुल्क	नभएको	नभएको	नभएको
ञण।	हाटवजार सेवा शुल्क	नभएको	नभएको	नभएको
ञञ।	पशुवधशाला सेवा शुल्क	नभएको	नभएको	नभएको
ञद्द।	सार्वजनिक संरचना मर्मत सम्भार शुल्क			
ञघ।	सडक बत्ती सेवा शुल्क (नगरपालिकाबाट)	नभएको	नभएको	नभएको
ञद्ध।	अतिथि गृह सेवा शुल्क	भएको	भएको	भएको
ञछ।	अचल सम्पति मूल्यांकन शुल्क	भएको	भएको	भएको
ञट।	दर्ता तथा नवीकरण दस्तुर	भएको	भएको	भएको
ञठ।	नक्सापास दस्तुर	भएको	भएको	भएको
ञड।	सिफारिस तथा बक्सौनी दस्तुर	भएको	भएको	भएको
ञढ।	नाता प्रमाणित दस्तुर	भएको	भएको	भएको
द्दण।	अन्य प्रमाणित दस्तुर	भएको	भएको	भएको
द्दञ।	लिलाम विक्री	नभएको	नभएको	नभएको
द्दद्द।	सार्वजनिक निजी साझदारी	नभएको	नभएको	नभएको
द्दघ।	अन्य स्रोत परिचालन (नक्सा फाराम, फोटोकपी, प्रोफाईल, घरनम्वर आदि)	भएको		
द्दद्ध।	साँवा, ब्याज, लाभांस र वोनस	नभएको	नभएको	नभएको
द्दछ।	भाडा तथा वहाल	भएको	भएको	भएको
द्दट।	मेसिन तथा औजार भाडा	भएको	भएको	भएको
द्दठ।	सभागृह भाडा	भएको	भएको	भएको
द्दड।	ताल, पोखरी तथा जग्गा भाडा	भएको	भएको	भएको
श्रोत : पुतलीबजार नगरपालिकाको अभिलेख, २०७८				

३.२.१ सम्भावना तथा चुनौतीहरु

राजस्व अभिवृद्दि एवं परिचालन गर्ने सन्दर्भमा पुतलीबजार नगरपालिकामा निम्न अनुसारका सम्भावना तथा चुनौतिहरु रहेका छन ।

तालिका नम्वर ८ नगरपालिकाको वस्तुस्थिति विश्लेषण	
सवल पक्ष तथा सम्भावनाहरू	**समस्या तथा चुनौतिहरू**
• राजस्व परिचालनका लागि प्रशासनिक संरचना तथा संयन्त्र निर्माण भएको • नगरपालिकामा राजस्व उपशाखा क्रियाशील रहेको र जनशक्ति व्यवस्था भएको • राजस्व संकलन वडा कार्यालयवाट हुँदै आएको • राजस्व अभिवृद्दिका लागि वार्षिक नीति, कार्यक्रम को व्यवस्था • राजस्व अभिवृद्दि हुनसक्ने क्षेत्रहरूमा वार्षिक वजेट विनियोजन भएको • सम्पतिकर, वहालकर, व्यवसायकर जस्ता मुख्य स्रोतहरू कार्यान्वयनमा • आर्थिक ऐन २०७८, घरजग्गा वहाल कर असुली कार्यविधि २०७५, सार्वजनिक निजी साझेदारी सम्वन्धी व्यवस्था गर्न वनेको ऐन २०७५ कार्यान्वयनमा रहेको • राजस्व अभिलेखन एवं रसिद काट्ने व्यवस्था कम्प्युटर सफ्टवेयरवाट हुने गरेको • धार्मिक एवं प्राकृतिक दृश्यावलोकन स्थलहरूको निर्माण संगै पर्यटन शुल्क संकलनको सम्भावना रहेको • पार्किङ सेवा, लिफ्टिङ खानेपानी, स्थानीय सडक शीतभण्डार, पशुवधशाला, कृषि उपज संकलन केन्द्र, हाटवजार संचालन आदि जस्ता भौतिक पूर्वाधार निर्माण तथा सुविधा उपलव्ध गराए वापत सेवा शुल्क संकलनको सम्भावना वलियो • होमस्टे एवं उद्यमशीलता विकास गरी उद्योग व्यवसाय प्रवर्द्दनवाट राजस्व संकलन हुन सक्ने क्षेत्रमा वजेट विनियोजन भएको • एम्वुलेन्स संचालन	• आन्तरिक आयमा कर राजस्वको हिस्सा क्रमिक रूपमा घट्दो र गैरकर राजस्वको हिस्सा वढ्दो क्रममा रहनु • गैंरकर राजस्व माथिको परनिर्भरता वढ्दै जानु • सम्पतिकर र व्यवसायकर प्रभावकारी ढंगवाट कार्यान्वयन गर्न कठिनाई • राजस्व अभिवृद्दिका लागि दायरा विस्तार गर्न कठिनाइ राजस्वका नयाँ क्षेत्र तथा स्रोत पहिचान गर्न कठिनाई • राजस्व संकलनलाई डिजिटाइज एवं अनलाइन सेवा कार्यान्वयन गर्न कठिनाइ • नागरिकलाई कर तिर्नुपर्ने वारेमा जनचेतना अभिवृद्दि गर्न नसक्नु • राजस्व संकलन हुने क्षेत्रहरू खासगरी पूँजीगत क्षेत्रमा लगानी अभिवृद्दि गर्न नसक्नु • पर्यटकीय क्षेत्र, खानेपानी सेवा, स्थानीय सडक जस्ता नगरपालिकाले निर्माण गरी सेवा सुविधा उपलव्ध गराए वापत उपभोग शुल्क कार्यान्वयन ल्याउन कठिनाई • राजस्व शाखामा दक्ष एवं जनशक्ति संख्या न्यून हुनु • नगरपालिकाका पदाधिकारी, सदस्य एवं कर्मचारीहरूमा राजस्व अभिवृद्दि सम्वन्धी क्षमता न्यून हुनु • राजस्वका दररेटहरू तुलनात्मक रूपमा वढी हुनु र करदर व्यवहारिक नहुनु • कर राजस्व एवं गैरकर राजस्व परिचालनका लागि छाता कानून निर्माण नहुनु, जसको आधारमा कार्यविधि एवं अन्य कानूनहरू निर्माण हुन नसक्नु । जस्तो व्यवसाय कर, पार्किङ शुल्क जस्ता श्रोतका लागि कार्यविधि निर्माण नहुनु • राजस्व सम्वन्धी वार्षिक नीति कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयन का लागि वजेट व्यवस्था नहुनु • करका दररेट निर्धारण एवं कार्यान्वयनका लागि अन्तर पालिका समन्वय स्थापित नहुनु • कर भुक्तानीका लागि करदाताहरू नगरपालिका कार्यालय मै आउनुपर्ने वाध्यात्मक अवस्था • कर प्रशासनलाई प्रभावकारी रूपमा संचालन गर्न नसक्नु

३.३ आन्तरिक राजस्व संकलनको प्रमुख क्षेत्र र सम्भावना विश्लेषण

३.३.१ कर राजस्व

कर राजस्व तर्फ पुतलीवजार नगरपालिकावाट भूमिकर तथा मालपोत, सम्पत्तिकर, व्यवसायकर, सवारी कर, घरजग्गा वहाल कर र विज्ञापन कर संकलन हुँदै आएको छ । नगरपालिकामा मनोरन्जन करको सम्भावना नरहेको देखिन्छ । यस सम्वन्धी विस्तृत विवरण तल उल्लेख गरिएको छ ।

क) सम्पत्ति कर

विद्यमान अवस्था : नगरपालिकावाट यसअघि नै एकीकृत सम्पत्ति कर कार्यान्वयन गर्ने तयारी भए तापनि एकीकृत रुपमा सम्पत्ति कर लगाउने व्यवस्था परिवर्तन भएपछि नगरपालिकावाट सम्पत्ति करलाई कार्यान्वयनमा ल्याएको पाइन्छ । यस अन्तर्गत अचल सम्पत्तिहरू घर, जग्गा, टहरा आदिलाई राखिएको छ । नगरपालिकावाट घर संरचना र जग्गालाई वजार मूल्यका आधारमा भूमिलाई विभिन्न ५ भागमा (व्यवसायिक, आवसिय, कृषि, भिरपाखा र वनजंगल) विभाजन गरी न्यूनतम मूल्य कायम गरिएको छ र सो रकममा करका दर निर्धारण गरिएको छ ।

तालिका नम्वर ९
सम्पत्तिकर दर

करयोग्य न्यूनतम सम्पत्ति	वार्षिक करदर रू.	करदर % मा	करयोग्य न्यूनतम सम्पत्ति	वार्षिक कर दर रू	करदर % मा
1 - 250,000	25	0.010	45,00,001-50,00,000	3,000	0.060
250,000-500,000	50	0.010	50,00,001-60,00,000	3,500	0.058
500,001-750,000	125	0.017	60,00,001-70,00,000	5,125	0.073
750,001-10,00,000	200	0.020	70,00,001-80,00,000	6,750	0.084
10,00,001-1250,000	250	0.020	80,00,001-90,00,000	8,375	0.093
1250,001-15,00,000	300	0.020	90,00,001-100,00,000	10,000	0.100
15,00,001-17,50,000	350	0.020	100,00,001-1,20,00,000	12,000	0.100
17,50,001-20,00,000	400	0.020	1,20,00,001-1,40,00,000	14,000	0.100
20,00,001-22,50,000	500	0.022	1,40,00,001-1,60,00,000	16,000	0.100
22,50,001-25,00,000	670	0.027	1,60,00,001-1,80,00,000	18,000	0.100
25,00,001-27,50,000	840	0.031	1,80,00,001-2,00,00,000	20,000	0.100
27,50,001-30,00,000	1,000	0.033	2,00,00,001-2,50,00,000	25,000	0.100
30,00,001-35,00,000	1,200	0.034	2,50,00,001-3,00,00,000	32,000	0.107
35,00,001-40,00,000	1,800	0.045	3,00,00,001- 3,50,00,000	39,000	0.111
40,00,001-45,00,000	2,400	0.053	रू.३ करोड ५० लाख माथि जति भएपनि	======	========

श्रोत : एकीकृत सम्पत्ति कर निर्देशिका

करदर प्रणाली नगरपालिकाले दुवै प्रकारको समकर र प्रगातिशील अवलम्वन गरेको पाइन्छ । जसलाई व्यवहारिक, वैज्ञानिक र सामाजिक हिसाववाट न्यायोचित वनाउनु पर्ने हुन्छ । रू.२ लाख ५० हजार सम्म सम्पत्ति भएका करदाताले वार्षिक कर वापत रू.२५ मात्रै भुक्तानी गरे पुग्छ । रू.२ लाख ५० हजार सम्म

करदर प्रतिशतमा हेर्दा करीव ०.०१ प्रतिशत हुन्छ । त्यसैगरी रू.५ लाख सम्म सम्पत्ति भएका करदाताहरूका लागि पनि सोही करदर प्रतिशत ०.०१ प्रतिशत निर्धारण भएको छ र वार्षिक रू.५० कर रकम निर्धारण भएको छ । रू.७ लाख १ देखि रू.२० लाख सम्म सम्पत्ति भएका कारदाताहरूका लागि एकै दर ०.२० प्रतिशत निर्धारण भएको छ भने रू.९० लाख १ देखि २ करोड ५० लाख सम्म सम्पत्ति भएका करदाताहरूका लागि पनि प्रतिशतमा ०.१०० करदर निर्धारण भएको छ ।

सम्पत्ति कर अघिल्लो वर्षको तुलनामा घट्दो र वढ्दो दुवै क्रममा रहेको देखिन्छ । आर्थिक वर्ष २०७६/७७ मा अघिल्लो वर्षको तुलनामा करीव १७.१० प्रतिशतले घटेको र आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा करीव ११.१० प्रतिशतले वढेको पाइन्छ । कूल आन्तरिक आयमा सम्पत्ति करको हिस्सा आर्थिक वर्ष २०७५/७६ मा २५.२३ प्रतिशत आर्थिक वर्ष २०७६/७७ मा १९.८२ प्रतिशत र आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा १६.१४ प्रतिशत रहेको पाइन्छ ।

सम्भाव्यता : नगरपालिकाको करदर निर्धारणमा वैज्ञानिकताको अभाव देखिन्छ । शुरूमा समदर निर्धारण भएको छ भने त्यसपछि प्रगतिशील करदर र सो पश्चात समदर कायम भएको छ । संविधानत कर प्रणाली प्रगतिशील हुनु पर्ने व्यवस्था गरिएको छ । यसर्थ पनि नगरपालिकाले करदरलाई एकैनाशको वनाउनु पर्ने देखिन्छ ।

घरधुरीका आधारमा सम्पत्ति करको सम्भाव्यता हेर्दा नगरपालिकालाई वार्षिक सम्पत्ति कर वापत रू.५ करोड ७० लाख संकलन गर्न सक्ने देखिन्छ । नगरपालिकामा ९९५५ घरधुरी रहेका छन् । प्रति ३ घरमा २ जना करदाता भएको अनुमान गर्दा सम्पत्ति कर प्रयोजनका लागि नगरपालिकामा १४९३३ करदाता छन । शुरूका वर्षहरूमा उपरोक्त कर प्राप्त नभएपनि दायरा विस्तार गर्दै जाँदा सो रकम संकलन हुन सक्ने देखिन्छ । न्यूनतम ०.०२ प्रतिशत रू.१० लाख सम्म सम्पत्ति हुने करदाताका लागि र अधिकतम ०.६९ प्रतिशत रू.५ करोड सम्पत्ति हुनेका लागि करदर निर्धारण गर्दा उपरोक्त रकम प्राप्त हुन सक्छ । यस सम्वन्धी विस्तृत विवरण यसैसाथ सम्लग्न तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नम्वर १०
सम्पत्ति कर : प्राप्त हुन सक्ने अनुमान

जम्मा घरधुरी संख्या	करदाता संख्या यथार्थमा (प्रतिशत)	करदाता संख्या	अचल सम्पत्ति न्यूनतम मूल्यांकन रू.	सम्पत्ति करदर	वार्षिक कर रकम प्रति एक करदातावाट रू.	जम्मा वार्षिक कर रकम रू.
9955	14933					
14,933	2	299	1,000,000	0.02	200	59,730.00
14,933	4	597	2,000,000	0.021	420	250,866.00
14,933	4	597	3,000,000	0.022	660	394,218.00
14,933	4	597	4,000,000	0.023	920	549,516.00
14,933	10	1,493	5,000,000	0.024	1,200	1,791,900.00
14,933	10	1,493	6,000,000	0.025	1,500	2,239,875.00
14,933	10	1,493	7,000,000	0.026	1,820	2,717,715.00
14,933	10	1,493	8,000,000	0.027	2,160	3,225,420.00
14,933	10	1,493	9,000,000	0.028	2,520	3,762,990.00
14,933	13	1,941	10,000,000	0.029	2,900	5,629,552.50

14,933	9	1,344	15,000,000	0.034	5,100	6,854,017.50
14,933	5	747	20,000,000	0.039	7,800	5,823,675.00
14,933	3	448	25,000,000	0.044	11,000	4,927,725.00
14,933	2	299	30,000,000	0.049	14,700	4,390,155.00
14,933	1.5	224	35,000,000	0.054	18,900	4,233,363.75
14,933	1.2	179	40,000,000	0.059	23,600	4,228,884.00
14,933	0.8	119	45,000,000	0.064	28,800	3,440,448.00
14,933	0.5	75	50,000,000	0.069	34,500	2,575,856.25
	100	**14,933**			**671,500**	**57,095,907**

ख) घरवहाल कर

विद्यमान अवस्था : नगरपालिका क्षेत्रभित्र व्यक्ति संस्थाले भवन, घर, पसल, ग्यारेज, गोदाम, टहरा, छाप्रा, जग्गा, पोखरी आदि पुरै वा आंशिक तवरले वहालमा दिएमा घरजग्गा वहाल कर लगाइने व्यवस्था नगरपालिकाको आर्थिक ऐनमा व्यवस्था गरिएको छ । घर वहाल कर प्रयोजनका लागि वजार क्षेत्रलाई भौगोलिक क्षेत्रका रुपमा विभिन्न ३ क्षेत्रमा (सिद्धार्थ राजमार्ग, भित्री सडक र घुम्तीचिसापानी तथा वाडखोला दुलेगौडा) वर्गीकरण गरिएको छ । यसै अनुसार न्यूनतम भाडादर रकम समेत निर्धारण भएको छ । भाडा प्रयोजनका आधारमा डेरावाल, व्यवसाय र संस्थागत गरी तीन भागमा वर्गीकरण गरिएको छ । डेरावाल र व्यवसाय प्रयोजनका लागि करदर एकै किसिमको ४ प्रतिशत निर्धारण भएको छ भने संस्थागतका लागि १० प्रतिशत । यसरी कूल आन्तरिक आयमा घरवहाल करको योगदान आर्थिक वर्ष २०७५/७६ देखि २०७७/७८ सम्म क्रमशः ८.९७, ६.४० र ५.६४ प्रतिशत रहेको देखिन्छ । आर्थिक वर्ष २०७५/७६ मा रू.२० लाख २ हजार र त्यसपछिका वर्षहरूमा क्रमशः १५ लाख ७ हजार र १८ लाख १० हजार प्राप्त भएको छ भने वार्षिक वृद्धिदर पनि घट्दो र वढ्दो दुवै अवस्थामा रहेको छ । आर्थिक वर्ष २०७६/७७ मा करीव २४.७३ प्रतिशतले घटेको र सो पश्चात २०.११ प्रतिशतले वढेको देखिन्छ ।

तालिका नम्वर ११
घरवहाल कर

वर्गीकरण : प्रयोजनका आधारमा	**वार्षिक दर**
डेरावाल	४ प्रतिशत
व्यवसाय	४ प्रतिशत
संस्थागत	१० प्रतिशत

सम्भाव्यता : अघिल्लो आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा करीव २०.११ ले वृद्धि भएकाले आगामी वर्षहरुमा पनि यसको वृद्धि दर करीव २० प्रतिशत अनुमान गर्न सकिन्छ । यस हिसाववाट नगरपालकाले करीव रू.२१ लाख ५२ हजार घर वहाल कर वापत संकलन गर्न सक्ने देखिन्छ ।

ग) व्यवसाय कर

विद्यमान अवस्था : नगरपालिकाले विभिन्न १८ प्रकारका शिर्षकहरुवाट व्यवसाय कर संकलन हुँदै आएको देखिन्छ । सो अन्तर्गत पनि व्यवसायको सेवा प्रकृति र श्रेणी अनुसार अरु थुप्रै शिर्षकहरु पनि छन । यथार्थमा नगरपालिकाले वार्षिक व्यवसाय कर आर्थिक वर्ष २०७५/७६ देखि २०७७/७८ सम्म क्रमशः रू.३० लाख १२ हजार, रू.८ लाख १२ हजार, र रू.१३ लाख ३७ हजार प्राप्त भएको छ । यसरी प्राप्त भएको व्यवसाय करको हिस्सा आन्तरिक आयमा क्रमशः १३.५०, ३.४५ र ४.१६ प्रतिशत रहेको देखिन्छ । आर्थिक वृद्धिदर तर्फ व्यवसाय कर अघिल्लो वर्षको तुलनामा कहिले वढ्ने र कहिले घट्ने प्रवृति देखिन्छ । आर्थिक वर्ष २०७६/७७ मा करीव ७३.४ प्रतिशतले घटेको र सो पछिको आर्थिक वर्षमा करीव ६४.६६ प्रतिशतले वृद्धि भएको पाइन्छ ।

व्यवसाय कर सि₵ान्तत, वार्षिक कारोवारको आधारमा कर लगाउने गरिन्छ । कर कार्यालयको लामो अभ्यास यसैमा आधारित छ । व्यवसायहरूको लेखापरीक्षण एवं वार्षिक कारोवारलाई आधार मानी कर रकम निर्धारण गर्ने गरिन्छ । सामान्यत, नगरपालिका भित्र संचालन हुने व्यवसायहरूको स्तर र व्यवसायिक प्रकृति हेर्दा स्थानीय नै हुने र अधिकांश अनौपचारिक हुने भएकोले लेखापरीक्षण गर्ने कार्य आफैमा त्यति व्यवहारिक नहुन पनि सक्छ । तापनि व्यवसायमा कर निर्धारण गर्ने आधार भनेको कारोवार नै हो । यसैका आधारमा कर संकलन गर्नुपर्ने हुन्छ । यसका लागि नगरपालिकाले व्यवसायको प्रकृति, हुनसक्ने वार्षिक कारोवार, व्यवसायमा भएको पूँजी लगानी जस्ता पक्षलाई आधार मानी व्यवसायिहरूको प्रतिनिधि संस्थासंगको सहमतिमा एक करयोग्य रकम मानी सोमा करदर निर्धारण गर्दा तुलनात्मक रूपमा व्यवहारिक हुन सक्छ ।

नगरपालिकाको अभिलेख अनुसार पालिका क्षेत्रभित्र १७१८ वटा उद्योग व्यवसायहरु व्यवसाय कर प्रयोजनका लागि आव₵ भएको देखिन्छ । २०१८ मा गरिएको आर्थिक सर्भेक्षण नगरपालिका क्षेत्रभित्र ४०३३ वटा उद्योग व्यवसायहरु संचालनमा रहेको देखिन्छ । यसरी नगरपालिकामा करीव २३१५ उद्योग व्यवसायहरु कर प्रयोजनवाट वाहिर रहेको देखिन्छ ।

सम्भाव्यता :
आर्थिक सर्भेक्षण २०१८ अनुसार नगरपालिका क्षेत्रभित्र संचालित उद्योग व्यवसायको संख्या ४०३३ वटा छन् । यसरी संचालित उद्योग व्यवसायहरु अहिलेको अवस्था सम्म के कति संख्यामा वढे वा घटे सोको तथ्यांक यकिन छैन । तापनि नगरपालिकामा भएको अभिलेख अनुसार १७१८ वटा उद्योग व्यवसायहरु नगरपालिकामा आव₵ भएको पाइन्छ र आव₵ हुन वाँकी उद्योगहरूको सेवा प्रकृति एवं श्रेणी पहिचान हुन सकेको छैन । आर्थिक सर्भेक्षण २०१८ लाई आधार मानेर गणना गर्दा कर दायरामा आउन वाँकी उद्योग व्यवसायको संख्या २३१५ रहेको र त्यसवाट न्यूनतम करदर रू.२००० का दरले हिसाव गर्दा करीव रू.४६ लाख ३० हजार कर संकलन गर्न सकिने देखिन्छ । यस सम्वन्धमा गत आर्थिक वर्षको र करको दायरामा आउन वाँकी सवै उद्योग व्यवसायहरूवाट प्राप्त हुन सक्ने व्यवसाय करको गणना गर्दा नगरपालिकालाई व्यवसाय कर वापत रू.५९ लाख ८७ हजार संकलन हुन सक्ने देखिन्छ ।

तालिका नम्वर १२
व्यवसाय करको दररेट

क्रसं.	व्यवसायको किसिम	वार्षिक दर (रू.)
ज्ञ।	व्यवसायिक वस्तु : वर्गीकरण क देखि घ सम्म	रू. ५००- ५५०० सम्म
द्द।	दैनिक उपभोग्य खाद्यान्न र अन्य सामान	रू.५००- ३००० सम्म
घ।	विशेषज्ञ, परामर्श तथा अन्य व्यवसायिक सेवा	रू. ७५०-४००० सम्म
द्ध।	निर्माण व्यवसाय, सामाग्रीमूलक उद्योग	रू.७००-५००० सम्म
छ।	विविध उद्योग	रू.६००-४००० सम्म
ट।	सेवा उद्योग	रू.५००-२५०० सम्म
ठ।	यातायात व्यवसाय	रू.५००-१००० सम्म
ड।	सवारी साधन जेनेरेटर,मेशनरी, पार्टपूर्जा विक्रेता	रू.१८००-३००० सम्म
ढ।	संचार सेवा	रू.५००-६००० सम्म
ज्ञण।	वित्तीय सेवा	रू.१०००-२०,००० सम्म
ज्ञज्ञ।	स्वास्थ्य सेवा	रू.११००-११००० सम्म
ज्ञद्द।	शिक्षा सेवा	रू.१०००-१०,००० सम्म
ज्ञघ।	मर्मत संभार सेवा	रू.५००-२००० सम्म
ज्ञद्ध।	अन्य सेवा	रू.५००-१५,००० सम्म
ज्ञछ।	कवाडी सामान व्यवसाय दर्ता	रू.५००-३००० सम्म
ज्ञट।	विविध	रू.५००-३००० सम्म
ज्ञठ।	डिलर अधिकृत विक्रेता	रू.१०००-१०,००० सम्म
ज्ञड।	निर्माण व्यवसाय दर्ता नवीकरण	रू.५०००-१०,००० सम्म

३.३.२ गैरकर राजस्व

गैरकर राजस्व अन्तर्गत नगरपालिकामा सवारी पार्किङ शुल्क, वहाल विटौरी शुल्क, पर्यटन शुल्क, फोहोरमैला व्यवस्थापन शुल्कको सम्भावना रहेको देखिन्छ । यसका लागि नगरपालिकावाट करदर निर्धारण समेत भई राजस्व संकलन समेत भएको पाइन्छ । यसैगरी प्राकृतिक स्रोत अन्तर्गग वालुवा, ढुङ्गा, गि ी, दहत्तर वहत्तरको सम्भावना पनि वलियो रहेको पाइन्छ । अचल सम्पति मूल्यांकन शुल्क, अतिथिगृह सेवा, मेसिन औजारको भाडा, ताल पोखरी तथा जग्गा भाडा एवं सिफारिस, प्रमाणित नक्सापास जस्ता दस्तुरहरूको सम्भावना पनि प्रवल छ । यसका लागि राजस्व दररेट निर्धारण गरी सेवा शुल्क संकलन हुँदै आएको छ । तापनि स्थानीय स्तरमा भौतिक पूर्वाधारहरू निर्माण गरी सोको उपयोग गरेवापत सेवा शुल्क संकलन गर्ने अभ्यास नगरपालिकामा रहेको पाइदैन । नागरिकहरू लाई खानेपानी सेवा उपलव्ध गराइएपनि सो वापत उपभोग शुल्क नगरपालिकावाट संकलन भएको पाइदैन । त्यसैगरी नगरपालिकावाट सार्वजनिक निजी साझेदारी र सहकारी संस्थाहरूसंगको सहकार्य र लगानीमा नागरिकहरूलाई आधारभूत सेवा सुविधाहरू उपलव्ध गराउने सन्दर्भमा खास उल्लेखनीय कार्यहरू हुन सकेको छैन । यसका लागि नगरपालिकावाट आवश्यक कानून संरचनाहरू पनि निर्माण हुन सकेको छैन । फोहोरमैला, ढल निकास, सडक वत्ती, पशुवधशाला, सार्वजनिक शौचालय जस्ता सेवाहरू संचालनमा निजी क्षेत्र, सहकारी संस्था एवं स्थानीय उपभोक्ताहरूसंग सहकार्य हुन सक्ने क्षेत्रहरू हुन । यस सम्वन्धी विस्तृत विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

क) प्राकृतिक श्रोत साधन

विधमान अवस्था : यस अन्तर्गत ढुङ्गा, वालुवा, गि ी, दहत्तर, वहत्तर पर्दछन । नगरपालिकाले यस अन्तर्गत राजस्व संकलन आर्थिक वर्ष २०७५/७६ मा रू.४० लाख ४३ हजार, आर्थिक वर्ष २०७६/७७ मा रू.८७ लाख १ हजार र आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा रू.१ करोड ४० लाख ७८ हजार भएको छ । कूल आन्तरिक आयमा यस क्षेत्रको योगदान क्रमशः १८.१२, ३६.९६ र ४३.८३ प्रतिशत रहेको छ । यसैगरी वार्षिक वृद्दि दर अघिल्लो वर्षको तुलनामा आर्थिक वर्ष २०७६/७७ मा ११५.२१ प्रतिशत र आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा ६१.८० प्रतिशतले भएको देखिन्छ ।

सम्भाव्यता : आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा प्राकृतिक श्रोत साधन विक्री वितरणवाट नगरपालिकालाई अघिल्लो वर्षको तुलनामा करीव ६०.८० प्रतिशतले राजस्व अभिवृद्दि भएकाले आगामी वर्षहरूमा पनि यसै दरमा वृद्दि हुन सक्ने देखिन्छ । यस हिसाववाट हेर्दा आगामी वर्ष रू.२ करोड २५ लाख २४ हजार राजस्व संकलन हुन सक्ने अनुमान गर्न सकिन्छ ।

ख) सरसफाइ (फोहोरमैला व्यवस्थापन) शुल्क

विधमान अवस्था तथा सम्भावना : नगरपालिकाले सरसफाइ शुल्क वापत आर्थिक वर्ष २०७५/७६ मा रू.१० हजार राजस्व संकलन हुन सकेको थियो । त्यसपछिको आर्थिक वर्षमा रू.२ लाख २० हजार र आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा रू.२ लाख ६२ हजार राजस्व संकलन हुन सकेको छ । कूल आन्तरिक आयमा यसको हिस्सा आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा करीव ०.८२ प्रतिशत रहेको छ ।

नगरपालिकाको मुख्य वजार क्षेत्र स्याङ्जा वजार अर्थात वडा नम्वर १ लाई मात्रको गणना गर्दा मासिक रू.१०० का दरले प्रति घरधुरीवाट सरसफाइ शुल्क संकलन गर्दा वार्षिक रू.९ लाख ६७ हजार प्राप्त हुन सक्ने देखिन्छ ।

ग) घर नक्सापास

विद्यमान अवस्था र सम्भाव्यता : नगरपालिकाले घर नक्सापास दस्तुर वापत आर्थिक वर्ष २०७५/७६ मा रू.१३ लाख ३ हजार संकलन भएको छ भने त्यसपछिका आर्थिक वर्षहरूमा क्रमश: ११ लाख ४७ हजार र १६ लाख १९ हजार प्राप्त भएको छ । आन्तरिक आयमा यसको योगदान क्रमश: ५.८४, ४.८७ र ५.०४ प्रतिशत रहेको छ भने वृद्दिर आर्थिक वर्ष २०७६/७७ मा अघिल्लो आर्थिक वर्षको तुलनामा करीव ११.९७ प्रतिशतले न्यून भएको र आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा भने करीव ४१.१५ प्रतिशतले वृद्दि भएको देखिन्छ ।

नगरपालिकाले भवन मापदण्ड निर्देशिका २०७२ कार्यान्वयनमा रहेको सन्दर्भमा घर नक्सापास वापत राजस्व संकलनमा अरू वृद्दि हुन सक्ने देखिन्छ । औषतमा करीव २० प्रतिशतका दरले राजस्व संकलनमा वृद्दि हुन सक्ने अनुमानका आधारमा आगामी आर्थिक वर्षमा यस वापत रू.१९ लाख ४२ हजार राजस्व प्राप्त हुने देखिन्छ ।

ङ) स्थानीय पूर्वाधार सेवा उपयोग शुल्क : सडक, खानेपानी, ढल निकास

विद्यमान अवस्था र सम्भाव्यता : नगरपालिका क्षेत्रभित्र आफ्नै लगानीमा सडकहरू निर्माण हुँदै आएका छन । यसरी निर्माण भएका सडकहरूको अपर्याप्त वजेटका कारण एकै पटक कालोपत्रे गरी पक्की सडक निर्माण हुन नसक्ने भएकोले त्यस्ता सडकहरूलाई नियमित रूपमा मर्मत गरी आवागमनलाई सहजता ल्याउनु पर्ने हुन्छ । भने क्रमिक रूपमा त्यस्ता सडकहरूलाई सडक नाली वनाउदै कालोपत्रे गरी पक्की सडक वनाउनु पर्ने पनि हुन्छ । यसका लागि नगरपालिकाले सडक उपयोग गरेवापत सवारी साधनहरूवाट शुल्क संकलन गर्ने सक्ने छ । यसैगरी नगरपालिकाले लिफ्टिङ गरी खानेपानी सुविधा नागरिकहरूलाई उपलव्ध गराउदै आएको सन्दर्भमा सो प्रणालीको नियमित रूपमा मर्मत एवं सुधार गर्नुपर्ने भएकोले लाभान्वित समूहवाट उपयोग शुल्क संकलन गर्न सक्ने छ ।

उपरोक्त कार्यका लागि नगरपालिकाले सहकारी संस्था तथा निजी क्षेत्रसंग सहकार्य गरी सेवा शुल्क संकलन गर्न सक्ने छ । यसका लागि नगरपालिकाले खरिद प्रक्रिया मार्फत ठेक्कामा जानु पर्ने हुन्छ । उपरोक्त सेवावाट शुरूका वर्षहरूमा वार्षिक करीव रू.१० लाख सम्म राजस्व संकलन हुन सक्ने अनुमान गर्न सकिन्छ ।

च) पूर्वाधार क्षेत्रमा लगानी : अस्पताल, प्राविधिक शिक्षालय, कृषि उपज संकलन तथा हाटवजार केन्द्र, औद्योगिक ग्राम, शीतभण्डार, वहुउद्देश्यीय व्यापारिक भवन, त्रिवेणीधाम आदि ।

विद्यमान अवस्था तथा सम्भाव्यता : उपरोक्त पूर्वाधारहरू हाल नगरपालिका क्षेत्रभित्र उपलव्ध छैन । सो सेवा उपलव्धताका लागि नगरपालिकाले निजी क्षेत्र एवं सहकारी संस्थाहरूसंग सहकार्य तथा साझेदारी गर्न सक्ने छ । यसका लागि कानूनी व्यवस्थाका साथै आवश्यक अध्ययन अनुसन्धान गर्नुपर्ने हुन्छ र निजी क्षेत्रहरूसंग परामर्श एवं आकर्षण गर्नुपर्ने हुन्छ । यसवाट तुरून्तै नगरपालिकालाई राजस्व प्राप्त नभएपनि केही समयको अन्तरालमा प्राप्त हुन सक्ने सम्भावनालाई नकार्न सकिदैन ।

राजस्व क्षमता सुधार तथा राजश्व अभिवृद्धिका लागि नगरपालिकाको अवस्था बिश्लेषण गर्दा वित्तीय विकेन्द्रीकरण एवं राजश्व प्रणाली सम्बन्धी आधारभूत पक्षहरू कर आधार (Tax Base) र करदर (Tax Rate), करको दायरा (Coverage Ratio), मूल्यांकन मापदण्ड (Valuation Ratio) र संकलन प्रणाली (Collection Ratio) को वस्तुनिष्ठ बिश्लेषण र विवेचना हुनु आवश्यक छ । यस आधारमा कर आधार र करदरलाई यथास्थितिमा पनि करको दायरा, मूल्यांकन मापदण्ड र पद्धति, संकलनसंग सम्बन्धित संयन्त्रको प्रभावकारी परिचालन, अनुगमन प्रणालीको स्थापना, नियमित समिक्षा, जनशक्तिको उचित र प्रभावकारी व्यवस्थापन, उत्पेरणा र दण्डका प्रावधान, कर सचेतना र आय व्ययको उचित उपयोग वारेमा पारदिर्शिता जस्ता पक्षमा गरिने सुधारले हालको संकलनमा २०० देखि ५०० प्रतिशत राजश्व संकलन वृद्धि गर्न सकिने बिश्वास गरिन्छ ।

- **राजस्वको आधार (Tax Base)** : सामान्यतया राजश्व आधारको रूपमा सम्पत्ति, आम्दानी र वस्तु वा सेवा क्षेत्रलाई लिइन्छ । प्रचलित कानून अर्न्तगत स्थानीय तहलाई सम्पत्ति, आम्दानी र वस्तु वा सेवा क्षेत्रमा कर तथा गैर कर राजश्वका आधारहरु प्रमुख रहन्छ । यसै पृष्ठभूमीमा नगरपालिकाले आन्तरिक श्रोत परिचालनका लागि के कस्तो शिर्षकबाट कर तथा गैरकर राजश्व संकलन गरिरहेको अवस्था छ भन्ने कुराको समीक्षा गरी अभ्यासमा रहेको र अभ्यास भन्दा वाहिर रहेको राजश्व आधारहरूको समयसापेक्ष विश्लेषण गरी राजश्व क्षेत्र बिस्तारका लागि थप राजस्व श्रोतहरू पहिचान गर्ने गरिन्छ ।

- **करदर (Tax Rates)** : यस अन्तर्गत कानून बमोजिम लगाउन उठाउन पाउने कर तथा गैरकर राजश्व दरको समीक्षा र करका दरहरूमा आवश्यक परिमार्जन गर्दै कर प्रणालीलाई वैज्ञानिक, व्यवहारिक वनाइने छ । सम्पत्ति, आय वा वस्तु सेवामा कर प्रयोजनका लागि अभ्यासमा रहेको समदर, अनुदारदर र प्रगतिशिल करदर मध्ये प्रगतिशील र वैज्ञानिक करदर निर्धारण गर्ने गरिन्छ ।

- **करको दायरा (Ratio of Coverage)** : यस अन्तर्गत विधमान कानून बमोजिम सम्पत्ति, आय र वस्तु वा सेवा क्षेत्रमा कायम हुन सक्ने कूल करदाता संख्या र हाल कर प्रणालीमा आवद्ध वा करको दायरामा रहेका करदाता संख्याको अनुपात बिश्लेषण गरिन्छ । साथै करको दायरा वाहिर रहेका करदाताहरूको अनुपातको वस्तुनिष्ठ विश्लेषण गर्दै नसमेटिएका वा वाहिर रहेका करदाताहरूलाई समेत करको दायरामा ल्याउने विविध विधिहरू पहिचान गर्ने गरिन्छ ।

- **करयोग्य सम्पत्तिको मूल्यांकन (Valuation Ratio)** : यस अन्तर्गत कर राजश्वको प्रमुख आधार सम्पत्ति (अचल सम्पत्ति बिशेषत जमिन र भौतिक संरचना), आय वा कारोवार र वस्तु र सेवा क्षेत्रको वैज्ञानिक बिधिबाट वर्गिकरण र मूल्यांकन बिधि तयार गरी सोही आधारमा करदर निर्धाराण गरी राजश्व संकलन गर्ने गर्ने गरिन्छ । नेपालको सन्दर्भमा स्थानीय तहको क्षेत्राधिकार भित्र रहेको सम्पत्तिकर प्रयोजनको लागि जमिन तथा भौतिक संरचनाहरूको प्रचलित कानून बमोजिम वैज्ञानिक र समयसापेक्ष रूपमा वर्गिकरण र मूल्यांकनको आधार अनि मापदण्ड निर्माण गरी सोही आधारमा राजश्व संकलन गर्ने बिधिहरू पहिचान गर्ने गरिन्छ ।

- **राजश्व प्रशासन तथा संकलन (Ratio of Collection)** : यस अन्तर्गत राजश्व प्रशासन तथा संकलन प्रणालीलाई करदातामैत्री तथा प्रविधिमैत्री बनाउन राजश्व नीति, कानून, संस्थागत संरचना, मानव

संसाधन, संकलन प्रणाली, सूचना प्रविधि तथा अन्य बिकल्पहरूको प्रयोग र राजश्वको उपयोग सम्बन्धमा सुशासन र पारदर्शिता जस्ता बिद्यमान पक्षहरुको समीक्षा गर्दै राजश्व संकलन प्रणालीलाई करदातामैत्री र प्रविधिमैत्री बनाउन उपयुक्त बिकल्पहरुको विश्लेषण गर्ने गरिन्छ ।

परिच्छेद - चार : आय संकलनको संस्थागत क्षमता तथा संकलन अवस्था

४.१ राजस्व परिचालन सम्बन्धी नीति

पुतलीबजार नगरपालिकाले आन्तरिक राजस्व अभिवृद्धिका लागि विगत तीन आर्थिक वर्षहरूमा (२०७६/७७, २०७७/७८ र २०७८/७९) नगर प्रमुखवाट वार्षिक नीति कार्यक्रम र नगर उप प्रमुखवाट वजेट तथा कार्यक्रम नगरसभामा प्रस्तुत हुँदै आएको छ । नगरसभामा प्रस्तुत गरिएका उपरोक्त कार्यक्रमहरूमा राजस्व सम्वन्धी नीति कार्यक्रम तथा वजेट व्यवस्था देहाय वमोजिम गरिएको छ

क) आन्तरिक राजस्व अभिवृद्धिका लागि अंगिकार गरिएको नीति तथा कार्यक्रम

- "कर डर होइन, नगर विकासको भर हो" भन्ने तथ्यलाई आत्मासाथ गर्दै नगरपालिकाको मेरुदण्डको रूपमा रहेको राजस्व वृद्धि गर्न करका दरमा वृद्धि गर्नु भन्दा कराधारमा वृद्धि गर्ने नीति लिइनेछ ।
- नगरपालिकाको आन्तरिक श्रोत अभिवृद्धिका लागि करका नयाँ श्रोतहरूको पहिचान गरी राजस्व अभिवृद्धि गर्नका लागि थप अध्ययन गरिनेछ ।
- फोहोरमैला व्यवस्थापन शुल्क तथा घरवहाल कर संकलनमा टोलविकास संस्था मार्फत राजस्व साझेदारीको अवधरणा अनुसार संकलन गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ ।
- राजस्वको चुहावट नियन्त्रणका लागि उपचारात्मक र प्रवर्द्धनात्मक उपायहरु अवलम्वन गरिने छ ।
- नगरवाट लिइने कर राजस्व तथा गैरकर राजस्व आदि व्यवस्थित र नियमन गरिनेछ ।
- घरजग्गा पास, नक्सापास, कर, राजस्व भुक्तानी र कुनै पनि सिफारिस लिने प्रयोजनका लागि प्रदान गरिने नागरिक सेवालाई सहज र व्यवस्थित वनाइनेछ ।
- नगरपालिकाले जारी गरेको व्यवसाय कर सम्वन्धी कार्यविधि २०७७ वमोजिम व्यवसायकर असुली सम्वन्धी व्यवस्थालाई व्यवस्थि तगर्दै लगिनेछ ।
- नगरपालिकाले जारी गरेको घरवहाल कर व्यवस्थापन ऐन, २०७७ वमोजिम घरवहाल कर असुली सम्वन्धी व्यवस्थालाई व्यवस्थित गर्दै लगिनेछ ।
- नगरपालिका क्षेत्रभित्र वढी कर तिर्ने करदाताहरुलाई सम्मान गरिनेछ ।
- नगरवासीको हितलाई ध्यानमा राखी वडा कार्यालय तथा नगरवाट गरिने केही शिर्षकका सिफारिसहरूमा दस्तुर छुटको व्यवस्था गरिनेछ ।
- नगरपालिकाले निर्माण गरी वहालमा लगाएका भवन तथा सटरहरूमा भाडामा वस्ने व्यवसायीहरुलाई आर्थिक वर्ष २०७७/७८ को वहालमा निश्चित रकम छुट दिने व्यवस्था मिलाइने छ ।

ख) भौतिक पूर्वाधार उपभोग तथा सेवा शुल्क संकलन गर्ने सन्दर्भमा राजस्व अभिवृद्धि हुनसक्ने नीतिहरू

- कृषकहरूले लागतको आधारमा उत्पादनको उचित मूल्य प्राप्त गर्नेगरी प्रत्येक वडाका कृषकहरूलाई मूल्य वृद्धि श्रृङ्गलामा आवद्ध गराई उत्पादित कृषि उपजको वजारीकरणको लागि कृषि उपज संकलन केन्द्र संचालन गरिने छ ।
- जिल्ला सहकारी संघको सहकार्यमा निर्माणधीन शीतभण्डारको निर्माण सम्पन्न गरी संचालनमा ल्याइने छ ।
- आँधीखोला, अरौदीखोला र वाडखोलाको संगम स्थल"त्रिवेणीधाम" को यसै आर्थिक वर्षमा विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन तयार गरी आगामी वर्षवाट संघ र प्रदेश सरकार समेतको सहयोगमा निर्माण कार्यलाई अगाडी वढाइने छ ।
- नगरपालिकामा आगामी वर्ष एउटा एम्वुलेन्स खरिद गरी संचालनमा ल्याइने छ ।
- पशुवधस्थल निर्माण सम्पन्न गरी व्यवस्थापनका लागि आवश्यक कार्य अगाडी वढाइनेछ ।
- सरसफाइ शुल्क टोल विकास संस्था समेतको राय सुझावका आधारमा शुल्कका दर र दायरा फराकिलो पारिनेछ ।

ग) नीति कार्यक्रमको आधारमा वजेट विनियोजन :

- पशुवधशाला निर्माणका लागि रू.१८ लाख
- लिषिटङ खानेपानी योजना रू.९ लाख
- ढडुवा लिषिटङ खानेपानी रू.२२ लाख ५० हजार
- एम्वुलेन्स खरिद रू.१० लाख

४.२ आय संकलनको संस्थागत क्षमता

संगठनात्मक संरचना अनुसार नगरपालिकामा राजस्व प्रशासन संचालनका लागि राजस्व उपशाखाको व्यवस्था गरिएको छ । यस उपशाखालाई आर्थिक प्रशासन शाखा अन्तर्गत राखिएको छ । उपशाखाका लागि ३ जनाको दरवन्दि भएपनि पदपूर्ति २ जनाको मात्रै भएको छ । नगरपालिकाको राजस्व संकलन वडा कार्यालयहरूवाट हुँदै आएको छ । यसवाट वडा सचिवहरुको जिम्मेवारी अरू वढेको पाइन्छ ।

४.३ आन्तरिक आय परिचालन

आर्थिक वर्ष २०७५/७६ देखि २०७७/७८ सम्मको आय विवरण अनुसार नगरपालिकाले पहिलो वर्ष २ करोड २३ लाख, त्यसपछिका वर्षहरूमा क्रमशः २ करोड ३५ लाख, ३ करोड २१ लाख राजस्व संकलन हुँदै आएको पाइन्छ । यस हिसाववाट हरेक वर्ष आन्तरिक आयमा क्रमशः वृद्धि भएको पाइन्छ । यसैगरी कर राजस्व उपरोक्त आर्थिक वर्षहरूमा क्रमशः १ करोड ७ लाख, ७४ लाख र ८३ लाख प्राप्त भएको छ भने गैरकर राजस्व क्रमशः, १ करोड १६ लाख, १ करोड ६१ लाख र २ करोड ३७ लाख प्राप्त भएको छ । यस सम्वन्धी विस्तृत विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नम्वर १३ आन्तरिक आय विवरण				
क्र.सं.	आय शिर्षक	यथार्थ आय (आ.ब.)		
		२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८
क)	**कर राजस्व**			
१	मालपोत वा भूमिकर	17000	16000	15000
२	सम्पतिकर	5630000	4667000	5185000
३	व्यवसाय कर	3012000	812000	1337000
४	सवारी कर	38000	179000	25000
५	घरजग्गा बहाल कर	2002000	1507000	1810000
६	विज्ञापन कर	7000	260000	
	जम्मा कर राजश्व	**10706000**	**7441000**	**8372000**
ख)	**गैरकर राजस्व**			
१	सवारी पार्किङ्ग शुल्क	330000	500000	14000
२	पर्यटन सेवा शुल्क	80000	14000	17000
३	फोहरमैला व्यवस्थापन शुल्क	10000	220000	262000
४	सार्वजनिक संरचना मर्मत सम्भार शुल्क		1813000	2826000
५	अचल सम्पति मूल्यांकन शुल्क	19000	25000	103000
६	दर्ता तथा नविकरण दस्तुर	158000	73000	215000
७	नक्सापास दस्तुर	1303000	1147000	1619000
८	सिफारिस तथा बक्सौनी दस्तुर	5225000	2120000	2477000
९	नाता प्रमाणित दस्तुर	152000	240000	302000
१०	अन्य प्रमाणित दस्तुर	40000	246000	394000
११	प्राकृतिक स्रोतः ढुङगा, गिटि, बालुवा, माटो, दहत्तर बहत्तर बिक्रि	4043000	8701000	14078000
१२	अन्य स्रोत परिचालन (नक्सा फाराम, फोटोकपी, प्रोफाईल, घरनम्बर आदि)	9000	119000	147000
१३	भाडा तथा वहाल	241000	646000	1012000
१४	मेसिन तथा औजार भाडा		239000	279000
	जम्मा गैर कर राजश्व	**11610000**	**16103000**	**23745000**
	जम्मा आन्तरिक आय	**22316000**	**23544000**	**32117000**

४.४ राजस्व परिचालनमा रहेका प्रमुख सवालहरु

- करदररेट महङ्गो भएको गुनासो ।
- घरेलु कार्यालय, कर कार्यालय र पालिकालाई समेत व्यवसाय कर तिर्नु पर्दा करदातालाई तेहोरो मार परेको ।
- कर तिर्ने र कर नतिर्ने वीच कुनै भिन्नता नदेखिएको ।
- कर भुक्तानी गर्नेतर्फ करदाताहरु उदासिनता ।

- घर तथा जग्गाहरूको मूल्यांकन प्रयोजनका आधारमा अलग अलग हुने गरेको ।
- राजस्व प्रशासन अनलाइन तथा डिजिटलाइज हुन नसकेको
- सम्भावित करदाताहरूलाई कर संजालमा ल्याउन गाह्रो
- निजी क्षेत्रहरू राजस्व वृद्धि हुने क्षेत्रहरूमा लगानी गर्न इच्छुक नभएका ।
- कर संकलनका लागि तथ्यांकको अभाव साथै करको दायरा विस्तार गर्न कठिन

परिच्छेद - पाँच : राजस्व सुधार कार्ययोजना

५.१ कर राजस्व सुधार योजना तर्जुमा

कर राजस्व अन्तर्गत सम्पत्ति कर, भूमिकर, घर जग्गा वहाल कर, व्यवसाय कर, सवारी कर र जडीवुटी, कवाडी तथा जीवजन्तु कर रहेका छन् । उपरोक्त करहरूको सुधारका लागि नगरपालिकाकाको देहाय वमोजिम उद्देश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा कार्ययोजना तर्जुमा भएको छ ।

क) उद्देश्य :

स्थानीय तहको वित्तीय अधिकार क्षेत्रभित्रका करका श्रोतहरू पहिचान, दायरा विस्तार र नागरिकहरूलाई कर सञ्जालमा आवद्ध गरी कर संकलनमा प्रभावकारीता ल्याई संकलित रकमलाई पूँजी वृद्धि क्षेत्रमा लगानी गर्दै कर राजस्वलाई नगरपालिकाको दिगो, भरपर्दो र मुख्य आय श्रोतको रूपमा स्थापित गर्नु ।

ख) रणनीतिहरू

१ कर राजस्व परिचालनका लागि ऐन, नियम, कार्यविधि तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने

२ कर तिर्ने अभ्यास विकास गर्न नागरिकलाई प्रोत्साहित गर्ने

३ राजस्व सम्वन्धी तथ्याङ्क अभिलेखन र अद्यावधिक गर्ने

४ कर संकलन प्रक्रियालाई सरल, सहज र पारदर्शि वनाउने

५ करको दररेट निर्धारणलाई व्यवहारिक, वैज्ञानिक र समयसापेक्षा वनाउने

६ संकलित राजस्वलाई पूँजी वृद्धि हुने क्षेत्रमा लगानी गर्ने

ग) कार्यनीतिहरू

रणनीति- १ अन्तर्गतको कर राजस्व परिचालनका लागि ऐन कानुन तर्जुमा अन्तर्गतको कार्यनीतिहरू

१. पालिकाको आर्थिक ऐनलाई व्यवहारिक र समयसापेक्षा वनाउन हरेक आर्थिक वर्ष अध्ययनका आधारमा नगरपालिका आर्थिक ऐन संशोधन, परिमार्जन गरिनेछ ।

२. कर राजस्व र गैरकर राजस्व सम्वन्धी व्यवस्थापनका लागि ऐन तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा ल्याइने छ । यसैका आधारमा जडीवुटी कवाडी तथा जीवजन्तु कर, सवारी साधन पार्किङ सम्वन्धी, सरसफाइ र प्राकृतिक श्रोत संकलन (वालुवा, गि ी, ढुङ्गा, दहत्तर वहत्तर) का लागि अलग अलग कार्यविधि तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ ।

३. नगरपालिका भित्र नियमित रूपमा संचालन हुने उद्योग, व्यापार व्यवसायको अनिवार्य दर्ता र इजाजत लिनुपर्ने पक्षलाई मापदण्ड वनाई कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ ।

४. ट्याक्टर (वालुवा, ईटा, गि ी, माटो संकलनका लागि) लगायत स्थानीय साना सवारी साधन सञ्चालन सम्वन्धी कार्यविधि निर्माण गरिनेछ ।
५. पूर्वाधार सेवा (खानेपानी, स्थानीय सडक, स्थानीय विद्युत) उपयोगवाट राजस्व संकलनका लागि कार्यविधि तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा ल्याइने छ ।

रणनीति २ को कर तिर्ने अभ्यास विकासका लागि नागरिकलाई प्रोत्साहित गर्ने अन्तर्गतको कार्यनीतिहरू

१. कर शिक्षा, सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।
२. आर्थिक वर्षको शुरूमा एकमुष्ट कर भुक्तानीमा करछुट दिइनेछ ।
३. करदाताहरूको स्तर निर्धारण गरी ठूला करदाताहरूलाई सार्वजनिक कार्यक्रम मार्फत सम्मान गरिनेछ ।
४. ठूला करदाताहरूलाई नगरपालिकाको सिफारिस एवं प्रमाणीकरण दस्तुर एक निश्चित अवधिका लागि छुट दिइनेछ ।
५. कर नतिर्ने, निर्धारित अवधिभित्र कर तिर्ने ढिलाई गर्ने करदातालाई दण्ड सजाय गरिनेछ ।
६. वडा एवं समुदायस्तरमा कर शिक्षा जनचेतना प्रचार सामाग्रीहरू वितरण र कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।

रणनीति ३ को राजस्व सम्वन्धी तथ्याङ्क अभिलेखन र अद्यावधिक गर्ने अन्तर्गतको कार्यनीतिहरू

१. करदाता पहिचानका लागि घरधुरी सर्भेक्षण एवं तथ्याङ्क सङ्कलन गरिनेछ ।
२. सम्पत्तिकर, घरजग्गा वहाल कर, व्यवसाय कर, सवारी साधन कर, जडीवुटी कवाडी एवं जीवजन्तु कर लगायतका करदाताहरूको अभिलेख खण्डीकृत र विस्तृत विवरण तयार पार्ने र लगत नियमित अद्यावधिक गरिनेछ ।
३. घर नम्वरिङ्ग गर्दै करदाताहरूलाई करदाता परिचय पत्र वितरण गरिनेछ ।
४. नगरपालिका भित्र सञ्चालनमा रहेका उद्योग, व्यापार व्यवसाय, घरजग्गा वहाल विवरण संकलन गरी लगत अद्यावधिक गरिनेछ ।
५. नगरपालिका भित्र नियमित सञ्चालित स्थानीय साना सवारी साधनलाई नम्वरिङ गर्ने सोको अभिलेख राखिनेछ ।
६. राजस्व शाखामा तथ्याङ्कहरू अभिलेखका लागि कम्प्युटर सफ्टवेयर प्रयोगमा ल्याउने । संचालनमा रहेको विद्यमान अभिलेखीकरण प्रणालीलाई अद्यावधिक गरिनेछ ।

रणनीति ४ को कर संकलन प्रक्रियालाई सरल, सहज र पारदर्शि वनाउने अन्तर्गतका कार्यनीतिहरू

१. राजस्व सङ्कलनमा वैकिङ् प्रणाली अवलम्वन गरिनेछ ।
२. राजस्व संकलन तथा भुक्तानीका लागि डिजिटाइज गरिने छ ।
३. कर विवरण पेश लगायत राजस्व सम्वन्धी कार्य लागि अनलाइन सेवा उपलव्ध गराइनेछ ।
४. संकलित राजस्व विवरण कार्यपालिकाको वेवसाइट मार्फत सार्वजनीकरण गरिनेछ ।

रणनीति ५ को करको दररेट निर्धारणलाई व्यवहारिक, वैज्ञानिक र समयसापेक्षा वनाउने अन्तर्गतका कार्यनीतिहरू

१. राजस्व संकलनमा प्रगतिशिल करदर प्रणाली लागु गरिनेछ ।

२. कर वृद्धिका लागि नयाँ नयाँ क्षेत्रहरु पहिचान गरिनेछ । करको दररेटलाई सक्दो न्यून वनाउदै दायरा फराकिलो पारिनेछ ।
३. भूउपयोग, जग्गाको उपयोगता र मूल्यको आधारमा भूमि वर्गीकरण एवं रेखाङ्कन गरिनेछ र सोका आधारमा करदर निर्धारण गरिनेछ ।
४. अझै व्यवहारिक एवं वैज्ञानिकताका लागि विद्यमान करदरलाई परिमार्जन एवं संशोधन गरिनेछ ।
५. व्यवसायको प्रकृति, स्तर, व्यवसाय सञ्चालन क्षेत्र, कारोवारको आधारमा वर्गीकरण गरी सोको आधारमा करको दररेट निर्धारण गरिनेछ ।
६. जडीवुटी, तथा कवाडी आदिको उपलव्धता, व्यवसायिक उपयोगिता, मूल्य श्रृङ्खला चक्र र वजार मूल्यका आधारमा करदर निर्धारण गरिनेछ ।
७. करको दररेट निर्धारणका लागि स्थानीय समाजसेवी, वुद्धिजिवी, राजनीतिक दल, सरोकारवाला, संघ संस्था तथा करदाताको राय सुझाव प्रतिक्रियाका आधारमा तय गरिनेछ ।

रणनीति ६ को संकलित राजस्वलाई पूँजी वृद्धि हुने क्षेत्रमा लगानी गर्ने अन्तर्गतका कार्यनीतिहरु

१. संकलित राजस्वलाई आय वृद्धि हुने क्षेत्रवारे अध्ययन, अनुसन्धानवाट पहिचान गर्ने र सो क्षेत्रमा लगानी गरिनेछ।
२. निजी क्षेत्रसंगको सहकार्यमा व्यापारिक कम्प्लेक्स, सभाहल, हाटवजार, उद्यान पार्क, प्राविधिक शिक्षालय, अस्पताल, कृषि उपज संकलन केन्द्र, हाटवजार पर्यटकीय स्थलहरु निर्माणहरुमा लगानी गरी राजस्व अभिवृद्दि गरिनेछ ।
३. वहुउद्देश्यीय उपयोगका अवधारणामा वडा कार्यालयहरुलाई निर्माण गरी अत्यावश्यक सेवाहरु उपलव्ध गरिनेछ ।
४. कृषि र गैरवन पैदावरका क्षेत्रमा उद्यमशिलता एवं व्यवसायिकता विकास गर्ने सम्वन्धी कार्यक्रमहरु सञ्चालन गरी उद्योग व्यवसायहरुको स्थापनामा सहयोग गरिनेछ ।

घ) कर राजस्व सुधार कार्ययोजना

तालिका नम्वर १४
कर राजस्व सुधार कार्ययोजना

क्र.सं.	सुधारका लागि गर्नुपर्ने कार्यहरु	समयावधि	जिम्मेवारी
क)	**सम्पति कर**		
1.	सम्पति (जग्गा र भौतिक संचरना) को न्यूनतम मूल्यांकन परिमार्जन गर्ने	२०७९ मंसिर मसान्त सम्म	राजस्व परामर्श समिति, नगर सभा
2.	सम्पति कर व्यवस्थापन कार्यविधि परिमार्जन गर्ने	२०७९ मंसिर मसान्त सम्म	नगर कार्यपालिका
3.	सम्पति करदर परिमार्जन गर्ने	२०७९ मंसिर मसान्त सम्म	
4.	सम्पति (जग्गा र भौतिक संचरना) को स्वयम घोषणा अभियान सञ्चालन गर्ने	२०७९ श्रावण देखि नियमित	नगरपालिका, वडा कार्यालयहरु

5.	सम्पति कर सम्वन्धी करदाताहरूको अभिलेख अद्यावधिक गर्दै करदाता नम्वर वितरण गर्ने	२०७९ श्रावण देखि नियमित	राजस्व शाखा र वडा कार्यालयहरु
ख)	**घर जग्गा वहाल कर**		
6.	नगरपालिका भित्र संस्थागत, व्यवसायिक वा व्यक्तिगत प्रयोजनले बहालमा रहेका घरजग्गाको तथ्यांक सकलन गर्ने	२०७९ कार्तिक मसान्त सम्म	राजस्व शाखा वडा सचिव
7.	घरजग्गा वहाल कर सम्वन्धी कार्यविधि परिमार्जन गर्ने	२०७९ मंसिर मसान्त सम्म	राजस्व परामर्श समिति र नगरसभा
ग)	**व्यवसाय कर**		
8.	नगरपालिका क्षेत्रमा व्यवसाय गर्नको लागि पालिकामा अनिवार्य दर्ता गर्नु पर्ने व्यवस्था गर्न सबै व्यवसायीलाई सुचित गर्ने	२०७९ साउन देखि नियमित	राजस्व परामर्श समिति, राजस्व शाखा
9.	व्यवसाय कर व्यवस्थापन सम्वन्धी कार्यविधि परिमार्जन गर्ने	२०७९ मंसिर मसान्त सम्म	राजस्व परामर्श समिति नगरसभा
10.	दर्ता भएका (सूचीकृत) व्यवसायहरूको लगत अद्यावधिक गर्ने	२०७९ साउन देखि नियमित	राजस्व शाखा र वडा कार्यालयहरु
घ)	**जडिवुटी, कवाडी, जीवजन्तु कर**		
11.	जडिवुटी, कवाडी र जीवजन्तु कर संकलन हुने स्थान र परिमाण जानकारीका लागि तथ्याङ्क संकलन गर्ने	२०७९ मंसिर मसान्त सम्म	राजस्व शाखा र वडा कार्यालयहरु
12.	जडीवुटी जीवजन्तु तथा कवाडी कर कार्यविधि तर्जुम ागर्ने	२०७९ कार्तिक मसान्त सम्म	राजस्व परामर्श समिति, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
ङ)	**विज्ञापन कर**		
13.	न्यूनतम संकलन हुन सक्ने रकम यकिन गरी ठेक्का अंक निर्धारण गर्ने	२०७९ भाद्र मसान्त सम्म	राजस्व शाखा र वडा कार्यालयहरु
14.	प्रदेश कानुन वमोजिम विज्ञापन कर कार्यविधि तर्जुम ागर्ने	२०७९ कार्तिक मसान्त सम्म	राजस्व परामर्श समिति, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
च)	**सवारी साधन कर**		
15.	नगरपालिका क्षेत्रमा संचालित सवारी साधनहरूको अभिलेख अद्यावधिक गर्ने	२०७९ भदौ मसान्त सम्म	राजस्व उपशाखा, वडा कार्यालयहरु
16.	प्रदेश कानुन वमोजिम विज्ञापन कर कार्यविधि तर्जुमा गर्ने	२०७९ कार्तिक मसान्त सम्म	राजस्व परामर्श समिति, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

५.२ गैरकर राजस्व सुधार योजना तर्जुमा

यस अन्तर्गत नगरपालिकावाट गरिने सिफारिस, प्रमाणीकरण, र संघ संस्थाहरूको दर्ता, इजाजत, अनुमति, नवीकरण, अचल सम्पतिको मूल्यांकन जस्ता सेवा सुविधाहरू उपलव्ध गराए वापतको शुल्क, दस्तुर एवं प्राकृतिक श्रोतको विक्रीहरू रहेका छन् । उपरोक्त गैरकरहरूको सुधारका लागि नगरपालिकाले देहाय वमोजिम उद्देश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा कार्ययोजना तर्जुमा गरेको छ ।

क) उद्देश्य :

स्थानीय तहको अधिकार क्षेत्रभित्रका गैरकर राजस्वका आधार क्षेत्रहरू पहिचान, विस्तार गरी नागरिकहरूलाई प्रभावकारी, गुणस्तरीय सेवा सुविधाहरू न्यूनतम शुल्क तथा दस्तुरमा उपलव्ध गराई नगरपालिकाको आन्तरिक आयमा वृद्धि ल्याउनु ।

ख) रणनीति

१. गैरकर राजस्व परिचालनका लागि ऐन, नियम, कार्यविधि तर्जुमा गर्ने ।
२. गैरकर राजस्वका आधार क्षेत्रहरू पहिचान एवं विस्तार गर्ने ।
३. सेवा शुल्क, दस्तुर एवं महसुललाई समयसापेक्षा र नागरिकमैत्री वनाउने ।

ग) कार्यनीतिहरू

रणनीति १ को गैरकर राजस्व परिचालनका लागि ऐन, नियम, कार्यविधि तर्जुमा अन्तर्गतका कार्यनीतिहरू

१. प्राकृतिक श्रोतहरू ढुङ्गा, गि ी, वालुवा, माटो, काठ, दाउरा, दहत्तर, वहत्तर आदिको उपयोग सम्वन्धी निश्चित मापदण्ड निर्धारण गर्दै कार्यविधि तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ ।
२. स्थानीय व्यवसायिक तथा गैर सरकारी एवं सामुदायिक संघ संस्थाहरूको दर्ता, नवीकरण, अनुमति, इजाजत सम्वन्धी कार्यविधि तयार पारी कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ ।
३. सरकारी एवं ऐलानी जग्गा उपयोग सम्वन्धी कार्यविधि तर्जुमा गरिनेछ ।
४. स्थानीय पर्यटक क्षेत्र प्रवर्द्धन तथा व्यवस्थापन सम्वन्धी कार्यविधि कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ ।

रणनीति २ को गैरकर राजस्वका आधार क्षेत्रहरू पहिचान एवं विस्तार अन्तर्गतका कार्यनीतिहरू

१. राजस्वका आधार क्षेत्र पहिचान तथा विस्तारका लागि अध्ययन अनुसन्धान गरिनेछ ।
२. नगरपालिका क्षेत्रभित्रको प्राकृतिक श्रोतहरू ढुङ्गा, गि ी, वालुवा संकलनका लागि प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण (आइइ) गर्ने । सोका आधारमा ठेक्का प्रक्रियाद्वारा ढुङ्गा, गि ी, वालुवा संकलन एवं विक्री गर्दै नियमित रूपमा सो कार्यको अनुगमन गरिनेछ ।
३. स्थानीय व्यवसायिक, गैरसरकारी एवं सामुदायिक संघ संस्थाहरू सञ्चालन अघि अनिवार्य रूपमा अनुमति तथा इजाजत लिनुपर्ने व्यवस्थालाई कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ ।
४. स्थानीय पर्यटकीय क्षेत्रहरू पहिचान, अत्यावश्यक पूर्वाधार एवं सेवा सुविधाको व्यवस्था गरी आन्तरिक एवं वाह्य पर्यटकहरूको प्रवेशमा न्यूनतम शुल्क निर्धारण गरिनेछ ।
५. शहरीकरण संगसंगै निजीक्षेत्र, सहकारी संस्थासंगको सहकार्यमा फोहोरमैला व्यवस्थित गर्न ठेक्का प्रक्रिया अवलम्वन गरिनेछ ।

रणनीति ३ को सेवा शुल्क, दस्तुर एवं महसुललाई समयसापेक्षा र नागरिकमैत्री वनाउने अन्तर्गतका कार्यनीतिहरू

१. सेवा सुविधाहरूको शुल्क, दस्तुर न्यूनतम निर्धारण गर्ने र परिमार्जन गरिनेछ ।
२. स्थानीय व्यवसायिक, गैर सरकारी तथा सामुदायिक संघ संस्थाका लागि दर्ता शुल्क, नवीकरण, अनुमति एवं इजाजत शुल्क, दस्तुर अलग अलग निर्धारण गरिनेछ ।
३. भौगोलिक अवस्थिति र आर्थिक सामाजिक रूपमा अति विपन्न तथा लक्षित वर्गका आधारमा सेवा शुल्क, दस्तुरहरूमा छूट व्यवस्था गरिनेछ ।

४. एकै प्रकृतिको कार्य नियमित रूपमा सेवा लिनुपर्ने करदाताहरूको पहिचान गरी आवश्यक नियम वनाई सेवा शुल्क तथा दस्तुरमा छूटको व्यवस्था गरिनेछ ।

घ) गैरकर राजस्व सुधार कार्ययोजना

तालिका नम्वर १५ गैरकर राजस्व सुधार कार्ययोजना			
क्र.सं.	**सुधारका लागि गर्नुपर्ने कार्यहरु**	**समयावधि**	**जिम्मोवारी**
क)	**प्राकृतिक श्रोत उपयोग**		
17.	प्राकृतिक श्रोत उपयोग गर्ने सम्वन्धी कार्यविधि तर्जुमागर्ने र ढुङ्गा, गिट्टी, वालुवा एवम् माटोजन्य पदार्थको बिक्री व्यवस्था गर्ने	२०७९ कार्तिक मसान्त सम्म	राजस्व परामर्श समिति, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
18.	सम्भाव्य स्थलहरूको क्ष्भ्भ् परिक्षण गर्ने र सो अनुसारको परिमाण एकिन गर्ने	२०७९ कार्तिक मसान्त सम्म	प्राविधिक शाखा र प्रशासकीय अधिकृत
19.	संकलन कार्यको नियमित रूपमा अनुगमन गरी अध्ययन प्रतिवेदनले सिफारिश गरेको मापदण्डभित्र मात्र रहेर उत्खनन् हुने कार्य सुनिश्चित गर्ने	२०७९ साउन देखि नियमित	राजस्व परामर्श समिति नगर कार्यपालिका
ख)	**नक्सापास दस्तुर**		
20.	पुराना घरको अभिलेखीकरण/अद्यावधिकरण तथा नयाँ घरको नक्सा पास अनिवार्य गर्ने सम्बन्धमा जनचेतनामूलक कार्यक्रम गर्ने	२०७९ साउन देखि नियमित	प्राविधिक शाखा, वडा कार्यालयहरु र कार्यपालिका
21.	नक्सापासको लागि मापदण्ड तथा कार्यविधिहरु अनुसार भवन निर्माण भए नभएको निरन्तर अनुगमन गर्ने	२०७९ साउन देखि नियमित	राजस्व शाखा वडा कार्यालयहरु
22.	घरको तला, बनोट तथा किसिमका आधारमा दस्तुरको दर निर्धारण गरी समयानुकूल परिमार्जन गर्दै जाने	२०७९ साउन देखि नियमित	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, प्राविधिक शाखा र वडा कार्यालयहरु
ग)	**बहाल विटौरी शुल्क**		
23.	वहाल विटौरी शुल्कलाई परिमार्जन गर्दै कार्यविधि तर्जुम ागर्ने	२०७९ कार्तिक सम्म	राजस्व परामर्श समिति, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
24.	सरकारी, पर्ति र ऐलानी जग्गाको पहिचान गरी सो को उपयोग गर्नेको अभिलेख अद्यावधिक गर्ने	२०७९ मंसिर मसान्त सम्म	राजस्व परामर्श समिति, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
घ)	**सेवा शुल्क, दस्तुर तथा विविध आय**		
25.	शुल्क तथा दस्तुरहरुको वर्गीकरण गरी दस्तुरका दरमा आवश्यक परिमार्जन गर्ने	२०७९ साउन मसान्त सम्म	राजस्व परामर्श समिति, नगरसभा
ङ)	**दीर्घकालीन आय स्रोतको पहिचान तथा सम्भाव्यता**		
26.	नगरपालिकालाई दीर्घकालीन आय आर्जन हुन सक्ने सम्भाव्य क्षेत्रहरुको पहिचान गर्ने - हाट बजार संचालन - उद्यमशिलता विकास - औद्योगिक ग्राम	२०७९ साउन मसान्त सम्म	नगरकार्यपालिका

	- फोहोर प्रशोधन केन्द्र - स्थानीय पूर्वाधार सेवाहरु		
27.	नगरपालिका क्षेत्रभित्र पर्यटकीय पूर्वाधार बिकास सहित होमस्टे, रिसोर्ट सञ्चालनका लागि निजी क्षेत्र, सहकारी संस्थासंग सहकार्य गर्ने	२०७९ साउन देखि नियमित	राजस्व शाखा, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, नगरकार्यपालिका
28.	व्यापारिक कम्प्लेक्स, सभाहल, हाटवजार, प्राविधिक शिक्षालय, अस्पताल, फोहोर संकलन केन्द्र, चिस्यान केन्द्र, सार्वजनिक शौचालय जस्ता भौतिक पूर्वाधार बिकासमा सार्वजनिक निजी साझेदारी मोडेलमा निर्माण, संचालन तथा हस्तान्तरण, लिज, सेवा करार, व्यवस्थापन करार जस्ता बिधि पद्धति मार्फत राजश्व सुधार कार्यक्रम संचालन गर्ने	२०७९ साउन देखि नियमित	राजस्व शाखा, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, नगर कार्यपालिका

५.३ राजस्व प्रशासन सुधार योजना तर्जुमा

यस अन्तर्गत नगरपालिकाको राजस्व नीति, कार्यक्रम, संगठनात्मक संरचना, प्रशासनिक संयन्त्र, जनशक्ति विकास तथा व्यवस्था एवं प्रविधिको प्रयोग जस्ता पक्षहरु रहेका छन् । उपरोक्त कार्यका लागि नगरपालिकाले देहाय वमोजिम उद्देश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा कार्ययोजना तर्जुमा गरेको छ ।

क) उद्देश्य :

नगरपालिकाको राजस्व प्रशासनलाई सक्षम, सवल, प्रभावकारी, पारदर्शि एवं प्रविधियुक्त वनाउनु ।

ख) रणनीति

१. नगरपालिकाको राजस्व सम्वन्धी ३ वर्षे लक्ष्य सहित नीति कार्यक्रम तय गर्ने ।
२. राजस्व परिचालनका लागि राजस्व प्रशासन छरितो, प्रभावकारी र पारदर्शि वनाउने ।
३. राजस्व प्रशासनलाई प्रविधियुक्त वनाउने ।

ग) कार्यनीतिहरु

रणनीति १ को नगरपालिकाको राजस्व सम्वन्धी ३ वर्षे लक्ष्य सहित नीति कार्यक्रम तयगर्ने अन्तर्गका कार्यनीतिहरु

१. राजस्व सुधार एवं परिचालनका लागि नगरपालिकाको राजस्व सम्वन्धी ३ वर्षे लक्ष्य सहित मध्यकालीन नीति तथा कार्यक्रम तर्जुमा गरिनेछ ।
२. मध्यकालीन नीतिका आधारमा वार्षिक कार्यक्रम तयार पारी कार्यान्वयनमा ल्याइने छ ।

रणनीति २ को राजस्व परिचालनका लागि राजस्व प्रशासन छरितो, प्रभावकारी र पारदर्शि अन्तर्गतका कार्यनीतिहरु

१. राजस्व शाखामा अधिकृत, प्राविधिक कर्मचारी (आइटी) सहित आवश्यक कर्मचारी कार्यपालिका व्यवस्था गरिनेछ ।
२. वडा कार्यालयवाट राजस्व सङ्कलन गर्ने अलगै इकाइ स्थापना गरी आवश्यक कर्मचारीको व्यवस्था मिलाइनेछ ।
३. स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ मा भएको व्यवस्था अनुसार राजस्व परामर्श समितिलाई क्रियाशील वनाइनेछ ।
४. नागरिकहरूको अचल सम्पति मूल्यांकनका लागि प्राविधिकहरू समेत रहने गरी नगरपालिका स्तरीय सम्पति मूल्यांकन समिति गठन गरिनेछ ।
५. नगरपालिकाका जनप्रतिनिधि र कर्मचारीहरूलाई क्षमता विकास तालिम सञ्चालन गरिनेछ ।
६. राजस्व प्रशासनका विधि प्रक्रिया, ऐन, नियम तथा कार्यविधि एवं नीति कार्यक्रम वारे जनप्रतिनिधि एवं करदाताहरूलाई अभिमुखीकरण कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ ।
७. सम्भावित करदाता, स्थानीय समुदायलाई कर सम्वन्धी कर शिक्षा, सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।
८. नगरपालिकाको आय व्यय विवरण अद्यावधिक गर्दै वेवसाइडमा अपलोड गरिनेछ ।

रणनीति ३ को राजस्व प्रशासनलाई प्रविधियुक्त वनाउने अन्तर्गतका कार्यनीतिहरू

१. राजस्व शाखा एवं वडा कार्यालयमा समेत कम्प्युटर प्रणाली आइसिटि प्रयोगमा ल्याइनेछ ।
२. वडा कार्यालयहरू सहित कार्यपालिकामा तिव्रगतिको इण्टरनेट जडान गरिनेछ ।
३. राजस्व सम्वन्धी कार्यका लागि अनलाइन सेवा प्रदान गरिनेछ ।
४. वित्तीय संस्थाहरूसंग सहकार्य गरी वैकिङ्ग प्रक्रिया मार्फत राजस्व सङ्कलन गर्ने र कम्प्युटर प्रिण्टेड विजक जारी गरिनेछ ।
५. मोवाइल एप्सको विकास गरी राजस्व सम्वन्धी जानकारी करदाताहरूलाई गराइने छ ।

घ) राजस्व प्रशासन सुधार कार्ययोजना

तालिका नम्वर १६
राजस्व प्रशासन सुधार कार्ययोजना

क.सं.	सुधारका लागि गर्नुपर्ने कार्यहरु	समयावधि	जिम्मेवारी
क)	**संगठानिक स्वरूप तथा संस्थागत क्षमता**		
29.	राजस्व शाखामा राजस्व सम्बन्धी सम्पुर्ण दस्तावेज तथा तथ्यांकको अभिलेख राख्ने	नियमित	राजस्व उपशाखा
30.	राजस्व शाखामा कर्मचारीको व्यवस्था गर्ने	२०७९ असोज मसान्त सम्म	कार्यपालिका
31.	राजस्व प्रशासनका कर्मचारी (वडा सचिव समेत)लाई क्षमता तालिम व्यवस्था गर्ने	२०७९ मंसिर सम्म	प्रमुम प्रशासकीय अधिकृत
32.	राजस्व असुलीमा प्रयोग हुँदै आएको कम्प्युटर सफ्टवेयरमा आवश्यक सुधार गर्ने ।	२०७९ कार्तिक मसान्त सम्म	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, राजस्व शाखा
33.	वडा सचिवहरूको बैठक नियमित (कम्तिमा त्रैमासिक) राखी राजस्व असुलीको अवस्था, भोगेका समस्या तथा एकरूपता ल्याउन छलफल गर्ने	त्रैमासिक	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, राजस्व शाखा

ख)	**कानूनी तथा नीतिगत व्यवस्था**		
34.	आवश्यक ऐन तथा कार्यविधि तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने	२०७९ जेष्ठ मसान्त सम्म	राजस्व परामर्श समिति नगरसभा
35.	राजस्व नीति सामर्थ्यमा आधारित तथा करदातामैत्री बनाउने	२०७९ साउन	कार्यपालिका
ग)	**समन्वय, अनुगमन र समीक्षा**		
36.	राजस्वसंग सम्बन्धित सरोकारवालाहरु संग नियमित समन्वय तथा छलफल गर्ने	अर्ध वार्षिक	राजस्व शाखा
37.	स्थानीय राजस्व परामर्श समितिको बैठक नियमित बसी राजस्व संकलन प्रगतिको समीक्षा गरी सुधारका कदम चाल्ने	त्रैमासिक	राजस्व शाखा
घ)	**राजस्व सुधार कार्ययोजना कार्यान्वयन गर्ने**		
38.	कार्ययोजनामा उल्लेख भएका कृयाकलापहरुको कार्यान्वयन गर्ने । कृयाकलापहरु कार्यान्वयनको सुनिश्चितता गर्न आवश्यक बजेटको व्यवस्था गर्ने	२०७९ साउन देखि नियमित	राजस्व शाखा प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
39.	आवधिक रुपमा अनुगमन तथा मुल्यांकन गर्ने । कृयाकलापहरुमा आवश्यक परिमार्जन गर्दै जाने	२०७९ साउन देखि नियमित	राजस्व शाखा प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

परिच्छेद - छः आगामी तीन वर्षको आय प्रक्षेपण

राजस्व प्रक्षेपण

नगरपालिकाको आगामी आर्थिक वर्षहरु २०७९/८० देखि २०८१/८२) का लागि राजस्व प्रक्षेपण गरिएको छ । राजस्व प्रक्षेपण राजस्व सुधार योजनामा प्रस्ताव गरिएका क्रियाकलापहरुको आधारमा गरिएको हो । आय प्रक्षेपण गर्दा भविष्यमा आयका आधारको दायरा तथा दर बढ्न गई सोबाट हुनसक्ने योगदानलाई समेत मध्यनजर गरिएको छ । त्यसैगरी केही शिर्षकहरुको आय प्रक्षेपण गर्दा विगतको आय संकलनको वृद्धिदरलाई आधार मानिएको छ । आय प्रक्षेपणका आधारहरूलाई शिर्षकगत रूपमा तल व्याख्या गरिएको छ ।

६.१ राजस्व प्रक्षेपण

राजस्व सुधार कार्ययोजनाको कार्यान्वयन पश्चात्को आगामी तीन वर्ष (आ.व. २०७९/८० देखि २०८१/८२) को लागि राजस्व प्रक्षेपण गरिएको छ । यो आय अनुमान राजस्व सुधार योजनामा प्रस्ताव गरिएका क्रियाकलापहरुको आधारमा गरिएको हो। आय प्रक्षेपण गर्दा भविष्यमा आयका आधारको दायरा तथा दर बढ्न गई सोबाट हुन सक्ने योगदानलाई समेत मध्यनजर गरिएको छ ।

तालिका नम्वर १७
राजस्व प्रक्षेपणका आधारहरू

क्र.सं.	राजस्व शिर्षक	प्रक्षेपणको आधार
क)	**आन्तरिक आय तर्फ**	
१.	सम्पत्ति कर	घरधुरीको आधारमा सम्पत्ति कर निर्धारण गरिएको छ । यस अन्तर्गत हरेक ३ घरमा २ जना सम्पत्ति कर प्रयोजनका लागि करदाता हुन सक्ने अनुमानका आधारमा ।
२.	घरजग्गा बहाल कर	आव २०७९/८० मा रू.२१ लाख ७२ हजार प्राप्त हुन सक्ने र सो पश्चात हरेक वर्ष २० प्रतिशतका दरले वृद्धि हुन सक्ने अनुमानका आधारमा
३.	व्यवसाय कर	आव २०७९/८० मा रू.५९ लाख ८७ हजार कर संकलन हुन सक्ने र सो पश्चात २० प्रतिशतका दरले वृद्धि हुन सक्ने अनुमानका आधारमा
४.	सवारी साधन कर	हरेक वर्ष २० प्रतिशतका दरले वृद्धि हुन सक्ने अनुमानका आधारमा
५.	सवारी पार्किङ शुल्क	हरेक वर्ष २० प्रतिशतका दरले वृद्धि हुन सक्ने अनुमानका आधारमा
६.	पर्यटन सेवा शुल्क	हरेक वर्ष २० प्रतिशतका दरले वृद्धि हुन सक्ने अनुमानका आधारमा
७.	फोहोरमैला शुल्क	आव २०७९/८० मा रू.२ लाख ६२ हजार प्राप्त हुन सक्ने र सो पश्चात १० प्रतिशतका दरले वृद्धि हुन सक्ने अनुमानका आधारमा
८.	सार्वजनिक संरचना मर्मत शुल्क	हरेक वर्ष २० प्रतिशतका दरले वृद्धि हुन सक्ने अनुमानका आधारमा
९.	स्थानीय पूर्वाधार सेवा उपयोग	आव २०७९/८० मा रू.१० लाख प्राप्त हुन सक्ने र सो पश्चात १० प्रतिशतका दरले वृद्धि हुन सक्ने अनुमानका आधारमा
१०.	अचल सम्पत्ति मूल्यांकन	हरेक वर्ष २० प्रतिशतका दरले वृद्धि हुँदै जाने आधारमा
११.	दर्ता तथा नवीकरण शुल्क	हरेक वर्ष १० प्रतिशतका दरले वृद्धि हुन सक्ने अनुमानका आधारमा

१२.	सिफारिस, नाता प्रमाणित, र प्रमाणित दस्तुर	हरेक वर्ष १० प्रतिशतका दरले वृद्धि हुन सक्ने अनुमानका आधारमा
१३.	प्राकृतिक श्रोत	हरेक वर्ष २५ प्रतिशतका दरले वृद्धि हुन सक्ने अनुमानका आधारमा
१४.	भाडा तथा वहाल, मेशिन औजार भाडा	हरेक वर्ष २० प्रतिशतका दरले वृद्धि हुन सक्ने अनुमानका आधारमा
१५.	श्रोत परिचालन (फोटोकपी, फाराम, प्रोफाइल आदि)	हरेक वर्ष २० प्रतिशतका दरले वृद्धि हुन सक्ने अनुमानका आधारमा
ख	**वाह्य श्रोत**	
१६.	संघीय सरकारबाट प्राप्त वित्तीय समानीकरण, राजस्व बाँडफाँड	हरेक वर्ष ५ प्रतिशतका दरले वृद्धि हुने अनुमान
१७.	प्रदेश सरकार : वित्तीय समानीकरण, राजस्व बाँडफाँड	हरेक वर्ष ५ प्रतिशतका दरले वृद्धि हुने अनुमान

६.२ तीन वर्षको राजस्व प्रक्षेपण

क) आन्तरिक आयको प्रक्षेपण : आगामी तीन आर्थिक वर्षको आय प्रक्षेपण निम्न अनुसार छ ।

तालिका नम्वर १८
त्रिवर्षीय राजस्व प्रक्षेपण : आन्तरिक आय

क्र.सं.	आय शिर्षक	आर्थिक वर्ष			
		आधार वर्ष २०७७/७८	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२
क)	**कर राजस्व**				
१	मालपोत वा भूमिकर	15,000			
२	सम्पतिकर	5,185,000	57,095,907	57,095,907	57,095,907
३	व्यवसाय कर	1,337,000	5,987,000	7,184,400	8,621,280
४	सवारी कर	25,000	30,000	36,000	43,200
५	घरजग्गा बहाल कर	1,810,000	2,172,000	2,606,400	3,127,680
	जम्मा कर राजश्व	**8,372,000**	**65,284,907**	**66,922,707**	**68,888,067**
ख)	**गैरकर राजस्व**			-	-
१	सवारी पार्किङ्ग शुल्क	14,000	16,800	20,160	24,192
२	पर्यटन सेवा शुल्क	17,000	20,400	24,480	29,376
३	फोहरमैला व्यवस्थापन शुल्क	262,000	262,000	288,200	317,020
४	सार्वजनिक संरचना मर्मत सम्भार शुल्क	2,826,000	3,391,200	4,069,440	4,883,328
५	स्थानीय पूर्वाधार सेवा उपयोग	-	1,000,000	1,100,000	1,210,000
६	अचल सम्पति मूल्यांकन शुल्क	103,000	123,600	148,320	177,984
७	दर्ता तथा नवीकरण दस्तुर	215,000	236,500	260,150	286,165
८	नक्सापास दस्तुर	1,619,000	1,619,000	1,780,900	1,958,990
९	सिफारिस तथा बक्सौनी दस्तुर	2,477,000	2,724,700	2,997,170	3,296,887

१०	नाता प्रमाणित दस्तुर	302,000	332,200	365,420	401,962
११	अन्य प्रमाणित दस्तुर	394,000	433,400	476,740	524,414
१२	प्राकृतिक स्रोत: ढुङ्गा, गिटि, बालुवा, माटो, दहत्तर बहत्तर बिक्रि	14,078,000	14,078,000	17,597,500	21,996,875
१३	अन्य स्रोत परिचालन (नक्सा फाराम, फोटोकपी, प्रोफाईल, घरनम्बर आदि)	147,000	161,700	177,870	195,657
१४	भाडा तथा वहाल	1,012,000	1,214,400	1,457,280	1,748,736
१५	मेसिन तथा औजार भाडा	279,000	334,800	401,760	482,112
	जम्मा गैर कर राजश्व	**23,745,000**	**25,948,700**	**31,165,390**	**37,533,698**
	जम्मा आन्तरिक आय	**32,117,000**	**91,233,607**	**98,088,097**	**106,421,765**

ख) वाह्य श्रोतको अनुमान :

तालिका नम्वर १९ त्रिवर्षीय राजस्व प्रक्षेपण : वाह्य श्रोत					
क्र.सं.	**श्रोतहरु**	**आर्थिक वर्ष**			
		आधार वर्ष २०७७/७८	**२०७९/८०**	**२०८०/८१**	**२०८१/८२**
१	संघ : सशर्त	463,897,000	487,091,850	511,446,443	537,018,765
२	संघ : समानीकरण	141,259,000	148,321,950	155,738,048	163,524,950
३	संघ : समपूरक	37,882,000	39,776,100	41,764,905	43,853,150
४	संघ : विशेष अनुदान	-	-	-	-
५	संघ : राजस्व वाँडफाँड	106,294,000	111,608,700	117,189,135	123,048,592
६	प्रदेश : सर्शत	17,500,000	18,375,000	19,293,750	20,258,438
७	प्रदेश : समानीकरण	12,636,000	13,267,800	13,931,190	14,627,750
८	प्रदेश : समपूरक	5,000,000	5,250,000	5,512,500	5,788,125
९	प्रदेश : विशेष अनुदान	-	-	-	-
१०	प्रदेश : राजस्व वाँडफाँड	-	2,500,000	2,625,000	2,756,250
जम्मा		**784,468,000**	**826,191,400**	**867,500,970**	**910,876,019**

ग) आन्तरिक आय र वाह्य आय संक्षिप्त प्रक्षेपण :

तालिका नम्वर २० त्रिवर्षीय राजस्व प्रक्षेपण : आन्तरिक र वाह्य श्रोत				
विवरण	**आधार वर्ष ०७७/७८**	**द्गण्ठढरडण**	**द्गण्डण्रडज्ञ**	**द्गण्डज्ञरडद्द**
जम्मा आन्तरिक आय	32,117,000	91,233,607	98,088,097	106,421,765
जम्मा : वाह्य श्रोत	784,468,000	826,191,400	867,500,970	910,876,019
कूल : आन्तरिक र वाह्य	816,585,000	917,425,007	965,589,067	1,017,297,784

परिच्छेद -सात: राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमाका अपेक्षित नतिजाहरु

राजस्व सुधार कार्ययोजना कार्यान्वयन पश्चातका अपेक्षित नतिजाहरू यसप्रकार रहेको छ :

- नयाँ जनप्रतिनिधि एवं कर्मचारीहरुको क्षमता विकास भएको हुने
- राजस्व अभिवृद्िका लागि संभावनाहरूको खोजी हुने, पहिचान भई संभाव्यता अध्ययन हुने
- राजस्व परिचालनका लागि आवश्यक नीति, कार्यक्रम, ऐन, कार्यविधि, निर्देशिका तथा कानूनी व्यवस्था भएको हुने
- राजस्व शाखामा आवश्यक जनशक्तिहरूको व्यवस्था भई राजस्व प्रशासन प्रभावकारी ढंगवाट परिचालन भएको हुने
- राजस्व परामर्श समितिको क्षमता अभिवृद्ि भई राजस्व प्रशासन संचालनमा उल्लेख्य मार्गनिर्देश हुने
- सरोकारवाला निकाय, समुदाय, निजी क्षेत्रहरूसंग राजस्व अभिवृद्ि एवं राजस्व प्रशासन संचालनमा हातेमालो भएको हुने
- संकलित राजस्वहरू पालिकाको आन्तरिक आय वृद्ि हुने क्षेत्रहरूमा परिचालन भएको हुने
- राजस्व संकलनका लागि अनलाइन तथा डिजिटल प्रणालीहरू अवलम्वन क्रमिक रूपमा भएको हुने
- करदाताहरूको अभिलेख अद्यावधिक भई करतिर्ने र नतिर्ने करदाताहरु पहिचान भएको हुने
- पालिकाका निर्वाचित प्रतिनिधिहरू तथा कर्मचारीहरूले राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा गर्नुपर्ने आवश्यकता, यसको महत्व र कार्ययोजना तर्जुमा सम्वन्धी कृयाकलापहरूको बारेमा जानकारी प्राप्त भएको हुने
- पालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा भई सोको कार्यान्वयनबाट पालिकाको आन्तरिक स्रोतमा बृद्धि भएको हुने
- पालिकाको राजश्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा गरी आन्तरिक आय परिचालनमा सुधार ल्याउन र राजश्व प्रक्षेपणलाई यथार्थपरक र बैज्ञानिक बनाई वजेट तर्जुमा प्रकृयालाई थप व्यबस्थित गर्न सहयोग पुगेको हुने
- राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा पश्चात वास्तविक आन्तरिक आयको क्षेत्र पहिचान, अधिकार र करका दर दायरा विस्तारमा सुधार आएको हुने
- राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा पश्चात सरोकारावालाहरूको बुझाईमा एकरूपता आएको हुने र सोही अनुसार करका दररेटमा परिमार्जन भएको हुने ।

परिच्छेद - आठ: अनुगमन र मुल्याङ्कन

राजस्व सुधार कार्ययोजना कार्यान्वयनको लागि नगरपालिकाले राजस्व सुधारसंग सम्बन्धित नीति, रणनीति, उद्देश्य अनुरुप माथि कार्ययोजना खण्डमा उल्लेख गरिएका कार्यक्रम तथा क्रियाकलापहरूको लागि आवश्यक खर्चलाई बिनियोजन वजेटमा समावेश गरी कार्यान्वयन गर्न आवश्यक छ । कार्ययोजनामा उल्लेख भएका कार्यक्रम तथा क्रियाकलापहरू सम्पादन हुन नसकेमा त्यसले प्रक्षेपण गरिए बमोजिम आय

संकलनमा प्रभाव पार्न सक्दछ । यसका अतिरिक्त राजस्व सुधार कार्ययोजनाका निश्चित कार्य गर्न अन्य सहयोगी निकाय तथा परियोजनाहरूवाट पनि सहयोग लिन सकिन्छ ।

नगरपालिकालाई प्राप्त राजस्व अधिकारहरू मध्ये कतिपय अधिकारहरू विगतको तुलनामा निकै फरक भएकाले राजस्व ब्यवस्थापनलाई त्यस अनुरूप सुधार गर्नुपर्ने देखिन्छ । तसर्थ राजस्व सुधार कार्य योजनामा उल्लेख भएका क्रियाकलापहरूलाई पनि प्राथमिकीकरण गरी कार्यान्वयन गर्नु आवश्यक छ ।

८.१ कार्ययोजनाको अनुगमन तथा मुल्याङ्कन

राजस्व परामर्श समितिलाई राजस्वका स्रोत, दायरा तथा दरको विश्लेषण गरी अन्तरिक आम्दानीका स्रोतहरू अनुमान गर्ने र स्रोत अनुमान तथा वजेट सीमा निर्धारण समितिलाई आय अनुमान गर्ने कार्यमा यो राजस्व सुधार कार्ययोजनाले सहयोग गर्दछ । यो राजस्व सुधार कार्ययोजनाको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको लागि निम्न चार तहको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन ब्यवस्था सिफारिस गरिएको छ ।

(क) कार्यालय स्तरको अनुगमन

अनुगमन तथा मूल्यांकनको लागि प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, राजस्व शाखा / शाखा तथा अन्य सम्बन्धित शाखाका प्रतिनिधिहरूलाई जिम्मेवार बनाउनु पर्दछ । स्थानीय सरकारले कम्तिमा महिनामा एक पटक बैठक वसी योजनाको कार्यान्वयनको अवस्था तथा असुली अवस्थाको अनुगमन गरी लक्ष हासिल गर्ने तर्फ आवश्यक कार्यगत निर्णयहरु गरी कार्यान्वयनमा ल्याउन आवश्यक छ ।

(ख) राजस्व परामर्श समितिवाट अनुगमन तथा मूल्यांकन

राजस्व परामर्श समितिले चौमासिक रूपमा राजस्व सुधार योजनाको कार्यान्वयनको अवस्था, आय संकलनको अवस्थाको नियमिति अनुगमन गरी कार्यपालिकालाई आवश्यक परामर्श प्रदान गर्ने कार्य यस अन्तर्गत पर्दछ । त्यसैगरी आगामी आर्थिक बर्षको लागि आयको अनुमान गर्ने कार्य पूर्व भएका गरेका कार्यको मूल्यांकन गरी स्रोत, दर तथा दायरामा सुधारको लागि कृयाकलाप सिफारिस गर्ने र त्यसको आधारमा आयको अनुमान गर्नु उपयुक्त हुन्छ । यसका अतिरिक्त आर्थिक बर्षको समाप्ती पश्चात राजस्व सुधार योजनाको समीक्षा गरिनु आवश्यक छ ।

(ग) कार्यपालिकावाट अनुगमन तथा मूल्यांकन

कार्यपालिकाको बैठकले राजस्व परामर्श समितिबाट प्रस्तुत गरेका सुझावहरूलाई छलफलमा ल्याई आवश्यक निर्णय गर्ने कार्य यस अन्तर्गत पर्दछ । छलफलको कममा राजस्व सुधार कार्ययोजना तथा आय असुली अवस्थाको समीक्षा गरी आवश्यकताको आधारमा नीतिगत तथा कार्यगत निर्णय लिनु आवश्यक छ ।

(घ) वाह्य अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

राजस्व सुधार कार्ययोजना कार्यान्वयनमा सहजीकरण गर्ने संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय, राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग, प्रदेश मन्त्रालय, दातृ निकायहरु आदिले अनुगमनको लागि सहयोग प्रदान गर्न सक्नेछन् । यस्तो अनुगमन प्रणालिको स्थापनाले स्थानीय सरकारको अनुगमन तथा प्रतिवेदन गर्ने क्षमतामा विकास हुनेछ । राजस्व प्रशासनसंग सम्बन्धित तथ्याङ्क बाहेक योजना कार्यान्वयन

प्रकृयाको अनुगमन तथा करदाताहरूको भावना तथा बिचार सङ्कलन पनि अनुगमनको मुख्य विधि बनाउन सकिन्छ ।

अनुसुची १

राजस्व सुधार कार्य योजना तयारीका लागि सूचना संकलन फाराम

पालिकाको नाम: **राजस्व शाखा प्रमुखको नाम:**

नोट: सबै रकम रु हजारमा भरिदिनुहोला ।

१. पालिकालाई प्राप्त आन्तरिक राजस्व अधिकार र परिचालनको अवस्था:

आय शीर्षकहरु	सम्भावना (भएको/नभएको)	बैठकबाट दर निर्धारण (भएको/नभएको)	पालिकाबाट संकलन (भएको/नभएको)
क) कर राजस्व			
• सम्पतिमा आधारित कर —मालपोत वा भूमिकर			
• सम्पतिमा आधारित कर — सम्पतिकर			
• व्यवसाय कर			
• सवारी कर			
• घरजग्गा बहाल कर			
• विज्ञापन कर			
• मनोरञ्जन कर			
(ख) गैर कर राजश्व			
• सवारी पार्किङ्ग शुल्क			
• खानेपानी महशुल			
• विद्युत महसुल			
• वहाल विटौरी शुल्क			
• पर्यटन सेवा शुल्क			
• फोहरमैला व्यवस्थपन शुल्क			
• प्राकृतिक स्रोत: ढुङगा, गिटि, बालुवा, माटो, दहत्तर बहत्तर बिक्रि			
• ढल निकास सेवा शुल्क			
• सार्वजनिक शौचालय सेवा शुल्क			
• हाटवजार सेवा शुल्क			
• पशु वधशाला सेवा शुल्क			

आय शीर्षकहरु	सम्भावना (भएको/नभएको)	बैठकबाट दर निर्धारण (भएको/नभएको)	पालिकाबाट संकलन (भएको/नभएको)
• सार्वजनिक संरचना मर्मत सम्भार शुल्क			
• सडक बत्ती सेवा शुल्क			
• अतिथि गृह सेवा शुल्क			
• अचल सम्पत्ति मूल्यांकन शुल्क			
• दर्ता तथा नविकरण दस्तुर			
• नक्सापास दस्तुर			
• सिफारिस तथा बक्सौनी दस्तुर			
• नाता प्रमाणित दस्तुर			
• अन्य प्रमाणित दस्तुर			
• लिलाम विक्री			
• सार्वजनिक निजी साझदारी			
• अन्य स्रोत परिचालन (नक्सा फाराम, फोटोकपी, प्रोफाईल, घरनम्वर आदि)			
• साँवा, ब्याज, लाभांस र वोनस			
• भाडा तथा वहाल			
• मेसिन तथा औजार भाडा			
• सभागृह भाडा			
• ताल, पोखरी तथा जग्गा भाडा			

१.१ पालिकाले माथि उल्लेखित बाहेक कुनै थप आन्तरिक राजस्व उठाएको भएमा सो को विवरण :

क.

ख.

ग.

२. पालिकाले आन्तरिक आय उठाउन सक्ने तर हाल सम्म नउठाएका आय शिर्षकहरु तथा सो को परिचालन गर्ने उपाय

सम्भाब्य भए पनि हालसम्म नउठाएका आय शिर्षकहरु	लागु नहुनुको कारण	परिचालन गर्ने उपाय

३. राजस्व परिचालन सम्बन्धी नीतिगत व्यवस्था:

नीति निर्धारणका क्षेत्रहरू	हालको अवस्था	नीतिगत सुधारको लागि के गर्नु पर्ला ?
संगठनात्मक ब्यवस्था		
राजस्व शाखाको ब्यवस्था संगठन संरचनामा छ छैन ?		
राजस्व शाखामा कुन तहका कति दरवंदी छन् ?		
राजस्व शाखामा हालको पदपुर्तिको अवस्था कस्तो छ ?		
कर्मचारीको क्षमता विकासकोलागि के गरिएको छ ?		
राजस्व प्रशासन शाखाले गर्ने काम तोकिएको छ ?		
कर्मचारीहरूलाई जिम्मेवारी स्पष्ट र लिखित रूपमा दिईएको छ छैन ?		
कर्मचारीहरूलाई आवश्यक पर्ने स्थान, फर्निचर, यातायात साधन, कम्प्युटर, मसलन्द आदिको ब्यवस्था कस्तो छ ?		
राजस्व संकलन गर्न सफ्टवयरको प्रयोग छ ?		
कुन कुन शीर्षकको राजस्व संकलन वडा बाट हुन्छ ?		
सूचना प्रविधिको प्रयोगको अवस्था कस्तो छ ?, एसएमएस, इमेल, टेलिफोन आदि)		
राजस्व प्रशासन संचालन अवस्था		
करदाता अभिलेख आवश्यक पर्ने स्रोतहरु (सम्पत्ति, व्यवसाय, विज्ञापन, वहाल आदि) को करदाताहरूको अभिलेख ब्यवस्था कस्तो छ ?		
पालिकाको स्वामित्वमा रहेका स्थायी सम्पत्तिहरुको विवरण छ छैन ? स्थायी सम्पत्तिहरुको परिचालन कस्तो छ ?		
कर निर्धारणको लागि सम्पत्ति वा आय वा खर्च वा कारोवारको मूल्यांकन कतिको सहि रुपमा भएको छ ? मूल्यांकन अनुसार कर निर्धारण भएको छ छैन ?		
राजश्व चुहावट हुन सक्ने सम्भावनाहरू के के छन् ? र तिनको नियन्त्रणकोलागि कस्तो नीति लिईएको छ ?		
कानुनी ब्यवस्थाको वर्खिलाप गरेमा दण्डको ब्यवस्था कस्तो छ ?		
समयमा राजश्व तिर्नेलाई छुट र ढीलो बुझाएमा जरीवाना लाग्ने ब्यवस्था सबै आयस्रोतहरूमा कसरी लागु गरिएको छ ?		
करदाताहरुलाई उनीहरुले तिर्नुपर्ने कर रकमबारे जानकारी गराउने ब्यवस्था के छ र कतिको प्रभावकारी छ ?		
पालिकाले निर्धारण गरेको कर तथा शुल्कमा चित्त नबुझेमा गुनासो वा उजुरी गर्नेसक्ने ब्यवस्था के कस्तो छ ?		

राजश्व शाखाको कार्य प्रकृया, चुहावट नियन्त्रणको प्रयास, लक्ष तथा असुली अवस्थाको अनुगनमनको ब्यवस्था के छ ?		
राजस्व बढाउन सार्वजनिक निजी साझेदारीमा के गरिएको छ, के गर्न सकिन्छ		
सूचना तथा समन्वय		
करदाताहरुलाई कर तथा शुल्क सम्बन्धी जानकारी दिन के कस्तो कार्य गरिएको छ ? (शिक्षा मूलक कार्यक्रम, प्रचार प्रसार, होर्डिङ्ग वोर्ड, बेव साईट आदि)		
करको दर निर्धारण तथा समिक्षामा सरोकारवालाहरूको सहभागीता कस्तो छ ?		
राजस्व परामर्श समितिको प्रभावकारीता कस्तो छ ?		
राजश्व असुलीमा सरोकारवालाहरू कतिको सकारात्मक रूपमा सहभागी हुन्छन्		
राजस्व शाखालाई अन्य शाखा तथा निकायबाट प्राप्त सहयोग कस्तो छ ?		
आयका स्रोतहरूको अभिलेख ब्यवस्था कस्तो छ ?		
पालिकाको आयको आय विवरण सार्वजनिक हुने गरेको छ छैन? छ भने कुन कुन समयमा ? कसरी हुन्छ ?		
आयको आलेप तथा मलेप हुने गरको छ छैन ? छ भने आएका बेरूजुहरू कसरी संवोधन भएका छन् ?		

निष्कर्ष: पालिकाले राजस्व परिचालनको अवस्थामा सुधार ल्याउन पालिका आफैले के गर्न सक्छ ?

क.

ख.

ग.

घ.

सम्भाब्यता पहिचान पछि आय संकलनमा ठुलो खाडल ९०/८० देखिएका आय शिर्षकहरू	खाडल ठुलो हुनुको कारण	समाधानका उपायहरू

४. पालिकाको आय विवरण

क्र.सं.	आय शिर्षक	यथार्थ आय (आ.ब.)				
		२०७४/७५	२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९ अनुमान
१	**आन्तरिक आय**					
१.१	कर राजस्व					
	मालपोत वा भूमिकर					

क्र.सं.	आय शिर्षक	यथार्थ आय (आ.ब.)				
		२०७४/७५	२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९ अनुमान
	सम्पति कर					
	व्यवसाय कर					
	सवारी कर					
	घरजग्गा बहाल कर					
	विज्ञापन कर					
	मनोरञ्जन कर					
१.२	**गैरकर राजस्व**					
१.२.१	सेवा शुल्क					
	सवारी पार्किङ्ग शुल्क					
	खानेपानी महशुल					
	विधुत महसुल					
	टेलिफोन महसुल					
	पर्यटन सेवा शुल्क					
	फोहरमैला व्यवस्थापन शुल्क					
	ढल निकास सेवा शुल्क					
	सार्वजनिक शौचालय सेवा शुल्क					
	हाटवजार सेवा शुल्क					
	पशुवधशाला सेवा शुल्क					
	सार्वजनिक संरचना मर्मत सम्भार शुल्क					
	सडक बत्ती सेवा शुल्क					
	अतिथी गृह सेवा शुल्क					
	अचल सम्पति मूल्यांकन शुल्क					
१.२.२	दस्तुर					
	दर्ता तथा नविकरण दस्तुर					
	नक्सापास दस्तुर					
	सिफारिस तथा बक्सौनी दस्तुर					
	नाता प्रमाणित दस्तुर					
	अन्य प्रमाणित दस्तुर					
१.२.३	विक्री					

क्र.सं.	आय शिर्षक	यथार्थ आय (आ.ब.)				
		२०७४/७५	२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९ अनुमान
	प्राकृतिक स्रोतः ढुङ्गा, गिटि, बालुवा, माटो, दहत्तर बहत्तर बिक्रि					
	चालु सम्पत्ति लिलाम विक्री					
	स्थायी सम्पत्ति विक्री					
१.२.४	स्रोत परिचालन					
	सार्वजनिक निजी साझदारी					
	अन्य स्रोत परिचालन (नक्सा फाराम, फोटोकपी, प्रोफाईल, घरनम्बर आदि)					
१.२.५	साँवा, ब्याज, लाभांस र वोनस					
१.२.६	अन्य आय					
	भाडा तथा वहाल					
	मेसिन तथा औजार भाडा					
	सभागृह भाडा					
	ताल, पोखरी तथा जग्गा भाडा					
	दण्ड जरिवाना					
	धरौटी फिर्ता					
	पेश्की फिर्ता					
२.	**वाह्य स्रोत**					
२.१	अनुदान					
२.१.१	नेपाल सरकारबाट अनुदान					
	शशर्त अनुदान					
	समानीकरण अनुदान					
	अन्य नगद अनुदान					
	समपुरक अनुदान					
	विशेष अनुदान					
	प्रदेश सरकारबाट अनुदान					
	शशर्त अनुदान					
	समानीकरण अनुदान					
	समपुरक अनुदान					
	विशेष अनुदान					

क्र.सं.	आय शीर्षक	यथार्थ आय (आ.ब.)				
		२०७४/७५	२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९ अनुमान
२.१.२	राजश्व बाँडफाँड					
	संघ					
	प्रदेश					
२.१.३	अन्य अनुदान					

५. सम्भाब्यताको लागि आधारभूत तथ्यांक (प्रोफाईल बाट नभएमा जानकारहरु सँग छलफल गरी भर्ने)

१. घरको विवरण

क्र.सं.	घरको वर्गीकरण	घर संख्या	बहालमा भएको संख्या
1	कच्चीघर (कच्ची जोडाई भई कच्ची छाना भएको)		
2	कच्ची जोडाई भई ढलाई वा टिनको छाना भएको : एक तले		
3	कच्ची जोडाई भई ढलाई वा टिनको छाना भएको : दुई तले		
4	कच्ची जोडाई भई ढलाई वा टिनको छाना भएको : दुई तले भन्दा माथी		
5	पिलर सिस्टम नभएको पक्कि घर : एक तले		
6	पिलर सिस्टम नभएको पक्कि घर : दुई तले		
7	पिलर सिस्टम नभएको पक्कि घर : तीन तले		
8	पिलर सिस्टम नभएको पक्कि घर : तीन तले भन्दा माथी		
9	पिलर सिस्टम भएको पक्कि घर : एक तले		
10	पिलर सिस्टम भएको पक्कि घर : दुई तले		
11	पिलर सिस्टम भएको पक्कि घर : तीन तले		
12	पिलर सिस्टम भएको पक्कि घर : तीन तले भन्दा माथी		
13	व्यापारीक तथा औद्योगिक प्रयोजनका लागि निर्मित घर *(नोटः व्यपारीक कम्पलेक्स, पार्टी प्यालेस, अस्पताल, कोल्ड स्टोर, नीजि विद्यालय तथा क्यापस आदी)*		
	जम्मा		

२. जग्गाको विवरण

क.सं.	जग्गाको किसिम	क्षेत्रफल (विघा, कÝा)	जम्मा
1	ब्यापारिक, ब्यवसायिक(कालो पत्रे सडकले छोएको)		
	ब्यापारिक, ब्यवसायिक(ग्राभेल सडकले छोएको)		
	ब्यापारिक, ब्यवसायिक(कच्चि सडकले छोएको)		
2	कृषि (नगदे बालि हुने सडकले छोएको))		

	कृषि (नगदे बालि हुने सडकले नछोएको))		
	कृषि (परम्परागत बालि हुने सडकले छोएको))		
	कृषि (परम्परागत बालि हुने सडकले नछोएको))		
3	माथि नपरेको (कमसल)		
जम्मा			

३. पालिकाको स्वामित्वमा रहेको जग्गा जमिन वा भौतिक निर्माण

क्र.सं.	स्थान वा भौतिक निर्माण विवरण	संख्या/क्षेत्रफल	परिचालनको अवस्था
1			
2			

४. पालिकाको स्वामित्वमा रहेको सवारी साधनको विवरण

क्र.सं.	सवारी साधन	संख्या	कैफियत
1	बस,		
2	ट्रक,		
3	टिप्पर		
4	ट्याक्टर		
5	अन्य हेभी गाडी		
जम्मा			

५. पालिका / वडा क्षेत्रमा रहेका व्यापार व्यवसायको विवरण

क्र.सं.	व्यापार व्यवसायको विवरण	संख्या		कैफियत
		थोक	खुद्रा	
१	***व्यापारिक वस्तु***			
1.1	चुरोट, रक्सि, ज्वेलरी			
1.2	निर्माण सामाग्री, कम्प्युटर विधुत सामान, क्यामेरा, टेलिभिजन, रेडियो, कार्पेट, पेट्रोलियम पदार्थ			
1.3	खाद्य पदार्थ, कपडा पसल			
1.4	सवारी साधन			
2	***विशेषज्ञ परामर्श तथा अन्य व्यावसायिक सेवा***			
2.1	चिकित्सक, इन्जिनियर, कानुन व्यवसायी, लेखा परिक्षक, परामर्शदाता, बीमा एजेन्ट, सर्भेयर, अनुवादक, शेयर दलाल, सामान ढुवानीकर्ता तथा कम्पनी			
2.2	संस्थागत पेन्टर			
3	निर्माण व्यवसाय (प्रधान कार्यालय भएको)			
4	उत्पादनमूलक उद्योग			
5	उर्जामूलक उद्योग			
6	कृषि तथा वन जन्य उद्योग			
7	खनिज उद्योग			
8	पर्यटन उद्योग			
9	सेवा उद्योग			

10	निर्माण उद्योग			
11	***संचार सेवा***			
11.1	निजी क्षेत्रको हुलाक, कुरियर, फोन, इमेल, इन्टरनेट			
11.2	छपाई तथा प्रकाशन			
12	***बितीय सेवा***			
12.1	बाणिज्य बैंक (नेपाल सरकारको पुर्ण स्वामित्व बाहेक)			
12.2	वित्तीय कम्पनी (मुख्य कार्यालय भएको)			
12.3	बीमा कम्पनी			
12.4	वित्तीय कम्पनी (शाखा कार्यालय), मनि एक्सचेन्ज, शेयर कारोबार			
12.5	सहकारी बैंक			
13	***स्वास्थ्य सेवा***			
13.1	गैरसरकारी अस्पताल, नर्सिङ्ग होम			
13.2	क्लिनीक तथा ल्याव			
14	***शिक्षा सेवा***			
14.1	निजी क्षेत्रका स्कुल, क्याम्पस, विश्वविद्यालय			
14.2	तालीम तथा अनुसंधान केन्द्र			
15	***मर्मत सम्भार सेवा***			
16	***अन्य सेवा***			
16.1	विज्ञापन, ब्यूटी पालैर, सैलुन, फोटो स्टुडियो, पेन्टर, बिक्रेता (मासु, फूल विरूवा, सिसा, प्लाईउड, भाँडाकुडाँ, खेलौना, गिफ्फट), पुल हाउस			
16.2	बैदेशिक रोजगार			
16.3	स्वदेशिक रोजगार			
16.4	रियस स्टेट			
16.5	पशु बधशाला			
16.6	स्टिल काठ फर्निचर			
16.7	केबुल नेटवर्किङ्ग			
17	***अन्य व्यवसाय***			
17.1	पार्क, पिकनिक स्पट			
17.2	टुर अपरेटर			
17.3	माथि उल्लेखति नभएको			

६ पालिका तथा वडाको स्वामित्वमा रहेको वा सार्वजनीक स्थानमा भएको पार्किङ्ग विवरण

क्र.सं.	पार्किङ्ग क्षेत्र, स्थान	सवारी साधन	सवारी पार्किङ्ग संख्या (दैनिक)			कैफियत
			अधिकतम	न्यूनतम	औसत	
		बस, ट्रक, ट्रेक्टर				
		मिनिवस				
		कार र टेम्पो				
		अन्य				

७. पालीका तथा वडाले उपलब्ध गराउने विभिन्न सेवा विवरण

क्र.सं.	सेवाहरू	उपलब्ध गराईएको स्थान वा क्षेत्र	हालको अवस्था (आय)
1	खानेपानी		
2	फोहरमैला व्यवस्थापन		
3	सडक बत्ती		
4	ढल निकास		
5	सार्वजनीक शौचालय		
6	हाट बजार		
7	पोखरी		
8	पशु बधशाला		
9	अन्य (जात्रा मेला)		
10	अन्य		
जम्मा			

८. पालीका भित्र रहेका पार्क तथा सम्भावित पर्यटकीय स्थलहरूको विवरण

आज मिति २०६९ साल जेठ २९ गतेका दिन यस पुतलीबजार नगरपालिका को सभा हलमा गण्डकी प्रदेश प्रशिक्षण प्रतिष्ठान पोखरा को आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोगमा पुतलीबजार नगरपालिकाको आयोजना तथा व्यवस्थापन र स्कोल नेपाल प्रा. लि. को सहजीकरणमा पुतलीबजार नगरपालिकाको संस्थागत क्षमता विकास योजना तर्जुमा, लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण रणनैतिक योजना र राजस्व कार्यसुधार योजनाको प्रतिवेदन माथिको छलफल तथा राय सुझाव कार्यक्रम निम्न उपस्थितिमा सम्पन्न गरियो ।

- श्री तुलसीराम रानो - नगर प्रमुख
- श्री देवी अर्याल - उप प्रमुख
- श्री रमेश घर्ति - प्रमुख प्र. अधिकृत
- श्री उत्तम प्रसाद श्रेष्ठ - वडाध्यक्ष
- श्री भिम ब. गुरुङ ''
- श्री राजेन्द्र प्रसाद श्रेष्ठ ''
- श्री शिव बहादुर थापा ''
- श्री अर्जुन कुमार कार्की ''
- श्री खिमबहादुर गुरुङ ''
- श्री कृष्ण बहादुर आले ''
- श्री डम बहादुर विक ''
- श्री लिल प्रसाद गुरुङ ''
- श्री अमृत प्रसाद पौडेल ''
- श्री मनोज पाण्डेल ''
- श्री गजजित गुरुङ ''
- श्री जुद्ध बहादुर थापा मगर
- श्री जितेन्द्र प्रकाश मल्ल ''
- श्री अनिता न्याचाल डी-पी-सदस्य
- श्री श्री प्रसाद जि. सी ''
- श्री केशव घर्ति ''
- श्री यशोदा अर्याल
- श्री सुजीता अर्याल नेपाल ।
- श्री भोज बहादुर कुमाल
- श्री पिंजा दर्जी

Date: / /

श्री रोपमाया थापा
श्री बाबुराम बराल
श्री ताराचन्द्र ढकाल
श्री धन प्रसाद कोइराला
श्री भोजराज ढकाल
श्री कल्लोल पनाई नेपाल नगरपालिका संघ गण्डकी प्रदेश
श्री नरेन्द्र के.सी. स्कोलर नेपाल, काठमाण्डौं
श्री केशव कुमार आचार्य स्कोलर नेपाल काठमाण्डौं
श्री पिंकु महर्जन " "
श्री विष्णु प्रसाद कापले (स्वा.शाखा)
श्री दुर्गा कुमारी खनाल
श्री मनिषा लामिछाने (कृषि शाखा)
श्री लक्ष्मी शर्मा (रोजगार संयोजक)
श्री विष्णु प्र. ढकाल आ.प्र.स. [illegible]
श्री गोविन्दराज सुवेदी (शिक्षा अधिकृत)
श्री मनोरमा [illegible] [illegible]
लक्ष्मण प्रधान जि.उ.वा.संघ नि-साचिव
डोलराज ढकाल जनविकास-वडा शिक्षक
टीकाराम भट्टराई पु.मा.नि.पा.मा.पा.शिक्षा/शाखा
मुक्त ब. गुरुङ पु.व.न.पा, सूचना प्रविधि शाखा
पद्म नारायण पदमणी, पु.व.न.पा., प्रशासन शाखा
महेन्द्र खनाल जिल्ला संयोजक स्कोलर नेपाल
गौतम गिरी, वरिष्ठ सचिव (प्रमुख) पु.व.न.पा.

BenQ